

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТОВПИГА ЛІНА МИКОЛАЇВНА

УДК 340.5+ 342.2

**ДИСЕРТАЦІЯ
ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

08 - Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Л. М. Товпи́га**

Науковий керівник **Пендюра Максим Миколайович,**
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Товпига Л.М. – Діяльність поліції: порівняльно-правове дослідження.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
– Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

Дисертація є комплексним порівняльно-правовим дослідженням діяльності поліції, що враховує особливості її сучасної організації та функціонування в різних країнах, у якому обґрунтовано низку теоретичних положень, висновків і надано пропозиції з удосконалення правової бази діяльності поліції в Україні. Проаналізовано стан наукового розроблення і систематизовано історіографію теоретико-правових досліджень діяльності поліції. Висвітлено аспекти дослідження засад діяльності поліції в дисертаційних, монографічних і навчально-наукових працях сучасних фахівців у галузях теорії держави та права, адміністративного права, кримінального права, а також міжнародних юридичних наук.

Визначено й обґрунтовано методологічні засоби порівняльно-правового осмислення проблематики діяльності поліції, де провідними визначено компаративний підхід, порівняльно-правовий та історико-правовий методи, а також системно-структурний, діяльнісний, герменевтичний підходи й прогностичний метод.

Переосмислено наукову періодизацію генези діяльності поліції у світі та Україні шляхом обґрунтування авторської позиції щодо головних історичних етапів її становлення та розвитку. Окреслення ключових аспектів становлення діяльності поліції в досліджуваних країнах та Україні засвідчує, що цей процес відбувався від окремого до загального. Діяльність поліції на різних історичних етапах постійно знаходилася в процесі реформування та вдосконалення. З огляду на зазначене, виокремлено п'ять окремих етапів становлення та розвитку діяльності поліції, кожному з яких притаманні певні особливості.

Схарактеризовано теоретико-правову інтерпретацію поняття діяльності поліції на підставі виокремлення її ознак, а також співвідношення з такими теоретичними категоріями, як «юридична діяльність», «правова діяльність», «правоохоронна діяльність» і «поліцейська діяльність». Сформульовано авторську дефініцію поняття «діяльність поліції», яку запропоновано визначати як діяльність, яку реалізує спеціально уповноважений соціальний суб'єкт (поліція) у правових та організаційних формах, спрямована на охорону й захист прав та основоположних свобод людини, інтересів суспільства і держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку й регулюється нормами права та поліцейської етики.

Здійснено порівняльну характеристику принципів діяльності поліції в Україні та країнах Європи (зокрема таких як: дотримання прав і свобод людини, верховенства права, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, безперервності, взаємодії з населенням на засадах партнерства), на основі чого запропоновано доповнити вітчизняне законодавство такими принципами: вибірковості, консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях. Запропоновано авторське визначення поняття «принципи діяльності поліції», згідно з яким це фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції та їх реалізація.

За результатами порівняльно-правової характеристики здійснено класифікацію функцій діяльності поліції в Україні й інших державах, на підставі чого запропоновано розширити функціональні можливості працівників поліції шляхом внесення змін до чинного національного законодавства. Сформульовано авторську дефініцію поняття «функції діяльності поліції», що є основними напрямками взаємодії поліції та соціуму, у яких відображено її сутність і призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства та правової держави.

Переосмислено наукове уявлення про особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в таких державах, як: Німеччина, Франція, Велика Британія, шляхом проведення порівняльно-правового аналізу чинного законодавства щодо компетенцій поліції та її взаємодії з громадянським суспільством.

Проаналізовано особливості впливу євроінтеграційних тенденцій на вітчизняне законодавство у сфері діяльності поліції, у зв'язку з чим аргументовано шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні, з огляду на фактори поширення нових цифрових технологій та обороноздатності під час воєнного стану. Доповнено наукові позиції щодо змісту і класифікації міжнародних та європейських правових вимог організації та здійснення діяльності поліції в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвитку суспільства й технологій, зокрема розширення моделей взаємодії між поліцією та населенням, посилення комунікативних компетентностей поліцейських, упровадження нових технічних можливостей щодо швидкого обміну інформації на міжнародному рівні.

Ключові слова: діяльність, поліція, генеза діяльності поліції, правоохоронна діяльність, сфера безпеки, принципи діяльності поліції, функції діяльності поліції, нормативно-правове забезпечення діяльності поліції, порівняльно-правовий аналіз.

SUMMARY

Tovpyha. L. The policing: comparative research. – Qualificational scientific work on the rights of the manuscript.

Ph.D. thesis in Law Sciences, in the specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

This thesis is a comprehensive comparative legal research of policing which takes into account the peculiarities of its modern organization and functioning in different countries, which substantiates a number of theoretical concepts, positions, conclusions and it was taken offers to improvement of the legal basis of policing in Ukraine. Also has been analyzed the condition of scientific development and systematized historiography of theoretical and legal research of policing. It has been opened the idea of the level of theoretical elaboration of the scientific problems of policing. It has been showed the separate aspects of policing research by modern specialists that work in the in the fields of state theory and law, administrative law, criminal law, as well as international legal sciences in the form of research work, monographs and educational and scientific works.

Defined and substantiated methodological tools comparative legal understanding the issues of policing in which the leaders were defined comparative approach, comparative-legal and historical-legal methods, as well as systemic-structural, activity, hermeneutic approaches and prognostic method. Also was reinterpreted scientific periodization of genesis policing in the world and in Ukraine by substantiating the author's position due to the main historical stages of it's formation and development.

Delineation of the key aspects of the genesis of policing in studied countries and in Ukraine too testifies that this process was carried out from the individual to the genera. Policing at its historical stages was constantly in the process of reforming and improving, that is why we divide the process of formation and development of policing into five separate stages, each of which has its own characteristics.

On the basis of identifying features has been characterized the theoretical and legal interpretation of the concept of policing. Also, the correlation with such theoretical categories as "juridical activity", "legal activity", "law enforcement activity" and "police activity". Has been offered the author's definition of the concept due to it policing as activity carried out by a specially authorized social entity (police), it is carried out by it in legal and organizational forms, directed to the protection and protection of human rights and fundamental freedoms, interests of society and the state, gives of police services, maintenance and ensuring of public safety and order and is regulated by legal norms and norms of police ethics.

Has been conducted a comparative description of the principles of policing in Ukraine and leading European countries (such as: observance of human rights and freedoms, rule of law, legality, openness and transparency, political neutrality, interaction with the population on the basis of partnership, continuity). On the base of it was proposed to supplement the domestic legislation with such principles as: selectivity, counseling, courtesy, help in difficult situations. It was proposed author's definition of the concept due to it principles of policing is fundamental provisions, starting points for the creation of regulations regarding the definition of the limits of possible lawful behavior of police officers and their implementation.

Has been carried out a comparative legal characterization and classification of functions of the police in Ukraine and other countries, due to it was proposed to expand functional capabilities of police officers by making changes to the current national legislation. Has been proposed author's definition of the "functions of policing " these are the main directions of interaction between the police and society, which reflect its essence and purpose for maintaining the normal functioning of civil society and the rule of law.

Has been reimagined a scientific understanding of the peculiarities of regulatory and legal support of policing in such countries as: Germany, France and Great Britain by conducting a comparative legal analysis of the current legislation regarding the competences of the police and their interaction with civil society. Also has been analyzed the features of the impact of European integration trends

on the domestic legislation in the field of policing, in connection with this, ways of improving the regulatory and legal support of policing in Ukraine are argued, taking into account the factors of the spread of new digital technologies and defense capabilities during martial law. Added scientific positions on the content and classification of international and European legal requirements for the organization and implementation of policing in the conditions of modern globalization processes of society and technology development, in particular, the expansion of models of interaction between the police and the population, strengthening the communicative competences of police officers, the introduction of new technical capabilities for the rapid exchange of information on international level.

Key words: activity, policing, genesis of policing, methodological principles of policing research, law enforcement activity, security sphere, principles of policing, functions of policing, regulatory and legal support of policing, comparative legal analysis of policing.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Товпи́га Л. М. Інновації в поліцейській діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 2. С. 25–30. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/2/7.pdf>
2. Товпи́га Л. М. Компаративний аналіз поліцейської діяльності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 35. С. 59–64. (Серія «Юридична»). URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/671>.
3. Товпи́га Л. М. Правова основа діяльності поліції: сучасний стан в Україні і досвід країн ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 3. С. 56–59. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/11.pdf.

4. Товпи́га Л. М. Міжнародний досвід регулювання поліцейської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 1. С. 333–336. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2023/1_2023.pdf.

5. Товпи́га Л. М. Методологія дослідження правового регулювання поліцейської діяльності. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31), vol. 2. P. 221–225 (Республіка Польща). URL: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/1271>

6. Товпи́га Л., Pastukh I., Tarasevych T., Bondar S., Ilin O. Legal regulation of practices of the police as an entity in charge of preventing and combating corruption in Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39. Núm. 69. P. 735–755. (Bolivarian Republic of Venezuela, Web of Science). URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/36326>

7. Товпи́га Л., Pendiura M., Pylypenko S., Serbina N., Pluhatyr M. Legal regulation of the police: international aspects. *Regulación legal de la policía: aspectos internacionales*. 2022. № 40 (72). P. 125–144. (Bolivarian Republic of Venezuela, Web of Science). URL: <https://vlexvenezuela.com/vid/regulacion-legal-policia-aspectos-900146037>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Товпи́га Л. М. Civil security of citizens. *Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м.Ч, 2020). Черкаси, 2020. С. 67–68.*

10. Товпи́га Л. М. Компаративний метод дослідження регулювання поліцейської діяльності. *IX-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Конєйчикова : зб. матеріалів (м. Київ, 20 листоп. 2019 р.) / редкол.: А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ, 2019. С. 202–204.*

11. Товпи́га Л. М. Правове регулювання поліцейської діяльності в умовах євроінтеграції. *Державотворення та правотворення в контексті*

євроінтеграції: матеріали доп. V Всеукр. круглого столу (м. Львів, 9 груд. 2019 р.). Львів, 2019. С. 245–247.

12. Товпи́га Л. М. Поняття поліцейської діяльності в Україні та країнах континентальної Європи. *Збірник матеріалів Х-х наукових читань, присвячених пам'яті В. В. Конейчикова* (м. Київ, 18 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 177–180.

13. Товпи́га Л. М., Пендю́ра М. М. Незалежність України: права людини та національна безпека. *Збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 21 трав. 2021 р.). Львів, 2021. С. 306–308.

14. Товпи́га Л. М., Пендю́ра М. М. Поліцейська діяльність, як предмет наукової розвідки в дослідженнях науковців Національної академії внутрішніх справ. *Здобутки кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ*: матеріали круглого столу (м. Київ, 24 бер. 2021 р.). Київ, 2021. С. 144–146.

15. Товпи́га Л. М. Наукова спадщина Сергія Михайловича Легуші. *Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. Дню науки та пам'яті С. М. Легуші (Київ, 19 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 344–346.

ЗМІСТ

ВСТУП		11
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ		20
1.1.	Історіографія теоретико-правових досліджень діяльності поліції	20
1.2.	Методологія дослідження діяльності поліції	31
1.3.	Генезис діяльності поліції в зарубіжних країнах і в Україні	43
Висновки до розділу 1		61
РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА		63
2.1.	Діяльність поліції: теоретико-правове поняття	63
2.2.	Принципи діяльності поліції в зарубіжних країнах та Україні	75
2.3.	Функції діяльності поліції в зарубіжних країнах та Україні	92
Висновки до розділу 2		109
РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ		112
3.1.	Особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Німеччині, Франції, Великій Британії: порівняльно-правовий аналіз	112
3.2.	Шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні	130
Висновки до розділу 3		155
ВИСНОВКИ		157
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		163
ДОДАТКИ		189

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проголошення України як незалежної, демократичної, соціальної та правової держави зумовило виникнення нових форм суспільних відносин у різних сферах, правове регулювання яких передбачає як створення, так і реформування наявних галузей чинного законодавства. Головною метою зазначених процесів є реалізація принципів захисту й дотримання прав і свобод людини та громадянина, верховенства права, законності, гуманізму. Саме тому для досягнення зазначених завдань обґрунтованим видається запровадження апробованого закордонного досвіду, що досягається шляхом проведення відповідних наукових розвідок в окресленій царині. Однак практика засвідчує, що доволі складно скопіювати та реалізувати якісь процеси, необхідно їх зіставити з наявними умовами та фактичними обставинами, історичними традиціями, урахувати перспективи розвитку, передусім у такій сфері, як діяльність поліції.

Вагомим фактором, що істотно позначився на функціонуванні Національної поліції України, стала збройна агресія РФ, що актуалізувала необхідність невідкладного посилення ефективності діяльності такого державного органу, як поліція. Питання щодо захисту й охорони життя і здоров'я людини набули нового значення, відбулося переосмислення ролі особистості в історії, взаємодії між пересічним представником громадянського суспільства й поліцейськими, утілення принципу безперервності стало наріжним каменем у діяльності поліції за останні майже два роки.

Під час реформування вітчизняного законодавства та захисту державного суверенітету, незалежності поліцейські відносини перейшли на новий етап розвитку. Тому в умовах збройної агресії Росії та євроінтеграційних процесів України, що супроводжуються стрімким розвитком нових технологій, підтриманням і захистом наявних людських

відносин, постає потреба в постійному вдосконаленні законодавства у сфері діяльності поліції, урахуванні звичаїв, що історично склалися в цій сфері правового регулювання та пройшли апробацію практикою.

Аналіз поліцейських правовідносин в Україні засвідчує, що вони знаходяться на новому етапі розвитку, якому притаманні відставання правового регулювання від загальноєвропейських тенденцій, удосконалення нанотехнологій у сфері надання сервісних послуг і захисту прав людей, розширення та диференціація кола суб'єктів діяльності поліції, оновлення системи загальнолюдських цінностей та державних пріоритетів, проблеми захисту державного суверенітету, що зумовлено подоланням збройної агресії.

Зазначені вище фактори зумовили посилення інтересу науковців до вирішення суперечностей, що склалися у сфері правового регулювання поліцейських відносин і були спричинені браком закордонного досвіду діяльності поліції, недосконалістю норм вітчизняного законодавства та неформованістю загальнотеоретичних положень щодо структурно-функціональної характеристики діяльності поліції.

Окреслена проблематика поліцейської діяльності актуалізувала необхідність наукового осмислення зазначених питань. Зокрема, питання діяльності поліції в різних її виявах стала предметом досліджень низки як вітчизняних, так і закордонних учених, таких як: С. Авер'янов, С. Албул, О. Банчук, В. Біла, К. Бугайчук, М. Василенко, С. Гусарєв, Б. Гук, С. Єсімов, В. Кернз, М. Ковалів, А. Колодій, В. Опришко, А. Омельченко, М. Пендюра, А. Потопальський, О. Проневич, О. Старицька, Д. Тихомиров, А. Татам, В. Трофименко, А. Фастовець, Т. Сох, R. J. Copeland, A. Goldsmith, R. E. Cochrane, R. Dodge, C. Friesendorf, A. Griffiths, O. Helen, W. Chen, H. Kokhan, E. M. Martin, G. Margrove, T. Owen, N. Pehlman, A. H. Rachel, J. Roach, N. Rich, M. Taylor, M. Tjerk, Z. Zhang, M. S. Viteles, G. M. Williams та ін.

Водночас аналіз сучасних публікацій з питань діяльності поліції свідчить про недостатню наукову розробленість порушеної проблематики,

що стосується: наявних доктринальних суперечностей і законодавчих колізій у сфері проблематики діяльності поліції; поняття «діяльність поліції», що потребує комплексного розуміння для подальшого використання в галузевих науках; зіставлення функціонування організаційної основи здійснення діяльності поліції в Україні та низці закордонних держав, яке залишається поза межами теоретичних досліджень; положень нормативного забезпечення діяльності поліції в Україні, що є дискусійними та зумовлюють необхідність дослідження наявного досвіду провідних країн Європи, окреслення шляхів удосконалення національного законодавства.

Актуальність теми дисертаційної роботи посилює потребу переосмислення окремих методологічних і теоретичних положень у сфері діяльності поліції з метою подальшого розроблення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавчої бази, формування єдиних доктринальних підходів у цій галузі. Зазначене й зумовило обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затверджених постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30, Плану основних заходів Міністерства внутрішніх справ України на 2021 рік (наказ МВС України від 28 грудня 2020 року № 920), відповідає пріоритетним напрямам наукових досліджень згідно з наказом МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки» від 11 червня 2020 року № 454, Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2019 року,

протокол № 22, перезатверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 25 квітня 2023 року (протокол № 9).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розроблення й обґрунтування пропозицій з удосконалення чинного законодавства України у сфері діяльності поліції на основі здійсненого порівняльно-правового дослідження.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати стан наукового дослідження проблематики діяльності поліції в Україні та зарубіжних країнах, окреслити коло теоретичних і практичних проблем;
- виокремити методологічну базу дослідження для отримання обґрунтованих результатів;
- визначити та зіставити особливості історичних етапів розвитку діяльності поліції в Україні й інших державах шляхом аналізу та систематизації джерел наукового й нормативного спрямування;
- сформулювати авторське визначення поняття «діяльність поліції» за результатами систематизації наукових уявлень про суміжні поняття (юридична, правова та правоохоронна діяльність);
- зіставити принципи діяльності поліції за законодавством України й інших держав, запропонувати авторський підхід до вдосконалення вітчизняної нормативної бази;
- порівняти змістове наповнення функцій, що притаманні діяльності Національної поліції України й поліції Німеччини, Франції, Великої Британії, на підставі чого запропонувати власне бачення шляхів їх покращення;
- окреслити особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Німеччині, Франції та Великій Британії на основі порівняння їх національних традицій та практичного досвіду;
- висвітлити й обґрунтувати вплив євроінтеграційних тенденцій на розвиток національного законодавства України про діяльність поліції, розробити пропозиції щодо його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають та реалізуються у сфері діяльності поліції.

Предметом дослідження є діяльність поліції в контексті сучасних національних правових систем.

Методи дослідження. Для отримання достовірних наукових результатів під час проведення дисертаційного дослідження використано низку загальнонаукових і спеціально-наукових методів. З огляду на специфіку пізнавальних завдань, було залучено такі підходи та методи: *компаративний підхід*, що дав змогу зіставити нормативні аспекти діяльності поліції в Україні та Німеччині, Франції, Великій Британії, а також окремі теоретичні категорії (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1); *системно-структурний підхід* – під час дослідження наявної наукової бази, присвяченої діяльності поліції, а також розкриття питань змістового наповнення таких правових категорій, як принципи та функції діяльності поліції (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3); *діяльнісний підхід*, що забезпечив висвітлення засад функціонування різних структурних елементів поліції як в Україні, так й інших державах (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1); *герменевтичний підхід* – у процесі аналізу й тлумачення наукових текстів, а також текстів нормативно-правових актів, інших документів, присвячених питанням діяльності поліції (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1–2.3, 3.1); *порівняльно-правовий метод* – для визначення спільних і відмінних ознак у діяльності поліції України й зарубіжних країн (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1); *історико-порівняльний метод* – під час висвітлення та порівняння особливостей виникнення, становлення та розвитку поліції в Україні й закордонних державах (підрозділ 1.3); *прогностичний метод* – для визначення шляхів і перспектив подальшого розвитку діяльності поліції в Україні (підрозділ 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним порівняльно-правовим дослідженням діяльності поліції, що враховує особливості її сучасної організації та функціонування в різних країнах, у якому обґрунтовано низку теоретичних понять, положень,

висновків і надано пропозиції з удосконалення правової бази у сфері діяльності поліції в Україні.

У межах дисертаційного дослідження одержано результати, які містять наукову новизну, зокрема:

вперше:

– запропоновано авторське визначення таких понять: *діяльність поліції* – діяльність, що реалізується спеціально уповноваженим соціальним суб'єктом (поліцією), здійснюється ним у правових та організаційних формах, спрямована на охорону й захист прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки й порядку і регулюється нормами права та поліцейської етики; *принципи діяльності поліції* – це фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції та їх реалізації; *функції діяльності поліції* – це основні напрями взаємодії поліції та соціуму, у яких відображаються її сутність та призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства і правової держави;

– переосмислено наукове уявлення про особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в таких державах, як Німеччина, Франція та Велика Британія, шляхом проведення порівняльно-правового аналізу чинного законодавства щодо компетенцій поліції та її взаємодії з громадянським суспільством;

– проаналізовано особливості впливу євроінтеграційних тенденцій на розвиток вітчизняного законодавства у сфері діяльності поліції, у зв'язку з чим аргументовано шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні за такими напрямками: професійна освіта, кадрове забезпечення, матеріально-технічне забезпечення, антикорупційний менеджмент, соціальні гарантії, партнерство з населенням й органами місцевого самоврядування;

– схарактеризовано теоретико-правову інтерпретацію поняття діяльності поліції шляхом виокремлення ознак явища та співвідношення з такими теоретичними категоріями, як «юридична діяльність», «правова діяльність», «правоохоронна діяльність» і «поліцейська діяльність»;

удосконалено:

– порівняльну характеристику принципів діяльності поліції в Україні та провідних країнах Європи (дотримання прав і свобод людини, верховенства права, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності), за результатами чого запропоновано доповнити вітчизняне законодавство такими принципами: вибірковості, консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях;

– класифікацію функцій діяльності поліції в Україні й інших державах, на основі чого запропоновано розширити функціональні можливості працівників поліції шляхом внесення змін до чинного національного законодавства та закріплення таких актуальних функцій, як інноваційна, процедурно-процесуальна, аналітична, правовиховна та сервісна;

– теоретичні уявлення щодо змісту й класифікації міжнародних і європейських правових вимог до організації та здійснення діяльності поліції в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвитку суспільства й технологій, зокрема акцентовано на вимогах щодо оптимізації моделей взаємодії між поліцією та населенням, розширення комунікативних компетентностей поліцейських, упровадження нових технічних можливостей для швидкого обміну інформації на міжнародному рівні тощо;

дістало подальший розвиток:

– уявлення про рівень теоретичної розробленості наукової проблематики діяльності поліції, на підставі чого виокремлено низку перспективних напрямів досліджень щодо порівняльно-правових характеристик діяльності поліції;

– система наукових знань про методологію порівняльно-правових досліджень проблематики діяльності поліції, де провідними визначено компаративний підхід, порівняльно-правовий та історико-правовий методи, а також системно-структурний, діяльнісний, герменевтичний підходи і прогностичний метод;

– наукова періодизація генези діяльності поліції у світі й Україні шляхом формування авторської позиції щодо головних історичних етапів її становлення та розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджені й можуть бути використані у:

– *законодавчій діяльності* – як теоретичні положення для підготовки змін і доповнень до законодавства у сфері діяльності поліції (акт впровадження Народного депутата України 9-го скликання Ростислава Тістика від 31 березня 2023 року; акт впровадження Апарату Верховної Ради України № 107/д9/10-2023/66493 від 31 березня 2023р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів із навчальних дисциплін «Теорія держави та права», «Поліцейська деонтологія» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 05 травня 2023р.).

– *наукову діяльність* – результати дослідження, що стосуються діяльності поліції країн континентальної Європи були використані при підготовці навчального посібника «Поліцейська деонтологія» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10 травня 2023р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень. Підготовлені у співавторстві наукові статті становлять 20 % авторського доробку. Для

аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних та науково-теоретичних конференціях, зокрема: Компаративний метод дослідження регулювання поліцейської діяльності (м. Київ, 20 листопада 2019 р.), Правове регулювання поліцейської діяльності в умовах євроінтеграції (м. Львів, 9 грудня 2019 р.), Civil security of citizens (м. Черкаси, 12 березня 2020 р.), Критичний аналіз реформи поліції (м. Дніпро, 5-6 червня 2020р.), Поняття поліцейської діяльності в Україні та країнах континентальної Європи (м. Київ, 18 листопада 2020 року), Незалежність України: права людини та національна безпека (м. Львів, 21 травня 2021 р.), Поліцейська діяльність, як предмет наукової розвідки в дослідженнях науковців Національної академії внутрішніх справ. (м. Київ, 24 березня 2021р.), Наукова спадщина Сергія Михайловича Легуши (м. Київ, 19 травня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота містить анотацію державною та англійською мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, вступ, три розділи, що містять вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (257 найменування на 25 сторінках) та додатки. Повний обсяг дисертації становить 196 сторінок, з них основного тексту – 162 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

1.1. Історіографія теоретико-правових досліджень діяльності поліції

Становлення України як суверенної та незалежної держави стало підґрунтям для переосмислення та реформування наявних тоталітарних й ідеологічних поглядів шляхом переорієнтації на західний людиноцентристський напрям. Зазначене стосується і діяльності поліції (міліції) та переходу її на вектори розвитку, що зумовлені євроінтеграційними тенденціями й технологіями. Своєю чергою це стало основою для наукових розвідок, пошуку оптимальних шляхів перереформатування та запозичення зарубіжного досвіду.

Питання діяльності поліції здавна досліджували представники галузевого спрямування, вивчали аспекти вузькопрофільного характеру, сконцентровані на певний спектр функціонування поліції. Майже поза увагою залишаються засади комплексного теоретичного дослідження діяльності поліції як в Україні, так і в інших державах. Зокрема, належно не вивчено питання компаративного дослідження становлення та розвитку діяльності поліції в провідних країнах Європи й України; основні принципи, функції та компетенції сучасних аспектів такої діяльності; нормативне підґрунтя діяльності поліції в країнах континентального права та питання запозичення і впровадження провідного досвіду для розвитку України в сучасних євроінтеграційних тенденціях. У зв'язку з цим актуальним є ґрунтовне опрацювання стану теоретико-правових досліджень діяльності поліції, тобто історіографічного доробку з цього вектора наукового пошуку. Задля отримання достовірних результатів під час аналізу теоретико-правових

досліджень слід використати герменевтичний та системно-структурний підходи, а також системний метод.

Термін «історіографія» (від грец. *ἱστορία* – розповідь, оповідання, *γράφω* – пишу; буквально – опис, описання історії) є одним з найуживаніших в історичній науці, водночас і найменш точним за адресною спрямованістю. Це поняття застосовують у міждисциплінарних, часом суперечливих змістовних визначень, зокрема для означення, по-перше, дисципліни (галузі), що вивчає стан і перспективи розроблення досліджуваної проблемної тематики з обсягу різних галузей, дисциплін та окремих питань; по-друге, сукупності історичних студій з конкретно взятої проблеми, теми (у нашому випадку – діяльності поліції) чи наукової галузі (дисципліни) у вузькому сенсі, що мають спільну просторово темпоральну локалізацію та предметну сферу вивчення [62, с. 12].

Питання діяльності поліції є актуальними й активно обговорюваними на різних щаблях державної влади й у широких колах громадськості. Власне її значущість залишається незмінною протягом останніх 30 років – упродовж періоду незалежності України. Зазначене зумовлено тим, що діяльність поліції спрямована на забезпечення захищеності людини. Утворення і розвиток суверенної Української держави неможливі без розроблення та здійснення багатопланової і цілеспрямованої системи захисту її національної безпеки [82, с. 115].

У 90-х роках минулого століття вчені продовжували поповнювати науку з питань діяльності поліції низкою започаткованих правових досліджень, присвячених діяльності поліції ще на початку ХХ століття. Зокрема, вагомий внесок у розвиток зазначеної тематики зробили В. В. Грибов, В. І. Єлінський, В. В. Лисенко, О. А. Лядов, В. Д. Макроменко, Т. Л. Матієнко, а також О. В. Борисов, В. І. Власов, М. Ф. Гончаров, М. М. Криворучко, В. П. Сальников, М. І. Сізіков, Є. О. Скрипільов, С. В. Філіпова та ін. У цих дослідженнях висвітлено процес становлення, розвитку та ліквідації регулярної радянської міліції, схарактеризовано її роль і місце в

механізмі державного управління. Також слід ураховувати, що саме ці науковці дали поштовх для подальшого дослідження діяльності поліції вже в період незалежності України.

Серед сучасників у межах загальної теорії держави та права необхідно виокремити дисертаційне дослідження С. В. Шестака «Недержавний контроль за діяльністю міліції» (2009) [195], присвячене проблемі теоретико-правового аналізу контролю за діяльністю міліції, засадам недержавного контролю, з'ясуванню його місця в загальній системі контрольної діяльності. У роботі розроблено класифікацію суб'єктів і принципів контролю за міліцією, схарактеризовано його основні напрями, а також обґрунтовано необхідність його обмеження.

Науковець Д. С. Денисюк у праці «Принципи діяльності Національної поліції України: теорія та практика реалізації» (2015) [39] досліджує принципи діяльності Національної поліції України та шляхи їх повноцінної реалізації, розглядає основні положення щодо порядку реформування принципів діяльності поліції, а також акцентує на необхідності переходу системи правоохоронних органів на якісно новий рівень в інтересах розвитку громадянського суспільства та зміцнення держави.

Дослідний інтерес становить книга Ю. І. Римаренка «Приватне життя і поліція» (2006) [137], автор якої дослідив конституційну й організаційно-правову діяльність поліції, охоронні завдання поліцейського права, що охоплюють не тільки взаємовідносини «держави (що надає захист) – громадянин», а й зв'язок громадян між собою (передусім «сусідів»), коли поліція має завданням захист і реалізацію індивідуальних прав і свобод (наприклад, право на тишу тощо) [137, с. 235]. Також автор порушує питання співвідношення поліції як органу державної влади та як органу, що виконує соціальну роль [137, с. 504].

На теоретичних аспектах діяльності поліції увагу зосереджено в посібнику М. М. Пендюри, О. О. Старицької «Поліцейська деонтологія» (2020) [122]. У роботі висвітлено, зокрема, поняття про поліцію, етапи її

генези, окреслено завдання і функцій поліції як сервісної служби в демократичній державі.

Отже, наукові дослідження в теорії держави та права зорієнтовані на постійне вдосконалення діяльності поліції. Однак слід зауважити, що саме роботу Ю. І. Римаренка обрано як підґрунтя в дослідженні соціальної ролі поліції в період незалежності України.

Найбільше наукових праць, присвячених діяльності поліції, підготували дослідники в межах науки адміністративного права. Привертає увагу дисертаційна робота вітчизняного ученого А. В. Потопальського «Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні» 2019 року [133]. У дисертації визначено сутність й особливості адміністративно-правового забезпечення фахової підготовки вітчизняних поліцейських, окреслено напрями вдосконалення відповідного законодавства. Визначено поняття і специфіку професійної підготовки поліцейських як об'єкта адміністративно-правового регулювання; види професійної підготовки поліцейських в Україні. З'ясовано зміст правового регулювання професійної підготовки українських поліцейських, місце в ньому адміністративно-правових норм. Окреслено систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні.

Водночас В. В. Безега у своєму науковому дослідженні «Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони» (2020) [12] розкриває сутність та особливості адміністративно-правових основ діяльності поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони, визначає шляхи вдосконалення вітчизняного адміністративного законодавства, норми якого регулюють правовідносини в цій сфері.

Монографію О. Ф. Кобзаря «Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект» (2016) [69] присвячено комплексному дослідженню реалізації поліцейської діяльності в Україні. Автором

проаналізовано головні напрями адміністративно-правового регулювання вітчизняної поліцейської діяльності. Визначено організаційні основи поліцейської діяльності. Запропоновано новий підхід до взаємодії органів публічного адміністрування у сфері забезпечення публічної безпеки; громадського й державного контролю за діяльністю правоохоронних органів. Виокремлено основні критерії впровадження позитивного закордонного досвіду поліцейської діяльності в аналогічну діяльність в Україні [68, 195].

С. В. Васюк у дисертації «Адміністративно-правовий статус підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України» (2022) [22] пропонує комплексну наукову розробку теоретичних і прикладних проблем, що стосуються адміністративно-правового статусу підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування вітчизняної національної поліції. Також адміністративно-правовий статус підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України розглянуто як систему визначених нормативно-правовими актами цілей, принципів, завдань, функцій, структурно-організаційних і компетенційних елементів, що в сукупності дають змогу цим суб'єктам виконувати оперативне реагування на повідомлення про адміністративні правопорушення або події, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції з питань забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг [22].

У контексті академічного курсу науковий інтерес становить посібник В. Б. Авер'янова «Адміністративне право України» (2004) [3], у якому системно викладено фундаментальні основи діяльності органів виконавчої влади, їхні функції та компетенція, а також правові режими. Схожий за тематикою посібник «Адміністративна діяльність Національної поліції» за редакцією В. М. Бесчастного (2017) [1], у якому предметно висвітлено

поняття діяльності поліції, її ознаки, види та принципи, систему законодавства, що регулює цю діяльність. Визначено Національну поліцію як суб'єкт, її адміністративно-правовий статус, особливості проходження служби в органах Національної поліції.

У межах дослідження діяльності поліції з адміністративного права виокремимо статтю «Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація» О. С. Проневича (2010) [154], у якій визначено найтипівіші функції поліції (міліції) у правовій державі та запропоновано їх класифікацію. Статтю А. Є. Крищенка «Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку» (2017) присвячено завданням і функціям діяльності Національної поліції України, зокрема у сфері гарантування забезпечення публічної безпеки й порядку, а також висунуто пропозиції з удосконалення Закону України «Про Національну поліцію» [145].

Загалом усі дослідники адміністративного права у своїх наукових працях зосереджують увагу на засадах удосконалення адміністративно-правової діяльності поліції. Деякі з них акцентують увагу на запозиченні позитивного досвіду, перевагу надають превентивній діяльності поліції та соціальному захисту. Тож адміністративісти вивчають здебільшого організаційні та правові засади окремого сектору діяльності поліції.

Частково науковці у галузі кримінального права та криміналістики також досліджують діяльність поліції. У межах циклу вітчизняних кримінально-правових наук протягом останнього десятиліття активно розглядали питання слідчих дій у разі вчинення кримінального правопорушення. Серед таких праць можемо виокремити монографію О. П. Бойко «Взаємодія слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні» (2018) [17]. У цій монографії визначено пріоритетний напрям діяльності в боротьбі зі злочинністю. Саме слідчі підрозділи Національної поліції України розслідують переважну більшість кримінальних правопорушень і виконують основний масив роботи

щодо виявлення та запобігання злочинам. Тож розглянуто сутність, форми, повноваження та напрями вдосконалення взаємодії слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні [17].

А. Поплавська в статті «Значення діяльності слідчого Національної поліції України при проведенні негласних слідчих дій під час винесення судами вироків у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 307 КК України» (2020) [132] зазначає: оскільки слідчий є посадовою особою, яка представляє сторону обвинувачення, і його обов'язком є повне, усебічне, неупереджене досудове розслідування кримінального провадження, що охоплює, зокрема, проведення негласних слідчих (розшукових) дій як способу отримання цінної та об'єктивної доказової інформації [132, с. 6].

Деякі аспекти діяльності поліції висвітлено і в кримінальному праві. Увагу зосереджено передусім на значенні діяльності слідчого Національної поліції, взаємодії слідчих Національної поліції України з іншими підрозділами, визначенні професійних рис і кваліфікації слідчого, а також напрямках подальшого вдосконалення нормативно-правової бази.

Упродовж останніх десятиліть вітчизняна юридична наука зробила вагомий внесок у становлення та розвиток компаративного права, насамперед з метою вдосконалення вітчизняного права. Не винятком є і тематика діяльності поліції. Серед дисертаційних робіт увагу привертає праця О. С. Передерій «Правовий статус поліції країн континентальної правової сім'ї (загальнотеоретична характеристика на матеріалах Франції, Німеччини, Польщі)» (2019) [124], присвячена загальнотеоретичній характеристиці інституту поліції, дослідженню основних структурних елементів правового статусу цього органу, становленню поліції як органу виконавчої влади, що виконує правоохоронну функцію держави, аналізу положень найважливіших міжнародних і міждержавних нормативних актів, що регулюють діяльність поліції країн континентальної правової сім'ї.

У межах вивчення напрямів і форм міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії злочинності слід виокремити монографію І. М. Леган «Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності» (2021) [94], у якій досліджено аспекти міжнародного співробітництва та кримінологічні засади, зокрема проаналізовано напрями запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності.

Фундаментом історико-правового генезису розвитку функцій діяльності поліції в зарубіжних країнах, а також визначення принципів і концепцій є праця «Адміністративне право зарубіжних країн» О. В. Кузьменко (2014) [2]. У цьому аспекті привертає увагу посібник «Організація діяльності поліції зарубіжних країн» В. О. Заросила (2017) [55], у якому проаналізовано системи масових заходів і дій поліцейських підрозділів під час масових заходів. На підставі здійсненого аналізу запропоновано шляхи вдосконалення законодавства й нормативних актів, що регулюють діяльність поліції України в зазначеній сфері.

Аспекти діяльності поліції висвітлено в статтях О. С. Проневича «Організаційно-правові засади діяльності Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини» (2001) [156], у яких автор аналізував організаційно-правові засади діяльності поліції Німеччини, Польщі й України в контексті реалізації ліберальної доктрини державо- та правотворення, надав загальну характеристику теоретико-методологічних засад діяльності поліції в системі органів публічної влади сучасної держави, висвітлив соціальну та правову природу інституту поліції, виявив усталені підходи до тлумачення дефініції «поліція», з'ясував сутнісні ознаки поліцейської діяльності як специфічного різновиду державно-управлінської діяльності, виявив і класифікував основоположні правові принципи, завдання, функції, форми та методи діяльності поліції, схарактеризував сучасні концепції поліцейського права, окреслив проблеми методологічного характеру, підстави для рецепції поліцейського права як підгалузі

адміністративного права. Сформулював ґрунтовані на європейському досвіді поліцейського будівництва концептуальні положення з удосконалення організаційно-правових засад діяльності поліції України та впровадження новітніх стандартів [156].

У статті О. С. Юніна «Особливості адміністративної діяльності поліції Великобританії та Франції» (2013) [197] досліджено організаційні моделі соціальної та сервісної функцій поліції в провідних країнах Західної Європи, сформульовано рекомендації для адаптації їх у вітчизняну модель побудови оновленої концепції діяльності Національної поліції України. Серед наукових статей, присвячених аналізу зарубіжного досвіду, слід виокремити роботи В. О. Ільницького «Європейський досвід правового регулювання адміністративно-процесуальної діяльності органів Національної поліції» (2016) [57] і В. І. Підгірного «Зарубіжний досвід професійної підготовки працівників поліції Великобританії, США, Франції та його впровадження в Україні» (2016) [127]; статтю В. А. Савченко, В. М. Юрчишин «Особливості проведення дізнання відповідно до кримінального процесуального законодавства ФРН» (2019) [161].

У межах предмета нашого дослідження слід зауважити також про такі роботи: Д. В. Сіверін «Завдання та функції органів державної виконавчої служби: сучасний стан та перспективи» (2012) [163]; В. Шатіло «Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення» (2014) [192]; Є. В. Білокур «Функції державного управління. Поняття, особливості, правове регулювання» (2015) [15]; В. А. Троян «Поняття та види публічно-сервісної діяльності Національної поліції України» (2016) [181]; О. В. Волошина «Зарубіжний досвід ефективної комунікації в діяльності поліцейських» (2019) [27] та ін.

Інший аспект історіографічного огляду пов'язаний з окресленням ключових міжнародних документів і нормативно-правових актів як інструментів формування та реалізації діяльності поліції з урахуванням пріоритету загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами

внутрішньодержавного права [136, с. 130]. До групи міжнародних документів, які слід розглянути в контексті осмислення теоретико-правових досліджень діяльності поліції, необхідно віднести такі:

Загальна декларація прав людини (прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року). Ця декларація є першим глобальним втіленням невід'ємних прав, які мають усі люди [50];

– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (прийнята відповідно до Загальної декларації прав людини з метою додержання країнами-підписантами (учасниками Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини). Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року, набула чинності 3 вересня 1953 року [76];

– Договір про Європейський Союз від 2009 року (один з основних договорів Європейського Союзу разом з Договором про функціонування Європейського Союзу). Документ формує основу законодавства ЄС шляхом встановлення загальних принципів реалізації завдань, для яких було створено ЄС, керування його центральними інститутами (такими як Комісія, Парламент та Рада), а також визначає правила зовнішньої політики й політики безпеки [44];

– Декларація про поліцію від 08 травня 1979 року [38], у якій виокремлено основоположні стандарти діяльності поліції;

– Європейський кодекс поліцейської етики від 19 вересня 2001 року [141], що встановив єдині європейські напрями та принципи у сфері загальних завдань, функціонування та відповідальності поліції для забезпечення безпеки й дотримання прав людини в демократичних суспільствах, регульованих принципом верховенства права.

Своєю чергою до блоку вітчизняних нормативно-правових актів, які потребують належного аналізу в межах дослідження теоретико-правових досліджень діяльності поліції, слід віднести:

– Конституцію України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР[81], що є Основним Законом, яким першочергово керується поліція;

– Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Цей Закон визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України [150];

– Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI, у ст. 1 якого визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [140];

– Інструкцію з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затверджену наказом МВС України від 28 липня 2017 року № 650 [142]. Ця інструкція визначає завдання, права, обов'язки, напрями й особливості організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад у межах визначеної поліцейської дільниці.

Отже, діяльність поліції є специфічним правовим явищем і предметом дослідження для представників сучасної як вітчизняної, так і зарубіжної юридичної науки, здебільшого представників адміністративного та кримінального права. Значну частину вітчизняних наукових надбань присвячено проблематиці правового регулювання діяльності міліції, що залишаються в списку джерельної бази як спадок від періоду радянської доби. Однак, починаючи зі становленням України як суверенної та незалежної держави, питання щодо діяльності міліції (поліції) набули нового ракурсу дослідження.

Рушійним поштовхом до таких змін у сфері правового регулювання діяльності поліції в Україні стало проведення реформи 2015 року, коли замість міліції було створено новий орган – Національну поліцію. Особливої актуальності в науковій сфері досліджень набули питання щодо її

організаційної структури функціонування, правового статусу різних внутрішніх елементів побудови, аспектів взаємодії з іншими новоствореними органами, специфіки поліцейської діяльності в деяких окремо взятих державах, міжнародної взаємодії підрозділів поліції тощо. Питання діяльності поліції висвітлено в низці наукових напрацювань, зокрема дисертаційних дослідженнях, монографічних і періодичних наукових й енциклопедично-довідкових виданнях, апробаційних тезах виступів на наукових і практичних конференціях, симпозіумах, круглих столах, а також у навчально-наукових напрацюваннях.

На підставі здійсненого дослідження наявної наукової літератури виокремлено низку перспективних напрямів, що стали основою для проведення подальших пошуків у межах цієї дисертації. Зокрема, до них можна віднести: порівняння понятійно-категоріального апарату розуміння діяльності поліції із суміжними дефініціями, компаративний аналіз деяких структурних елементів діяльності, проблематика зіставлення функціонування організаційної основи здійснення діяльності поліції в Україні й досліджуваних закордонних державах, аналіз і зіставлення національних та міжнародних стандартів щодо діяльності поліції, на основі чого видається можливим виявити прогалини законодавства й запропонувати шляхи їх подолання.

1.2. Методологія дослідження діяльності поліції

Реформування сучасної поліцейської сфери суспільства, підвищення рівня ефективності охорони громадянського порядку, прав і свобод людини, захист від протиправних посягань усіх царин соціального життя людей та держави, переформатування пріоритетів у діяльності поліції та її органів

можуть надати реальні результати лише за умови апробованого й обґрунтованого наукового забезпечення. Саме законна цінність, поєднана з належним науковим опрацюванням як теоретичних, так і практичних засад діяльності поліції визначаються їх методологічною обґрунтованістю [13, с. 32].

Дослідження – це цілеспрямований процес наукового пізнання, яке має привести до певних результатів, наприклад, визначення понять, підготовка законопроекту, висування теорій, концепцій тощо [28, с. 32]. Будь-яка наукова робота потребує застосування відповідних методів і використання найдієвіших методологічних підходів задля отримання комплексних й обґрунтованих результатів. Питання порівняння діяльності поліції України з іншими європейськими країнами (Німеччина, Франція, Велика Британія) актуалізує необхідність використання низки підходів і методів, застосування яких надасть дисертаційному дослідженню не тільки обґрунтованості, а й можливість для подальших наукових і практичних пошуків. Однак спершу, на наше переконання, слід розглянути власне визначення поняття «методологія».

Згідно з дефініцією, яку пропонує тлумачний словник української мови, термін «методологія» означає вчення про науковий метод пізнання та перетворення світу, його філософську, теоретичну основу [178]. Тож у буквальному значенні слово «методологія» означає вчення про метод [186, с.374]. У філософсько-довідковій літературі методологією вважають складову сучасного наукового пізнання, сутність якої висвітлюють у кількох значеннях: 1) вчення про методи наукового пізнання; 2) метатеорія науки, завданням якої є реконструкція науки з метою виявлення особливостей будови та оптимізації її функціонування; 3) рівень теоретичного самоусвідомлення науки [126, с. 98]. В енциклопедичних працях із загальної теорії держави та права методологію визначають як сукупність методів (прийомів, способів і засобів), яку використовують у процесі наукового пізнання та здійснення практичної діяльності. Це система науково

обґрунтованих підходів, положень і процедур, які в поєднанні становлять єдину методологічну основу, їх застосовують під час наукового пізнання та здійснення практичної діяльності; містить єдині правила щодо порядку й умов застосування пізнавального інструментарію. Методологія юридичної (правової) науки – це система методів (принципи, правила, прийоми, способи і засоби), які використовують усі юридичні науки в процесі наукового пізнання, містить правила їх використання [58, с. 116; 96, с. 154], а методологія теорії держави та права – це система методів (правил, прийомів, способів, засобів), які використовують у процесі наукового пізнання та дослідження окремих аспектів функціонування, діяльності, розвитку державно-правових явищ. Методологія теорії держави та права визначає взаємодію методів, забезпечує єдині підходи до вивчення предмета; забезпечує науковість пізнання; характеризує наукову діяльність як багатоаспектну, що здійснюється в межах чітко визначених етапів; забезпечує дослідження державно-правових категорій і характеризує їх призначення в суспільстві [99, с. 155; 107, с. 75].

З теоретичної позиції питання методології досліджували науковців з різних напрямів суспільних знань. Наприклад, С. В. Бобровник зазначає, що це поняття слід визначати як систему правил, прийомів, принципів і засобів пізнання організації, побудови теоретичної та практичної діяльності, що забезпечують отримання об'єктивних, достовірних знань у визначеній сфері дослідження. Водночас, на переконання авторки, методологія є вченням про методи пізнання, теоретичне обґрунтування використовуваних у науці методів і підходів. Це теорія методів, сукупність теоретичних принципів, логічних прийомів і конкретних способів дослідження явищ; система теорій, принципів, підходів, законів і категорій, які опосередковують властивості і зв'язки буття, наукового пізнання предмета дослідження [16, с. 43–44].

М. І. Козюбра акцентує на тому, що серед арсеналу методів, якими послуговується юридична наука, майже немає жодного, який не застосовують в інших сферах наукового пізнання [51, с. 7–8]. Повертаючись

до питання визначення методології, слід спрямувати увагу на напрацювання вітчизняного науковця М. С. Кельмана, який розмежовує поняття «методологія правознавства» та «методологія права». В основу розмежування цих понять покладено уявлення про правознавство як науку з характерними для неї особливими методами пізнання та право з притаманною йому системою методів правового регулювання, тобто прийомів впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин, а також систематизації нормативного матеріалу, тлумачення юридичних текстів і вчення про них. Автор зазначає, що вона має істотне значення для ефективного правового регулювання, натомість методологія правознавства необхідна для здійснення ефективної пізнавальної діяльності. І якщо метою застосування методів правового регулювання, систематизації норм права та їх тлумачення є впорядкування суспільних відносин, досягнення правової визначеності, то метою методів пізнання – виявлення нових закономірностей розвитку права та інших правових явищ, формування ефективної системи правових знань [66, с. 24].

Методологія, вважає В. М. Шейко, – це вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності. Вона має чотирирівневу структуру. Автор розрізняє фундаментальні, загальнонаукові принципи, філософські та конкретно-наукові [193, с. 55–56]. Така чотирирівнева структура допомагає виконати поставлені завдання в дисертаційному дослідженні за допомогою різних методів, прийомів і технік. Зазначимо, що в сучасній історико-правовій літературі наявні різні думки з приводу класифікації методів. На відміну від В. М. Шейка, учена І. А. Заріцька поділяє їх на два види: 1) загальнонаукові (історизм, плюралізм, об'єктивність, системність, комплексність і детермінізм); 2) спеціально-наукові (історико-правова періодизація, оптимальне поєднання історичних і юридичних методів, юридичне прогнозування) [56, с. 135–137].

Однак, на противагу цим науковцям, М. В. Костицький поділяє підхід М. І. Козюбри, підтверджуючи, що коли йдеться про методологію юридичної

науки, слід відмовитися від загальноприйнятих постулатів щодо необхідності розмежування методів за категоріями сфери дослідження. На його переконання, у юридичній науці вчений може використовувати метод або методи різних методологічних баз за власним вибором. Це означає, що методика конкретного наукового дослідження може виглядати як мозаїка підходів і методів із різних сфер та наук [84, с. 3–11].

Методологічні підходи є визначальним за евристичним потенціалом рівнем методології дослідження теоретико-правових засад діяльності поліції. Якщо юридична наука вивчає об'єкт, яким є держава і право, то методологія юридичної науки звернена до взаємодії юридичної науки з її об'єктом. Цю спрямованість методології юриспруденції відображають насамперед методологічні підходи, що становлять основу сучасної юридичної методології [114, с. 37]. Необхідно зазначити, що в юридичній науці, як і в загальнонауковій площині, немає єдиного підходу до визначення методологічного підходу. Однак чимало авторів (Є. В. Білозьоров, Ю. С. Шемшушенко, Ю. В. Чистякова, Ю. М. Обротов, Н. М. Пархоменко) у своїх дослідженнях методологічним підходом називають: початкові начала, що визначають основний шлях, стратегію рішення поставленого завдання [13, с. 3]; об'єднані домінуючим методом взаємозалежні методи досліджень [135, с. 192]; сукупність (систему) принципів, які визначають загальну мету і стратегію дослідної діяльності; комплексну стратегію вивчення предмета правознавства [190, с. 57]; сукупність знань про процес наукового дослідження [114, с. 13–14]; бачення певного ракурсу дослідження шляхом сприйняття відповідних засобів мислення або у формі цілісної системи, або у вигляді окремих конструкцій, дослідних меж і принципів для вирішення власне наукових завдань і проблем [121, с. 234].

Провідну пізнавальну роль у комплексному порівняльно-правовому дослідженні діяльності поліції відіграє *компаративний підхід*, що є основою компаративної методології, містить компаративний метод, але не зводиться лише до нього [200], має міждисциплінарне значення, поряд із такими

підходами, як функціональний, соціологічний, системний, історичний та інші, спрямований на дослідження «не одного» об'єкта.

У компаративному підході, зазначає О. Д. Тихомиров, для забезпечення його методологічного потенціалу використовують розмаїття прийомів мислення, філософських, загальнонаукових, окремо наукових, спеціальних наукових методів. Одні методи формують передумови, умови, засоби для використання іншого методу, який, підпорядковуючи своїм особливостям, перетворює їхній зміст. У процесі юридичних компаративних досліджень інші методи, теорії, концепції, принципи використовують для виокремлення та вивчення різних предметів, їхніх властивостей, а тим самим для забезпечення процесу зіставлення, тому вибір цих методів, визначення послідовності їх застосування та поєднання залежить від завдань дослідження, подальшого використання його результатів. Своєрідність співпідпорядкованості методів, особливості використовуваних теорій і понять, а також предмета дослідження припускає побудову системи послідовних цілеспрямованих дій, які поєднані поняттям «дослідна діяльність». Наукові методи – це «цеглинки» або «інструменти» методологічних підходів, а основними елементами методу є: знання, принципи, правила, прийоми, способи й засоби. Різноманіття методів, які формують компаративний підхід, їх «набір» і своєрідність становища в ньому визначаються не тільки особливостями цих методів і компаративного методу, а й природою досліджуваних об'єктів [177, с. 5]. Тож компаративний підхід, на відміну від порівняльно-правового методу, є ширшим. Застосовуючи компаративний підхід, ми маємо змогу порівняти епохи розвитку та встановлення діяльності поліції, причому як у генезисі, так і в зіставленні наукових досліджень. Також застосування цього підходу допомогло визначити основні методичні напрями роботи, які слід застосовувати для визначення завдань діяльності поліції, під час порівняння принципів і функцій діяльності поліції. Отже, ми застосовуємо компаративний підхід чи його елементи в кожному підрозділі дисертаційного дослідження.

Доцільним також було використати в дослідженні *герменевтичний підхід*. У правовій сфері він ґрунтується на поєднанні принципів і методів тлумачення й інтерпретації юридично значущих текстів, які можуть мати зовнішній вираз як нормативно-правових, так і інших правових документів. Цей підхід домінує в аналітичній юриспруденції. Право трактують як посередник між загальною та абстрактною нормами й конкретними життєвими ситуаціями, до яких застосовують ці норми [116, с. 38]. Герменевтичний підхід до тлумачення норми права є саме тим дієвим інструментом, за допомогою якого можна розв'язати проблему подвійного сенсу [116, с. 197]. Також він є універсальним засобом пізнання під час проведення юридичних теоретичних досліджень, що надає можливість під час осмислення діяльності поліції не тільки аналізувати наявні юридичні тексти, наукові тлумачення різних авторів та навчальну літературу, а й здійснювати їх інтерпретацію та конкретизацію, за потреби – для подальшого пізнання та вдосконалення діяльності поліції; відображає наукові підходи до особливостей діяльності поліції в різних країнах.

Пізнавальну роль у комплексному дослідженні діяльності поліції відіграє *діяльнісний підхід*. Він долає колізію об'єктивного та суб'єктивного, ідеального й матеріального, вирізняється цільовими програмами функціонування. Учення про діяльність як актуалізацію було започатковано Арістотелем. У формі системності концепція діяльності виражена в німецькій класичній філософії, зокрема в працях Й. Г. Фіхте та Г. В. Ф. Гегеля, які розглядали діяльність як єдність теорії та практики. Подальше її розроблення пов'язано із працями К. Маркса та марксистських шкіл, які акцентували на значенні суспільної діяльності та визначальній ролі праці [186, с. 164]. Діяльність як пояснювальний принцип має універсальний характер під час аналізу будь-яких явищ, що пов'язані з людиною як активним суб'єктом [187, с. 255].

Поняття «діяльнісний підхід» у широкому значенні передбачає, що в основу методології досліджень покладено категорію діяльності людини, у

нашому науковому дослідженні це діяльність поліцейського, як суб'єкта (учасника) суспільно-правових відносин [13, с. 6]. На переконання С. Д. Гусарева та Є. В. Білозьорова, діяльнісний підхід у правознавстві – це гармонійне поєднання установок, прийомів, група методів, серед яких цей підхід є головним, а інші стосовно нього виконують обслуговувальну (факультативну) роль. Цей підхід дає змогу зосередити увагу дослідника не тільки на проблемі виключого діяльності, а й на інших правових явищах, у співвідношенні або взаємозв'язку з якими знаходиться діяльність людини [102, с. 128]. Тож використання діяльнісного підходу, на нашу думку, є доцільним у разі порушення питання про визначення головних рис, спрямованих на здійснення завдань і напрямів впливу поліцейського в межах його діяльності; також діяльнісний підхід притаманний дослідженню діяльності поліції в різних країнах, перспектив функціонування, удосконалення та змін.

Послідовне визначення теоретико-правових досліджень як різноманітних компонентів, які безпосередньо обумовлюють порядок здійснення, ефективність, спрямованість і причиновість діяльності поліції, дає *системно-структурний підхід*, завдяки якому можна констатувати наявність певної системи через теоретико-правові дослідження, в основі яких – діяльність поліції, що нагадує комплекс найрізноманітніших теоретичних напрямів осмислення явища та формує комплексне уявлення про предмет вивчення [160, с. 154]. Системно-структурний підхід дає змогу дослідити принципи діяльності поліції у всьому різноманітті зв'язків, системи цінностей, пріоритетів, визначити роль і місце кожного з принципів діяльності поліції, а також особливостей та характеру їх взаємодії.

Доволі перспективним є використання *потребового підходу* під час опрацювання діяльності поліції. За твердженням П. М. Рабіновича, потребовий підхід – це методологічне підґрунтя сутнісного праворозуміння, ключ до виявлення соціальної сутності праволюдських явищ. Він ґрунтується на аксіоматичній ідеї про те, що сутність явищ, зокрема

діяльність поліції, – це її здатність слугувати засобом, інструментом задоволення потреб, передусім людини, соціальних спільнот, суспільства загалом [158, с. 19].

Наступним компонентом методології опрацювання діяльності поліції є методи вивчення предмета наукового пошуку. Слід зауважити, що термін «метод» означає визначається як сукупність визначених правил, прийомів, способів і норм пізнання певного суб'єкта чи явища [29, с. 7]. Науково-концептуальним підґрунтям осмислення діяльності поліції має стати система наукових ідей, здатних забезпечити ефективний результат цієї соціальної активності в довгостроковій перспективі. Поділяючи думку М. І. Козюбри, вважаємо, що порівняльне дослідження діяльності поліції потребує застосування наявного в сучасній науці комплексного методологічного інструментарію, а саме різних методів, що будуть охоплювати підходи, фундаментальні спеціально-юридичні, а також загальнонаукові методи.

Отже, досліджуючи історичний досвід виникнення, формування та розвитку діяльності поліції, із загальнонаукових методів доцільним є використання *історико-порівняльного методу*, що надає можливість вивчити діяльність поліції в тісному взаємозв'язку із загальноісторичними процесами, соціально-економічним і політичним станом держави і притаманних їй історичних умов, як цілісну систему з моменту її виникнення та до сьогодення [100, с. 16], саме в цьому контексті розглянуто становлення професійної діяльності поліції в хронологічній послідовності. Також історико-порівняльний метод допоміг встановити зв'язок історичного із сучасністю діяльності поліції в Україні й інших досліджуваних країнах (Німеччині, Франції та Великій Британії). Це є важливим аспектом будь-якого пізнавального процесу, оскільки поза контекстом історичного досвіду неможливо пізнати сучасність [118, с.69].

Дослідження генези діяльності поліції в Україні та в Німеччині, Франції, Великій Британії, її історичних аспектів відіграє надзвичайно важливу роль у нашому дослідженні та для теоретичної науки загалом,

оскільки накопичений історичний досвід дає змогу проаналізувати формування та розвиток діяльності поліції за хронологією, виявити всі взаємозв'язки й закономірності діяльності поліції між країнами [194, с. 59].

Використовуючи історико-порівняльний метод, вдалося скласти ґрунтовну та розширену характеристику діяльності поліції не тільки в Україні, а й в інших досліджуваних країнах (Німеччині, Франції та Великій Британії) в її історичному розвитку, виокремити закономірності формування діяльності поліції.

Оскільки мета цього дослідження – здійснити порівняння діяльності поліції різних країн і запозичити позитивний досвід, слід зауважити, що сучасні тенденції становлення світового й регіонального правопорядків, розширення впливу міжнародного права, його загальновизнаних принципів і низка інших особливостей обумовлюють необхідність *порівняльно-правового методу*. Саме цей метод є основою нашого дисертаційного дослідження. За допомогою нього було досягнуто мети й виконано поставлені завдання дослідження.

Із цього приводу А. І. Дмитрієв стверджує, що порівняльно-правові дослідження є надзвичайно важливими для юридичної науки, зокрема для її розвитку, вони тісно пов'язані з міжнародним публічним і приватним правом, галузевими юридичними науками, яким надає матеріал для теоретичних узагальнень на вищому, ніж національний, рівні, а також відіграє важливу роль у процесі міжнародної уніфікації та гармонізації права [43, с. 25–26]. Порівняльно-правові дослідження разом із традиційним історичним, нормативним і соціологічним баченням права дають змогу: по-перше, вивчати явища правової дійсності, які раніше не були охоплені проблематикою права, а також вийти за межі національної правової системи; по-друге, побачити в певному розрізі спектр традиційних проблем юридичної науки з урахуванням тенденцій розвитку права в сучасному світі [43, с. 25–26].

Порівняльний метод – це не лише певна система мислення, тобто сума критеріїв, яка має забезпечити досягнення правильного результату, водночас це робочий метод [189, с. 68]. Порівняльно-правове дослідження шляхом виявлення спільного віднаходить і те, чим відрізняються порівнювані правові системи. Обидва завдання та можливості порівняльно-правового дослідження (встановлення спільного й відмінного в порівнюваних об'єктах) також взаємопов'язані, як спільне і відмінне в правових системах. З одного боку, порівняння передбачає встановлення спільного, що може бути виявлене лише за допомогою порівняльного методу, а з другого – сприяє встановленню відмінностей у порівнюваних об'єктах [189, с. 42].

Тож завдяки порівняльно-правовому методу в дисертаційному дослідженні проведено порівняння в генезі становлення діяльності поліції, віднайдення спільного й відмінного історичного встановлення та зародження діяльності поліції; порівняння принципів діяльності поліції та функцій як в Україні, так і в досліджуваних країнах: Німеччині, Франції, Великій Британії. За допомогою цього методу здійснено порівняння наукових досліджень у період незалежності України в галузях теорії держави та права, адміністративного права, кримінального права; зіставлення співвідношень понять «діяльність» відповідно до понять «діяльність» з юридичною діяльністю, діяльність у філософії та психології шляхом віднайдення спільного й відмінного.

Проаналізувавши завдання, які постають перед поліцією, а також мету, що полягає в захисті прав і свобод осіб (фізичних і юридичних), видається можливим висвітлити сутність кожної з притаманних функцій, висвітлити характер і соціальне призначення діяльності поліції. Використовуючи *функціональний метод*, визначено нові функції діяльності поліції, такі як: зачистка територій, виявлення диверсійних груп не тільки в мирний час, а й в умовах воєнного стану. Функціональний метод – один з базових у теорії держави та права. Його сутність відображено у виокремленні форм взаємодії різноманітних суб'єктів або елементів і з'ясуванні місця та значення цих

функцій [175]. Функціональний метод у нашому дисертаційному дослідженні застосовано з метою дослідження основних напрямів впливу та функціонального призначення діяльності поліції. Завдяки цьому методу наукового пізнання виокремлено низку функцій поліції, серед яких: інноваційна, процедурно-процесуальна, аналітична, правовиховна, сервісна тощо.

Крім зазначених методів, у процесі дисертаційного дослідження використано *системний метод*. Він ґрунтується на розгляді складного об'єкта як цілісної безлічі елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, а саме формування завдань і з'ясування їхньої ієрархії до початку будь-якої діяльності, пов'язаної з управлінням, передусім із прийняттям рішень [46, с. 19]. Застосування цього методу є доцільним під час вивчення складних процесів і систем, де ключову роль відведено діяльності людини [75]. Такий метод також дав змогу дослідити теоретико-правові дослідження діяльності поліції як цілісну й складну систему, структурні елементи якої є взаємозалежними. Окремо кожна складова змісту має певні властивості [54, с. 39]. Завдяки цьому методу є можливість досліджувати внутрішній устрій і структуру діяльності поліції, а не ставитися до цього лише формально-логічно [106, с. 5].

Спеціально-юридичні методи – це методи наукового пізнання, розроблені теорією держави і права для найоб'єктивнішого та найповнішого вивчення державно-правової дійсності. До них належить і формально-юридичний метод [169]. Для вивчення наявної наукової літератури про діяльність поліції, тлумачення міжнародних і національних норм права, опрацювання наукових положень про діяльність поліції в Україні та в інших досліджуваних країнах доцільно використати *формально-юридичний метод*, що дає змогу дослідити взаємозв'язки між внутрішнім змістом і зовнішнім вираженням (формою) державно-правових явищ та інститутів. Він полягає у вивченні та опрацюванні догми права, в логічній обробці норм права із застосуванням юридичної техніки [98, с. 11]. Саме завдяки цьому методу та

шляхом інтерпретацій стає можливим з'ясування юридичного змісту окремих положень законодавства на національному та зарубіжному рівнях, а також його подеколи складних конструкцій досліджуваних країн.

Не менш значущим у процесі підготовки дослідження був *прогностичний метод*. Використавши його, вдалося визначити головні шляхи та перспективи подальшого розвитку діяльності поліції в Україні за сучасних умов. Унаслідок цього запропоновано шляхи вдосконалення діяльності поліції в Україні з урахуванням євроінтеграційних тенденцій на перспективу. Прогностичний метод застосовано в процесі формування науково обґрунтованих прогнозів про майбутній розвиток діяльності поліції, перспективи вирішення окремих проблемних питань професійної сфери діяльності. Сформовані в процесі наукового дослідження прогнози дають змогу побудувати план дій, спрямованих на покращення сучасного стану діяльності поліції, а також її розвитку [28, с. 47].

Здійснений аналіз сучасної літератури з проблематики діяльності поліції надає можливість зробити узагальнення щодо обраної методологічної бази дослідження. Правильне обрання методології пізнавального процесу сприяє максимально точним й обґрунтованим результатам дослідження. Слід зазначити, що проблематика діяльності поліції є доволі комплексною науковою розвідкою, передусім з огляду на необхідність проведення не тільки аналізу наявного матеріалу, а і його порівняння. Отже, для отримання достовірних й аргументованих результатів щодо опрацювання змістового наповнення діяльності поліції в Україні та закордоном було обрано низку наукових підходів, зокрема таких, як: компаративний, герменевтичний, діяльнісний, системно-структурний та потребовий. Крім зазначених підходів, було обрано й методи дослідження, а саме: історико-порівняльний, порівняльно-правовий, функціональний, системний, формально-юридичний та прогностичний.

Гармонійне та логічне поєднання окреслених підходів і методів дасть змогу всебічно дослідити поставлені в дисертаційній роботі завдання,

виокремити теоретичну основу та практичні елементи, а також зацентрувати увагу на їх кореляції та взаємодії.

1.3. Генезис діяльності поліції в зарубіжних країнах і в Україні

В умовах сьогодення діяльність поліції має важливе значення не лише для соціуму загалом, а й для окремої людини, адже впевненість у власній безпеці та відчуття захищеності з боку органів державної влади є головною вимогою, яку висуває сучасне суспільство до держави. Поліція та її діяльність є доволі складним, історично мінливим державним і соціальним інститутом[69]. Діяльність поліції на різних історичних етапах постійно знаходилася в процесі реформування та вдосконалення. Саме тому необхідно дослідити етапи її становлення та зміст діяльності. Витоки зародження структурних елементів природоохоронної діяльності поліції сягають далекого минулого, проте й нині впливають на визначення завдань і формування напрямів удосконалення цієї діяльності [69].

Питання становлення та розвитку діяльності поліції частково досліджено в наукових працях А. М. Шклярєнка. Також деякі особливості діяльності поліції окремо взятої держави розглянуто в роботах історичного спрямування А. І. Чуткого, О. М. Субтельного, В. Я. Білоцерківського, у яких здебільшого констатовано певні факти. Однак з позицій порівняльно-теоретичного дослідження діяльності поліції, вивчення її на синхронному та діахронному рівнях розвитку та функціонування жодних вітчизняних наукових розвідок немає, що й зумовило актуальність нашої роботи.

Тож убачаємо за доцільне зробити порівняльне дослідження генези діяльності поліції не тільки в Україні, а й у таких країнах, як Німеччина, Франція та Велика Британія. Саме ці держави, на наше переконання, є

найяскравішими представниками розвитку державно-правових явищ у зв'язку з їх впливовістю в процесі формування як континентальної правової системи, так й англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї. Також, ураховуючи прагнення України стати повноцінним членом ЄС, вважаємо, що раціональним рішенням буде дослідити наявний досвід саме цих провідних країн. Погляд у минуле надає можливість проаналізувати помилки попередників і позитивні досягнення сучасних поколінь, що зрештою допомагає зрозуміти перспективні завдання, шляхи їх досягнення та апробовані моделі діяльності поліції.

Складно вдосконалювати будь-який процес, не пізнавши історії його формування, не окресливши властивостей періодів його розвитку, а це своєю чергою потребує проведення ґрунтовного аналізу ретроспективного аспекту становлення та розвитку діяльності поліції у світі й Україні. На нашу думку, генезу діяльності поліції доцільно розподілити на п'ять етапів, кожному з яких притаманні специфічні властивості.

Перший етап має часові межі від 800–500 роки до н. е. і до IX ст. н. е. Паралельно з розвитком державності на теренах України зародилася поліція як окрема ланка державного апарату. Започатковано сферу її діяльності, переважно орієнтаційного спрямування, оскільки не мала юридичного підтвердження, але виконувала роль влади, яку надавали їй панівні класи [196, с. 20]. Водночас цей етап вирізняється відсутністю будь-якого законодавчого врегулювання. Також не було правових документів, які регулювали б роботу тогочасних поліцейських відомств і підрозділів, що входили в її структуру. Слід зауважити, що сучасного поняття діяльності поліції в той період також не було. Проте основним завданням тогочасної «поліції» була охорона громадського порядку на території міст [83, с. 213].

Німеччина, Франція та частково Велика Британія в цей період були в складі Римської імперії, тож поліцейські сили формувалися переважно під впливом політичних факторів, що відображали прагнення політичної еліти держави першочергово гарантувати власну безпеку, тому видавали відповідні

укази. Поліція в той час виокремилася шляхом створення преторіанської гвардії. Це були особисті охоронці імператора, яких використовували для забезпечення громадського порядку; когорта нічної варту – вігілії; префекти; таємна поліція, що мала широкі функції політичного переслідування [10, с. 35], тощо. Тож поліція цього періоду характеризувалася тривалим процесом зародження перших форм і становлення професійних правоохоронних органів, які виокремилися із загальної системи державного механізму стародавніх держав як порівняно самостійні, цілісні владні інституції, що забезпечували захист правопорядку та виконання закону [10, с. 37].

Тож цей етап слід вважати процесом зародження перших форм і становлення поліції, яка виокремилася із загальної системи державного механізму.

Другий етап має часові межі з X до XII ст., що припадає на історичний період існування Київської Русі. Важливим здобутком цього етапу є створення перших юридичних документів, які закріпили численні норми, що регулювали різноманітні суспільні відносини, зокрема в галузі поліцейської діяльності. Найвідоміші з-поміж них – законодавчі збірники «Руська правда», «Правда Ярославичів» [68, с.111].

Слід зауважити, що діяльність поліції ще не виокремилася як структурний підрозділ механізму держави, а діяла в межах повноважень «дружини» (війська) із широкою адміністративною роллю та повноваженнями в мирний час. Саме на неї було покладено функції охорони громадського порядку та розшуку злочинців у мирний час. Згодом поліцейські функції було адміністративно впорядковано, але вони все одно залишалися в межах військового відання [110, с. 142].

Так само, як і в Україні, цей етап в Німеччині характеризується першими документальними згадками («статути миру») про діяльність тогочасної поліції. Із певною періодичністю, обумовленою фактичною необхідністю, до цих актів вносили зміни імператор і рейхстаг, у зв'язку із чим уже у XII ст. вони містили загальні норми, що стосувалися охорони

власності та життя і містили санкційні частини, які застосовували до крадіїв, паліїв, убивць та інших «порушників миру». У період з 1103-го до 1235 року таких «статутів миру» було видано близько 20 [95, с. 103], основні з цих документів можемо виокремити такі: «Саксонське зерцало» (нім. *Sachsenspiegel*, 1220—1227), «Зерцало Швабії» (нім. *Schwabenspiegel*, 1275) [226]. У цих документах переважно перелічено штрафи за правопорушення та викладено різні процесуальні норми притягнення до відповідальності. Головним призначенням поліції був нагляд за громадою та арешт противників влади. Слід зауважити, що правова система Німеччини вирізнялася чітким відокремленням комплексу правових норм, що стосуються вищого феодального стану. Німецьке право в цей період демонструє особливу прихильність до судових процедур, у межах яких людина могла «шукати своє право» [49, с. 96].

На відміну від України та Німеччини, у Франції в цей період було укладено законодавчий акт «*Christi Templique Solamoniaci*» – статут ордену тамплієрів. Завдання, що зазначили як основу для себе його творці, зводилися до забезпечення безпеки й надання допомоги паломникам, також у Франції було видано перший в історії «Поліцейський статут» [10, с. 37]. Адміністративні функції поліцейського нагляду виконувала кінно-поліцейська гвардія, або лейб-гвардія. Вона мала широкі повноваження для адміністративного нагляду за указами короля [203]. Також окремо діяла королівська військова поліція «маршалів», що мала адміністративні повноваження в різних населених пунктах і департаментах королівства, за винятком найбільших провінцій та столичного паризького району, оскільки останній охороняла столична гвардія [207, с. 46].

Цей період у Великій Британії ознаменувався завершенням процесу феодалізації, що супроводжувався політичним об'єднанням країни та початком формування поліції на місцях. Було видано низку королівських указів, що обумовило появу збірника «Реєстр указів». Це був неофіційний довідник із загального права, який постійно поновлювали новими

указами [92, с. 132]. Саме констебль як основна особа виконував поліцейські функції, однак частину з них виконували й шерифи. За законом «про мирових суддів» на допомогу шерифам прийшли бейліфи, вони повинні були допомагати шерифу в затриманні злочинців або незнайомців [92, с. 140]. З поступовим формуванням єдиної адміністративної та судової систем поліцейські функції були також покладені на суддів. Поліцейські підрозділи традиційно були орієнтовані на місцеві потреби, а повноваження співробітників поліції – обмежені адміністративними кордонами району їх проживання [10, с. 52].

Тож другий етап передбачав формування перших історичних джерел права у всіх досліджуваних країнах, які містили норми, що здебільшого були зосереджені на врегулюванні громадського порядку та виконанні поліцейських функцій військовими. На відміну від України, Німеччини та Франції, у Великій Британії цей період ознаменувався створенням поліції як окремого державного органу на місцях.

Третій етап охоплює темпоральні межі XIII–XVII століття. Тогочасне правове регулювання діяльності поліції має певну специфіку, оскільки фактично територія України знаходилася під протекторатом різних держав, зокрема Польсько-Литовського князівства, що своєю чергою позначалося і на організації суспільного та державного ладу. Наприклад, питання діяльності поліції знаходить свої витoki в законодавчій пам'ятці Литовської держави XVI століття – Литовському статуті (1529 року, 1566 року, 1588 року), що передбачала: «з ласки господарської зберегти старовину, закріпити соціальний, політичний і юридичний лад землі» [45, с. 210]. У цих документах було визначено функції поліції щодо злочинів, а також описано процес покарання за їх вчинення.

Цей період також ознаменувався вдосконаленням приписів староруського права шляхом використання юридичних здобутків Польської держави, запозичення їхнього досвіду регулювання суспільних відносин. Основним досягненням литовсько-польської доби з питань розвитку

діяльності поліції є виокремлення процесуального права в галузь і доповнення судового процесу різними процедурними діями [171, с. 124].

На землях Польсько-Литовської держави поліцейські функції знаходились у віданні міських чиновників, які реалізовували їх через апарат міської варти або інші підрозділи [171, с. 132].

Відмітним аспектом функціонування тогочасної поліції була децентралізація. Її структуру й особливості функціонування вирішували на місцевому рівні, а правовий статус поліції, яка виконувала здебільшого охоронні завдання, регулювали актами місцевої влади. У XVII ст. діяли положення, які визначали правовий статус, функції та структуру поліції. Аналіз нормативно-правового матеріалу тогочасного періоду надає можливість стверджувати, що правові положення щодо діяльності поліції в ті часи було сконцентровано в Соборному уложенні 1649 року [201, с. 87].

Для Франції цей період характеризується офіційною появою поліції як окремого структурного підрозділу. 1445 року указом Карла VII започатковано діяльність перших жандармів – озброєних вершників у складі війська. Згодом у королівському едикті від 15 березня 1667 року було запроваджено посаду лейтенанта поліції, що остаточно визначило початок процесу інституалізації поліцейської діяльності [3, с. 100].

1705 року в Парижі вийшов «Трактат про поліцію» Ніколя де Ла Мара, що став практичним посібником, у якому зібрано чимало прикладних питань діяльності поліції. Автор називає тогочасну поліцію закладом, що повинен забезпечити щастя всіх членів суспільства [3, с. 15].

Також де Ла Мар визначив такі компетенції діяльності поліції: 1) нагляд за відправленням релігійних культів; 2) нагляд за манерами (переслідування розкоші, нагляд за театрами, іграми, повіями); 3) нагляд за народним здоров'ям; 4) нагляд за народним продовольством; 5) будівництво громадських будівель; 6) нагляд за протипожежною безпекою; 7) контроль стану доріг; 8) організація пошти; 9) дотримання громадської тиші та спокою; 10) ужиття заходів у разі стихійних лих; 11) розвиток науки й

мистецтва; 12) торгівля та промисловість; 13) нагляд за ставленням до прислуги й найманих робітників; 14) благодійність жебракам [10, с. 50].

Поліція того часу безпосередньо підпорядковувалася міністерству внутрішніх справ. Вона поділялася на поліцію адміністративну й поліцію судову. Діяльність поліції регулював Кодекс «Про злочинні діяння і покарання» 1795 року, призначення обох структурних елементів поліції визначали в такий спосіб: «Адміністративна поліція має своєю метою повсякденне забезпечення громадського порядку; її зусилля спрямовані переважно на попередження злочинів. Судова поліція розслідує злочини, вчиненню яких адміністративна поліція не могла перешкодити, і передає винуватців злочинів судам, на яких лежить обов'язок їх карати» [130].

Так само як і для Франції, для Німеччини цей період ознаменовано появою поліції як органу держави. Термін «поліція» вперше використав німецький юрист Мельхіор фон Оссе (1506–1557), який близько 1550 року служив канцлером у курфюрста Саксонського. Для нього, як і для Ніколя де Ламара, термін «поліція» був тотожним громадському порядку [65, с. 365]. Відповідно до Зводу кримінального та кримінально-процесуального права 1532 року («Кароліна»), прусського земського Уложення 1794 року й інших численних актів, поліцейському контролю підлягали: господарська діяльність, аж до визначення засобу виготовлення товарів, торгівля, час роботи, заходи протипожежної безпеки, кількість пляшок на бенкеті, розмір приданого тощо [65, с. 41]. За порушення офіційної регламентації було передбачено штрафи та жорсткіші міри покарання. Однак абсолютизму не вдалося довести до кінця централізацію державного управління і створити поліцейський департамент, який керував би всіма поліцейськими силами країни [65, с. 41].

У Великій Британії в цей період не відбулося особливих змін. Фактична діяльність поліції була сконцентрована на місцевому рівні та представлена у вигляді констебля, якого обирали, а згодом – призначав суддя графства. За деяких обставин, наприклад, під час масових заворушень,

можливо було залучити армію на підтримку правоохоронців. Для цього використовували переважно армійський резерв, оскільки ця система була надзвичайно неорганізованою та не мала належних можливостей проводити розслідування [204, с. 147].

Починаючи з XV ст. англійські поліцейські контролювали ринкові угоди, ціни на товари, регулювали вуличний рух. Відкриття в цей період будинків розпусти поклало на поліцію обов'язок здійснення сегрегації (виділення) проститутток як нового злочинного об'єкта і нагляду за ними. Встановлений Вінчестерським статутом 1285 року упорядкованість, за яким виконання поліцейської функції було покладено на підданих їй органи місцевого самоврядування, також було створено окреме міністерство внутрішніх справ. Популярним стало формування підрозділів приватної охорони, приватних детективів і судових сищиків [92, с. 95]. Приватні поліцейські сили формувалися для захисту інтересів тих, хто їх фінансував. Було започатковано діяльність перших сищиків, їх роль полягала в розвитку охорони правопорядку, також вони працювали поза контролем адміністративних органів влади, на території юрисдикції яких здійснювали свої повноваження [92, с. 95].

Отже, упродовж третього етапу поліція була відокремлена від військової сфери не тільки у Великій Британії, а й в інших досліджуваних країнах. Видано численні нормативні акти, що регулювали роботу поліцейських органів щодо забезпечення громадського порядку й охорони міст. В Україні цей період ознаменувався вдосконаленням норм староруського права шляхом застосування юридичних надбань Польської держави. Розвивалася діяльність поліції, у Литовському статуті було визначено функції поліції. Для Франції цей період характеризувався офіційною появою поліції як окремого структурного підрозділу, запроваджено посаду лейтенанта поліції, що остаточно закріпило початок процесу інституалізації поліцейської діяльності. Діяльність поліції регулював Кодекс «Про злочинні діяння і покарання». У Німеччині з'явилася поліція як

орган держави. Термін «поліція» вперше використав німецький юрист Мельхіор фон Оссе, що ототожнював поліцію із громадським порядком. Однак у Німеччині поліцейський мав ширший спектр повноважень, ніж у зазначених вище країнах. Абсолютну централізацію довести до кінця не вдалося, тож міністерство внутрішніх справ створене не було. На відміну від Німеччини, у Великій Британії було створено окреме міністерство внутрішніх справ. Також у цій країні діяльність поліції розвивалася швидше та була сконцентрована на місцевому рівні, представлена роботою констебля, також було популярним формування підрозділів приватної охорони, приватних детективів і судових сищиків.

Четвертий етап охоплює період XVIII–XIX ст. і є революційним у реформуванні та функціонуванні діяльності поліції. В Україні було створено жандармські корпуси – політичну поліцію, які використовували для приведення в дію вироків суду, розшуку злодіїв, селян-утікачів, переслідування розбійників, контрабандистів, для супроводу особливо небезпечних злодіїв, збереження порядку на ярмарках, під час церковних свят і народних гулянь [101, с. 42]. Було визначено правовий статус поліцейських органів та їх управлінську діяльність. Сформовано структуру баз даних державних відомств, органи міського правопорядку, поліцейські підрозділи [101, с. 200]. На межі XVIII–XIX ст. поліцейську діяльність переважно здійснюють такі підрозділи, як поліція безпеки та поліція добробуту. Поліція безпеки охороняла громадський порядок у державі, життя та безпеку громадян. Діяльність поліції добробуту полягала в складній системі адміністративних заходів, спрямованих на розвиток державних і приватних господарств, а також фізичного й духовного стану населення. Усе внутрішнє управління державою, за винятком військової справи та частково фінансового управління, зводилося до діяльності поліції безпеки та поліції добробуту [101, с. 200].

У Великій Британії цей період також вирізняється революційним у розвитку діяльності поліції, адже було створено перші поліцейські установи

сучасного зразка – Поліцію Великого Лондона (Metropolitan Police), яку заснував Роберт Піль (Акт про міську поліцію 1829 року). Також згідно із цим актом поліція поділяла на міську та поліцію графств [206].

Уперше визначено ієрархію поліцейських посад, створено спільний регламент, уведено єдиний однострій. Поліцію було виведено з-під юрисдикції міської адміністрації та перепідпорядковано безпосередньо Уряду держави. Поліцейські були позбавлені права використовувати зброю. Одночасно з цим з поліції було виокремлено спеціальні підрозділи, завдання яких відрізнялися від завдань поліції графств. 1878 року з Поліції Великого Лондона було виведено як самостійний підрозділ слідчий департамент. Також відокремлено функціонували митниця і транспортна поліція (British Transport Police). Як і Поліція Великого Лондона, ці органи здійснюють свою діяльність на всій території Великої Британії незалежно від адміністративно-територіального поділу. З її моменту створення було прийнято чимало актів, що стосуються діяльності правоохоронних органів. Значну їх частину було створено, реорганізовано або скасовано з відповідним розмежуванням повноважень між ними [10, с. 52–54].

Для Німеччини цей етап так само характеризується розвитком діяльності поліції. Було створено Конституцію Німецької імперії, затверджену рейхстагом 14 квітня 1871 року, цивільний та кримінальний кодекси [60]. Уперше представлено посаду начальника поліції в Берліні. Також відбувся організаційний поділ між поліцією захисту та поліцією карного розшуку. Згодом сформовано поліцію безпеки, її завданням було підтримання громадської безпеки й порядку на відведеній території [234]. Відомо, що в цей період завдання та повноваження поліції були значно ширшими. Вона реалізувала завдання попередження правопорушень у найширшому значенні цього поняття, і тому доволі складно сформулювати сферу соціальної діяльності, яка не була би пов'язана з поліцейською превенцією. У Пруссії, до прикладу, були створені: ветеринарна, мисливська, пожежна, рибальська, страхова, будівельна та низка інших поліцій. Однак

поліція того часу вже мала чіткішу та централізованішу ієрархію, орієнтовану на «силове розв'язання» проблем громадського порядку [10, с. 50].

Так само у Франції цей період став реформаторським у питанні діяльності поліції. Саме в XVIII ст. виникають нове поняття поліції та фактично ідеологія «поліцейської держави». Створення органів поліції мало на меті охорону правопорядку, захист громадян від протиправних посягань. Основними поліцейськими функціями у XVIII ст. були забезпечення громадського правопорядку, правосуддя, законності, а за потреби – застосування державного примусу [10, с. 50].

У цей період здійснено спробу проведення реформи поліції, унаслідок чого встановлено новий порядок діяльності місцевої поліції, проте нова поліція стала ще більш репресивним органом, аніж попередня [10, с.64].

Також у цей період проведено реформу жандармерії, створено Національну жандармерію. Вона мала потрійне підпорядкування: міністерству юстиції, воєнному міністерству, міністерству внутрішніх справ. Поступово жандарми з армійського корпусу трансформувалися в мілітаризовану поліцію, здійснюючи свою діяльність на користь не тільки держави, а й громадян. Міцний зв'язок з військовими та напіввійськовими моделями організації і діяльності, передусім у сільській місцевості, цього авторитарного поліцейського органу перетворив його на корисний і зручний інструмент виконання різноманітних завдань – щодо забезпечення громадського порядку, державної безпеки та соціальної дисципліни [3, с. 236].

Подальшій централізації поліцейської системи Франції сприяла постанова уряду від 16 лютого 1914 року, згідно з якою засновано загальну інспекцію над поліцейськими службами метрополії, підпорядковану міністрові внутрішніх справ. Статус поліції продовжувало регламентувати застаріле законодавство та нові декрети президента й уряду П'ятої республіки, які є правовим фундаментом сучасної системи поліції у Франції

[130]. Слід зауважити, що, на відміну від Великої Британії та Німеччини, поліція Франції вже на той період була централізованим органом.

Отже, четвертий етап є революційним у розвитку діяльності поліції для всіх досліджуваних країн. Уперше поліція набула чітко визначеного правового статусу. Однак слід виокремити Велику Британію, що була найпрогресивнішою. Саме в цій країні було створено першу поліцейську установу сучасного зразка – Поліцію Великого Лондона (Metropolitan Police), яку заснував Роберт Піль 1829 року. Уперше було сформовано ієрархію поліцейських посад, створено спільний регламент. Одночасно з цим з поліції виокремлено спеціальні підрозділи, повноваження поліції поширювалися на всю територію. Проте діяльність поліції у Великій Британії почала розвиватися раніше – з X століття. В Україні також відбулися реформи діяльності поліції: створено жандармські корпуси, визначено правовий статус поліцейських органів та їх управлінську діяльність. Сформовано структуру певних державних відомств. Створено органи міського правопорядку, поліцейські підрозділи, діяльність яких мала нормативно-правове підґрунтя. У Німеччині укладено перші кодекси сучасного зразка та Конституцію. Уперше було представлено посаду начальника поліції в Берліні. Також відбувся організаційний поділ між поліцією захисту та поліцією карного розшуку, сформовано поліцію безпеки. Однак повноваження поліції продовжували бути надзвичайно широкими. Поліція того часу вже мала чіткішу та централізованішу ієрархію, орієнтувалася на «силове вирішення» питань. У Франції, як і в Німеччині, створений орган поліції мав на меті охорону правопорядку та захист громадян від протиправних посягань. Було створено Національну жандармерію. Статус поліції регламентували нові декрети президента й уряду П'ятої республіки, які є правовим фундаментом сучасної системи поліції у Франції. Проте слід зауважити, що, на відміну від Великої Британії та Німеччини, поліція Франції вже на той період була централізованим органом.

П'ятий етап охоплює XX–XXI століття. В Україні цей етап відбувався на тлі революційних подій. Діяльність поліції початку XX ст. ґрунтувалася на антишпигунській роботі. Утверджувалося ставлення до поліції як до організованої сили примусу в усіх галузях управління, де застосовують адміністративний примус: поліція моралі, поліція освіти, санітарна поліція тощо [3, с. 15].

1952 року було створено позавідомчу зовнішню сторожову охорону при органах міліції як захід для поліпшення організації охорони об'єктів різного відомчого підпорядкування. При органах міліції сформовано управління та відділи охорони, які були самостійними позабюджетними організаціями, що користувалися правами юридичних осіб, а їх начальники одночасно були заступниками начальників відділів зовнішньої служби міських районних органів міліції [183, с. 84]. У цей період міліція набула правового статусу як державний правоохоронний орган, а не приватна поліція. Вона належала до складу органів внутрішніх справ, які вже мали нормативно-правову базу діяльності, їх діяльність фінансували з державного бюджету. Саме за радянських часів сформувалася модель охоронних поліцейських відомств, було запозичено вже за часів незалежної України.

У період сучасної України правовим підґрунтям для діяльності поліції (міліції) став Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ. Орган перебував під безпосереднім контролем Міністерства внутрішніх справ. Відповідно до положень цього Закону, міліцію в Україні визначено державним озброєним органом виконавчої влади, який захищав життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства й держави від протиправних посягань. Структура тогочасної української міліції охоплювала такі підрозділи як: міліція охорони; кримінальна міліція; служба по боротьбі з організованою злочинністю; служба карного розшуку; служба боротьби з економічною злочинністю; служба боротьби з незаконним обігом наркотиків; служба кримінальної міліції у справах дітей; служба боротьби зі злочинами,

пов'язаними з торгівлею людьми; служба оперативна; служба оперативно-технічних заходів; служба кінологічна; Укрбюро Інтерполу; органів слідства та дізнання; міліції громадської безпеки: служба охорони громадського порядку; патрульно-постової служби міліції; приймальники-розподільники для затриманих за бродяжництво тощо [149]. Однак така міліція мала низку недоліків, одним з них було жорстоке поводження з громадянами. За підрахунками Української гельсінської спілки, кожен 14-й житель України зазнавав катувань з боку міліціонерів, і лише за 2008 рік таких випадків було майже 100 тис. [86].

Переломним моментом у діяльності поліції можна вважати прийняття Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, який дав початок діяльності новим структурі й підходам Національній поліції без примусу та катувань. Ці реформаційні процеси зумовили трансформацію охоронних міліцейських органів у поліцейські, становлення яких досі триває, за європейськими стандартами [145].

У цей час у Великій Британії утвердилася централізована модель управління поліцією, де взаємодія між муніципальними та правоохоронними органами залишалася вельми слабкою. Окремо було передбачено діяльність поліції щодо забезпечення правопорядку, яку обґрунтовували формальними критеріями з акцентом на загальносоціальному інтересі [53, с. 25].

1965 року було створено Спеціальну патрульну групу. Офіцери з цієї групи проходили посилену підготовку в протидії масовим заворушенням. 1986 року Спеціальну патрульну групу було реформовано та перейменовано на Групу територіальної підтримки [53, с. 30]. З 2012 року поліція підпорядковується Мерській службі, хоча комісара досі призначав Міністр внутрішніх справ [67, с. 26].

Нині поліцію Великої Британії можна назвати основним суб'єктом запобігання злочинності. Вона здійснює не лише репресивну функцію, пов'язану із затриманням злочинців і розкриттям злочинів, а й реалізує соціально-сервісні й інформаційні напрями роботи, спрямовані на

підвищення в громадськості довіри до поліції. Одним із напрямів сучасної реформи поліції у Великій Британії є вдосконалення та оновлення роботи Коледжу поліцейських [164, с. 15].

У Франції Національну поліцію створено 1941 року. Слід зауважити, що ця держава, на відміну від Великої Британії сьогодні, має аж два види національних поліцейських сил: 1) Національну поліцію (Police Nationale); 2) Національну жандармерію (Gendarmerie Nationale) [213, с. 106]. Крім цього, функціонує Префектура поліції Парижа (Prefecture de police de Paris), яка є підрозділом Міністерства внутрішніх справ Франції. Система Франції є централізованою та ієрархічною. Проте унікальність цієї системи полягає в тому, що зовсім нещодавно французьке законодавство дозволило місцевим органам влади наймати власних офіцерів поліції – так звану муніципальну поліцію (Police Municipale) [213, с. 106].

Національна жандармерія з початку XX ст. має на меті забезпечувати громадську безпеку, підтримувати порядок і турбуватися про виконання законів. На відміну від цивільних поліцейських установ, жандармерія має ті самі організацію, форму, звання та дисципліну, що і французька армія. Вона офіційно підпорядкована Міністерству збройних сил, однак широкий спектр завдань, покладених на неї, ставить її також у залежність і від Міністерства юстиції [34, с. 186]. Основними відмінностями поліцейської системи Франції є децентралізація її структури, поєднання формувань, призначених для виконання цивільно орієнтованих і військових завдань [34, с. 190].

Доходимо висновку, що система Франції поєднує в собі риси централізованої та децентралізованої моделей поліції. Така модель дає змогу гнучко реагувати на виклики часу. Для Німеччини цей період також характеризувався певними змінами. У період Веймарської республіки діяльність поліції регламентували Конституція 1919 року, а також Версальський мирний договір, що встановлював загальний чисельний склад німецьких збройних сил і засади діяльності поліції німецьких держав.

Договір вимагав, щоб поліція була децентралізованою і не мала характеру збройних сил [164, с. 265].

Проте вже на початку 20-х років XX ст. німецька буржуазія приступила до зміцнення поліцейського апарату, розпочалася його централізація. У період панування фашизму остаточно завершилася централізація поліції. Важливу роль у цьому відіграв декрет А. Гітлера від 17 червня 1936 року, відповідно до якого в імперському Міністерстві внутрішніх справ було запроваджено посаду начальника (шефа) німецької поліції [130].

Після об'єднання Німеччини в нових федеральних землях на базі народної поліції НДР було сформовано шість земельних поліцій, здійснено істотне технічне її переозброєння, крім того, відбулися суттєві структурні та кадрові зміни.

1992 року було створено залізничну поліцію (нім. Bahnpolizei), а з 1994 року німецькі поліцейські задіяні в операціях поза межами Німеччини, підрозділи федеральної прикордонної охорони втратили статус комбатанта, було остаточно затверджено статус поліції федерації (нім. Polizei des Bundes). 2005 року її перейменовано на федеральну поліцію (нім. Bundespolizei). 2007 року Міністерство внутрішніх справ переглянуло структуру федеральної поліції, 2008 року структуру змінено, чимало поліцейських перейшли від роботи в офісі до патрулювання [130].

П'ятий етап передбачав здійсненням реформ діяльності поліції під впливом політичних процесів у всіх досліджуваних країнах. Зокрема, в Україні на початку XX ст. поліція функціонувала як орган сили й примусу та мала назву «міліція». Міліція в Україні відповідно до тогочасного законодавства була визначена як державний озброєний орган виконавчої влади, який захищав життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства й держави від протиправних посягань [149]. Проте в контексті європейських інтеграційних процесів Україна відходить від силового напрямку діяльності поліції. Саме тому 2015 року прийнятий Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня

2015 року № 580-VIII, який дав початок діяльності новій структурі та демократичним підходам Національної поліції, становлення яких досі триває, за європейськими стандартами. У Великій Британії утвердилася централізована модель управління поліцією, запроваджено адміністративну діяльність поліції щодо забезпечення правопорядку. Однак, на відміну від України, у Великій Британії раніше було створено Спеціальну патрульну групу, що й нині здійснює не лише репресивну функцію, пов'язану із затриманням злочинців і розкриттям злочинів, а й реалізує соціально-сервісні й інформаційні напрями роботи, спрямовані на підвищення рівня довіри в громадськості до поліції.

У цей період у Франції відбулася реформа жандармерії, основним завданням якої стало забезпечення громадської безпеки, підтримання порядку і дотримання законів. Основна відмінність поліцейської системи Франції полягає в наявності централізованої та децентралізованої моделей поліції. Така модель дає змогу більш гнучко реагувати на виклики часу.

Поліція Німеччини з початку XX ст., на відміну від Великої Британії, була децентралізованою і, на противагу Франції та Україні, не мала характеру збройних сил. Нині поліція Німеччини також є централізованою, головними аспектами реформування якої стали зміни в структурі та надання переваги в патрулюванні.

Отже, як і будь-яке правове явище, діяльність поліції слід розглядати від конкретного до загального, що прослідковується від становлення поліції як окремого органу, що мав задовольняти інтереси панівного класу в окремих містах, до становлення її як державного органу, що спроможний виконувати функції не тільки з охорони публічного порядку, а й надавати певні сервісні послуги, співпрацювати з населенням і навіть поза межами певної держави, підтримуючи належний рівень правового правопорядку та зменшуючи рівень злочинності. Залежно від наявності спільних і відмінних ознак діяльності поліції в різних країнах було переосмислено періодизацію досліджуваного явища.

На підставі порівняння сучасного стану правового розвитку України й досліджуваних у дисертації держав виявлено, що йому притаманне поширення міжнародного правового регулювання (зокрема щодо діяльності поліції), зумовленого необхідністю встановлення нових стандартів і підходів до ефективного функціонування для подолання проблем як національного, так і міжнародного рівня. Увагу слід зосередити на зміцненні співпраці між поліцією та населенням, що сприятиме як розкриттю правопорушень, так і їх превенції.

Висновки до розділу 1

1. Питання щодо діяльності поліції як окремого явища становить науковий інтерес для представників широкого спектру юридичних наук, що зумовлено необхідністю вивчення правового регулювання забезпечення функціонування та охорони суспільства, а також удосконалення ефективності взаємодії поліції з народом, щодо відповідності міжнародним стандартам і запозичення апробованого закордонного досвіду. Історіографію теоретико-правових основ діяльності поліції висвітлено крізь низку навчально-наукових праць, а також національних і міжнародних нормативно-правових актів, що безпосередньо врегульовують окреслену сферу. Найґрунтовніші й водночас найдискусійніші питання відображено в доктринальних напрацюваннях, які умовно можна класифікувати за галузевою належністю на такі, що охоплюють кримінальне, адміністративне, трудове, міжнародне право, а також теоретичні й історичні блоки. На підставі

аналізу сучасних наукових робіт акцентовано увагу на наявності недостатньо досліджених питань, що й стали основою для планування дослідження.

2. У процесі теоретико-правового вивчення діяльності поліції актуальним постає питання щодо правильності обрання відповідної методологічної бази, відповідність якої меті дослідження дасть змогу здійснити ґрунтовний порівняльний аналіз виокремлених перспективних напрямів. Актуальним буде комплексне поєднання плюралізму теоретичної методології під час висвітлення змістового наповнення поліцейської діяльності як правового явища, зіставлення з наявним досвідом інших держав. Отже, для досягнення поставленої мети та реалізації завдань цієї наукової праці було обрано компаративний, герменевтичний, діяльнісний, системно-структурний та потребовий підходи, а також історико-порівняльний, порівняльно-правовий, функціональний, системний, формально-юридичний та прогностичний методи. Саме гармонійне та системне поєднання зазначеного пізнавального інструментарію надало можливість отримати достовірні й обґрунтовані положення і висновки.

3. На підставі порівняльного аналізу дослідження становлення та розвитку діяльності поліції в Україні й інших державах (Німеччині, Франції та Великій Британії) здійснено переосмислення наявної в наукових джерелах періодизації, основою для якої стало виявлення низки спільних і відмінних ознак, притаманних кожному етапу. Запропоновано авторську періодизацію генези діяльності поліції, а саме: 1) 500–800 рр. до н. е. – IX ст. н. е.; 2) X–XII ст.; 3) XIII–XVII ст.; 4) XVIII–XIX ст.; 5) XX–XXI ст. Така періодизація враховує фактори історичного формування та видозміни досліджуваних держав у процесі їх розвитку, питання нормативного врегулювання, світосприйняття та суспільної правосвідомості кожної країни, а також результати історичного порівняння.

РОЗДІЛ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

2.1. Діяльність поліції: теоретико-правове поняття

У зв'язку із широким розмаїттям сфер суспільного життя, що зумовлено явищами науково-технічного прогресу, розвитком людських потреб та інтересів, у соціумі формується відповідна кількість різних видів діяльності, серед яких виокремлюється така, що пов'язана з правом, його регулятивною дією, правовими явищами тощо. Її називають правовою, у межах якої виокремлюють діяльність поліції. Здійснення діяльності поліції набуває особливого значення в умовах воєнного стану, інтеграційного орієнту на Європу.

З огляду на це, актуальним є питання висвітлення теоретико-правового змісту поняття «діяльність поліції» шляхом визначення його основних юридично важливих ознак, а також порівняння діяльності поліції з правовою діяльністю, юридичною і правоохоронною, щоб визначити спільне та відмінне. Як і кожна наука, юридична (або її галузі), припускаючи наявність розвинутої та впорядкованої системи знань про державно-правові явища і процеси, повинна мати інструментарій пізнання, розвинену систему категорій і понять, тобто поняттєво-категоріальний апарат, який зумовлений предметом цієї науки. У зв'язку із цим формулювання юридичних термінів, зокрема поняття діяльності поліції, як і загалом у поняттєво-категоріальному апараті юридичної науки, є найважливішим завданням та її призначенням, константою її буття [32, с. 100].

Для дослідження теоретико-правового поняття діяльності поліції буде використано герменевтичний підхід, щоб потлумачити наукові тексти й нормативно-правові акти, а також спеціально-юридичний – для висвітлення та формулювання термінологічного апарату; порівняльний метод дасть змогу

зіставити різні бачення щодо правових явищ, виокремити їхні спільні й відмінні риси.

Однак, на наше переконання, дослідження цього підрозділу доцільно розпочати з етимології терміна «діяльність». Отже, у сучасних енциклопедичних джерелах термін «діяльність» розглянуто як процес або процеси активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, під час якого суб'єкт задовольняє свої потреби чи досягає мети [88, с. 201]. Синонімами до слова «діяльність» є праця, існування, функціонування тощо [169]. Структурною одиницею діяльності є дія, тобто здійснення чого-небудь, діяння, сукупність вчинків [113, с. 774]. Слово «діяти» означає «здійснювати що-небудь певним способом, виявляти якусь діяльність, чинити» тощо [113, с. 775].

Термін «діяльність» досліджують переважно науковці з галузей філософії, психології, соціології, крім того, у науковій літературі виокремлюють правову, правоохоронну та юридичну діяльність тощо.

У філософії вивчення поняття діяльності розпочалося за часів Арістотеля, який був переконаний, що вона збігається з внутрішніми рисами людини, є блаженством [141]. Іммануїл Кант, розвинувши це бачення, обґрунтував автономію волі людини, непідлеглість моральності зовнішнім факторам, чим вивів сферу людської діяльності за межі природної детермінації [141].

Італійський філософ Бенедетто Кроче розглядав діяльність (*attività*, активність) як духовну форму (*forme spirituale*), оскільки діяльність немислима без волі, що є найважливішою характеристикою духу. Діяльність має внутрішню структуру залежно від тих цінностей (*valore*), якими вона керується. Теоретична діяльність (*l'attività teoretica*) спрямована на пошук істини (*vero*) і досягнення краси (*bello*). Практична діяльність (*l'attività pratica*) шукає користі (*utile*) і справедливості (*giusto*) [89].

Отже, філософи розглядають діяльність переважно як суспільно-історичне життя людей, у процесі якого суб'єкт перетворює природу для задоволення власних потреб.

На відміну від філософів, В. А. Козаков із психологічної позиції стверджує, що діяльність – це не «сума» дій, а складне динамічне утворення, що має багаторівневу організаційну психологічну структуру [73, с. 36]. За Рубінштейном, діяльність слід розглядати як дію та заняття, яким людина перетворює дійсність (наприклад, праця, навчання або гра). Також розвиваючи цю теорію, Рубінштейн стверджує, що психіка і діяльність не є рівноправними. Мислення, уява і почуття людини позначаються на її поглядах на світ. Проте вони своєю чергою формуються під впливом її дій [168, с. 420].

В. С. Лісовий характеризує діяльність як таку, що нею керують суб'єкти, тобто людина і є тією рушійною силою, яка змушує перетворювати свої потреби на свої блага, використовуючи силу як діяльність. Поняття людської діяльності передбачає наявність суб'єкта (діяча), який є індивідуальним чи колективним; ситуації, у якій виконується діяльність; способу дії, який у низці випадків передбачає використання допоміжних засобів [95, с. 153].

Тож, на відміну від філософів, діяльністю в психології можна вважати будь-яку активність людини, якій вона сама надає певний сенс. Людина не лише прилаштовується до умов існування, а й активно змінює їх відповідно до власних потреб, що виникли та розвинулися історично. Людська діяльність має власну структуру: це мотиви, завдання, дії, засоби тощо. Однак діяльність людини є свідомою та цілеспрямованою, вона пов'язана з її потребами.

Класик німецької соціології Макс Вебер аналізував діяльність як вільну дію окремої людини. Також він вважав, що діяльність за своїм змістом орієнтована на інших людей і викликає позитивне чи негативне відчуття. На його переконання, саме соціальну діяльність можна визначити як сукупність цілеспрямованих дій, що ґрунтуються на врахуванні потреб, інтересів та дій інших людей, а також наявних у суспільстві соціальних норм [168, с. 134].

В. В. Балута стверджує, що діяльність – це основна функція розвитку людського суспільства всіх соціально-економічних формацій. Соціальна сутність діяльності обумовлена кількома чинниками: діяльність є процесом, який відбувається між людиною та природою, у якому вона своїми діями опосередковує, регулює та контролює обмін речовин між собою і природою; людина, впливаючи на природу, використовуючи та змінюючи її для задоволення своїх власних як матеріальних, так і духовних потреб, не тільки їх створює, а й змінює власну натуру, розвиває необхідні здібності та схильності, формує власні соціально потрібні риси, себе як особистість. Діяльність є фундаментом, на якому ґрунтуються соціальні процеси, виникають суспільні відносини. Саме вона впливає на зміну становища різних груп працівників, формує їх соціальний та професійний образ. У цьому виявляється сутність діяльності як базового суспільного процесу [9, с. 9].

Отже, порівнюючи бачення філософів, психологів і соціологів, доходимо висновку, що останні розглядають діяльність як цілеспрямовані дії, які ґрунтуються на врахуванні суспільно необхідних потреб, як державних, та і приватних інтересів і дій інших людей, а також наявних у соціумі суспільних норм. Тож поняття «діяльність» можна визначити як цілеспрямовану свідому мозкову активність людини, якій вона сама надає певний сенс, що охоплює мотиви, завдання та дії, які перетворюються в сукупність дій, пов'язаних із її потребами, що сформувалися історично, та з огляду на наявні в суспільстві соціальні норми.

Ураховуючи, що будь-яка діяльність, яку реалізують люди, є соціальною, слід зосередити увагу на такому її виді, як правова. У цьому аспекті цілком влучним видається наукова позиція С. Д. Гусарєва, який пропонує розглядати її як вид соціальної діяльності, що реалізують суб'єкти права з використанням низки правових засобів і задля отримання встановленого результату, де в процесі відбувається не тільки створення права, а і його розвиток і матеріалізація [173, с.206]. У процесі правової

діяльності створюються, закріплюються, захищаються норми, постійно відтворюється право. Серед інших наукових поглядів були й такі, відповідно до яких сфера здійснення правової діяльності значно звужується, до її характеристик автори відносять лише сферу діяльності спеціальних суб'єктів до прикладу (поліція, суд, законодавчий орган), що виконують функції з підтримання правопорядку, забезпечення прав і свобод громадян.

Правова діяльність, вважає І. Настасяк, – це юридично значущі діяння суб'єктів права, спрямовані на досягнення юридичних наслідків, тобто впорядкування суспільних відносин [111]. Аналіз сутності правової діяльності дає змогу виокремити властиві їй ознаки: 1) вона є видом соціальної діяльності; 2) відбувається в правовій сфері суспільного життя; 3) її здійснюють суб'єкти права; 4) охоплює юридично значущі діяння; 5) її результатом є правові засоби, зокрема й норми права; 6) спрямована на досягнення юридичних наслідків – упорядкування суспільних відносин [111].

Також одним з видів соціальної діяльності є юридична діяльність, яку здійснюють у сфері права юристи на професійній основі з метою отримання правового результату, задоволення потреб й інтересів соціальних суб'єктів відповідно до вимог права [36, с. 85].

Слід зауважити, що об'єкти юридичної діяльності – це явища, процеси та предмети довколишнього світу, щодо яких здійснюють правовий вплив. Серед об'єктів слід виокремити загальний та безпосередній. Загальний охоплює відповідність норм права наявним суспільним відносинам, а безпосередній – дії суб'єктів права, їхній правовий статус, правові свідомість і культуру, правові документи, процеси, стани тощо. Засобами юридичної діяльності є насамперед норми права, правові явища та категорії, юридична техніка (конструкції, моделі тощо) та предмети матеріального світу, що сприяють досягненню мети юридичної діяльності та забезпеченні її ефективного високого рівня. Ці предмети є засобами збирання та обробки інформації, засоби захисту, охорони та нападу (зброя, аудіо-, відеотехніка, речові докази) [198].

На переконання Н. М. Оніщенко, під час аналізу юридичної діяльності теж необхідно враховувати умови її професійного здійснення: соціальне середовище, правові елементи, а також ресурсні, кадрові, інформаційні, технічні чинники, фінансове забезпечення [117, с. 130].

Відмітна риса юридичної діяльності як елемента правової системи полягає в тому, що її формування відбувається під впливом сукупності різних факторів, зокрема таких як: ідеологічних, економічних, нормативних тощо. З цього приводу Т. О. Дідич вказує на те, що «...юридична діяльність і право виступають як дві сторони існування правової дійсності – теорія (доктрина) та практика. Закон визначає основні параметри юридичної діяльності – функції, мету, завдання, а також основні об'єкти впливу. Таким чином, у своєму співвідношенні закон (право) та юридична діяльність взаємодіють як причина і наслідок» [41, с. 36-38].

З огляду на викладене вище, можемо виокремити такі ознаки юридичної діяльності: 1) вона є різновидом правової діяльності; 2) її здійснює спеціально уповноважений на цю діяльність суб'єкт; 3) передбачає установлений чинними джерелами права процедурно-процесуальний порядок; 4) її результатом є правові акти; 5) спрямована на досягнення юридичних наслідків – забезпечення належних умов для впорядкування суспільних відносин. З огляду на ці ознаки, юридичну діяльність доцільно розглядати як діяння спеціально уповноважених суб'єктів, спрямоване на створення правових актів, які забезпечують належні умови впорядкування суспільних відносин [111, с. 5].

Серед юридичної діяльності науковці виокремлюють правоохоронну, якою слід вважати вид діяльності, що має на меті забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів держави загалом, які здійснюють уповноважені на те органи шляхом застосування відповідних заходів юридичного впливу відповідно до вимог закону [174, с. 324].

У Юридичній енциклопедії (за ред. Ю. С. Шемшученка) поняття правоохоронної діяльності визначено як систему заходів, спрямованих на

забезпечення виконання конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави [199, с. 47]. Основним завданням правоохоронної діяльності є охорона найважливіших суспільних відносин від будь-яких протиправних посягань. Важливе місце в межах цього завдання посідає діяльність щодо забезпечення охорони та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина [174, с. 325].

У межах такого розуміння суб'єктами правоохоронної діяльності визнають усі органи держави, органи місцевого самоврядування та самоорганізації населення, які здійснюють цю діяльність, певним способом реалізують чи сприяють її реалізації [172, с. 233].

На думку В. В. Ковальської, «правоохоронна діяльність – це безперервна, узгоджена діяльність державних і недержавних органів й організацій, спрямована на створення максимально сприятливих умов для безперешкодної реалізації правових норм, суб'єктивних прав і свобод, профілактику та виявлення правопорушень з метою попередження, припинення, ліквідації їх наслідків, поновлення прав, відшкодування збитків, покарання винних» [71, с. 128].

Залежно від тлумачення поняття правоохоронної діяльності по-різному вирішують питання щодо її ознак. Зокрема, Р. Я. Шай вважає, що сутність правоохоронної діяльності найповніше можна відобразити через такі її ознаки: 1) це діяльність, що спрямована на охорону права від порушень будь-якого роду; 2) її можна здійснювати лише шляхом застосування нормативно-правових актів; 3) ця діяльність має відповідати нормам матеріального закону, відхилення від якої вважається незаконним; 4) реалізується з дотриманням законодавчо встановлених процедур, порушення яких тягне за собою визнання рішення незаконним; д) безпосередньо пов'язана із застосуванням примусу стосовно осіб, що порушують право; е) реалізується спеціально уповноваженими службовими органами [191, с. 15].

Для визначення сутності правоохоронної діяльності учені А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова виокремлюють такі її ознаки: а) владний характер, що полягає в реалізації від імені держави наданих нею повноважень відповідними органами й посадовими особами, їхні приписи є обов'язковими для адресатів; б) реалізація лише із застосуванням законних заходів впливу до правопорушників у встановленій формі; в) правозастосовний характер, спрямування дій чи результатів дій на інших суб'єктів права шляхом створення, зміни або припинення прав та обов'язків останніх; г) реалізація спеціально уповноваженими органами, які для виконання правоохоронних функцій наділені державою коштами й матеріальними ресурсами [30, с. 47–48].

На переконання А. Подоляка правоохоронна діяльність є такою, що «спрямована на запобігання виникненню умов і причин можливих та вчинених суспільно небезпечних явищ, припинення їх розвитку та ліквідацію наслідків. Різним видам правоохоронної діяльності властива одна спеціальна ознака. Вона полягає в тому, що охорону прав фізичної чи юридичної особи здійснюють шляхом застосування публічно встановлених процедур. Як охоронний інструмент держави правоохоронна діяльність впливає на поведінку суб'єктів правовідносин за допомогою використання дозволів, приписів, заборон, контролю за їх додержанням і реалізації юридичної відповідальності. Саме тому значущим питанням є склад такої діяльності» [129].

У законодавстві України немає нормативно закріпленої дефініції поняття правоохоронної діяльності, немає і вичерпного переліку правоохоронних органів. У різних законодавчих актах поняття та перелік правоохоронних органів визначено по-різному. Найширший їх перелік міститься в ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», згідно з якою до таких органів належать органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, військової служби правопорядку в Збройних Силах України, митні органи, органи охорони

державного кордону, органи державної податкової служби, органи й установи виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції [129;148].

Правоохоронна діяльність є багатогранною та охоплює різні аспекти соціального регулювання, що здійснюються шляхом прийняття рішень, виконання певних дій та їх правові наслідки.

Порівнюючи види діяльності – правову, юридичну та правоохоронну, можемо виокремити близькі за змістом ознаки в правовій та юридичній діяльності. Під час вивчення співвідношень сфер правової та юридичної діяльності урахування таких зв'язків має суттєве значення, з огляду на те, що юридичну діяльність слід сприймати як сферу наслідків. Співвідношення явищ правової та юридичної діяльності можна розглядати в простій формі парного взаємозв'язку. Проте якщо ланцюжок класифікацій продовжити до рівня окремих форм юридичної діяльності та видів юридичної практичної діяльності, він набуває ознак завершеного причиново-наслідкового циклу в побуті теоретичних моделей співвідношення окремих видів соціальної діяльності [36, с.76]. Юридичну діяльність здійснюють у сфері права юристи на професійній основі з метою отримання правового результату, задоволення потреб й інтересів соціальних суб'єктів відповідно до вимог права. А правоохоронна діяльність має доволі широкі ознаки, спрямовані здебільшого на охорону із застосуванням примусу до осіб, що порушують право, і така діяльність не може виходити за межі приписів закону.

Правоохоронна діяльність – вид діяльності, яку здійснюють з метою охорони права спеціально уповноважені органи шляхом застосування юридично визначеними заходами впливу відповідно до чітко встановленої процедури та порядку.

Тож слід зауважити, що юридичну діяльність доцільно розглядати як діяння спеціально уповноважених суб'єктів, а це, зокрема, професійні юристи, їх об'єднання та установи, які можуть бути державної та

недержавної форм власності. У реальному житті це спеціалісти певного профілю, які володіють належними знаннями, практичним досвідом, наділені відповідною компетенцією щодо прийняття рішень та надання порад, мають певні навички та вміння щодо провадження юридичної роботи. На відміну від юридичної діяльності, суб'єктами правоохоронної діяльності визнають усі органи держави, органи місцевого самоврядування та самоорганізації населення, які здійснюють правоохоронну діяльність, певним способом реалізують чи сприяють реалізації правоохоронної функції.

Визначаючи співвідношення понять юридичної та правоохоронної діяльності, можна виокремити один спільний суб'єкт, який бере участь як у юридичній, так і в правоохоронній діяльності. Цим суб'єктом є поліція, діяльність якої ми вивчаємо в нашому дисертаційному дослідженні.

Сучасні вчені активно досліджують наукову категорію «поліцейська діяльність». Я. М. Когут обстоює думку, що «поліцейська діяльність є видом правоохоронної діяльності уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, яка спрямована на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках» [72, с. 122].

Й. І. Горінецький сутність поліцейської діяльності зводить до виявлення та розслідування злочинів, кримінального переслідування [33, с. 45]. М. В. Лошицький поліцейську діяльність розкриває як державну охоронну діяльність, що має своїм предметом охорону громадський порядок, а також наявні блага, особисті та майнові права [97, с. 82].

Проте слід зауважити, що коло суб'єктів поліцейської діяльності є широким і не обмежується тільки поліцією, хоча теж нерозривно пов'язується з змістовним наповненням таких категорій, як поліція та діяльність. До суб'єктів поліцейської діяльності О. С. Проневич відносить усіх суб'єктів державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського (публічного) порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки та пов'язаної із застосуванням державного примусу [157, с.

34]. М. В. Лошицький акцентував на широкому колі суб'єктів, що здійснюють поліцейську діяльність, і вказував, які саме органи можуть здійснювати таку діяльність. На час проведення його досліджень це були органи, які утворювали систему, що охоплювала три підсистеми: загальної поліції (органи внутрішніх справ); спеціалізованої поліції (фіскальні органи, виконавча служба, держпродспоживслужба); спеціальних служб (СБУ, зовнішня розвідка) [97, с. 120].

Проте в нашому дисертаційному дослідженні ми розмежовуємо поняття «поліцейська діяльність» і «діяльність поліції». На наше переконання, суб'єкт, яким є діяльність поліції, є значно вужчим, ніж попередня категорія, що приводить до діяльності одного спеціального суб'єкта, яким є тільки поліція. Діяльність поліції є соціальною діяльністю, також належить і до правової діяльності, адже знаходиться в межах закону, і до юридичної діяльності, оскільки її здійснюють на професійній основі з метою отримання правового результату, задоволення потреб й інтересів людей, вона є невід'ємною частиною правоохоронної діяльності, оскільки здійснює охоронну функцію. Крім того, поліція як спеціальний суб'єкт здійснює свою діяльність самостійно, проте може залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції Національної поліції [145]. Слід додати, що діяльність поліції неодмінно ґрунтується на дотриманні етичних норм, які формують у поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за власні дії та бездіяльність, що сприяє посиленню авторитету та довіри громадян до поліції [146].

До основних ознак діяльності поліції слід віднести такі:

– діяльність поліції реалізує спеціальний соціальний суб'єкт, визначений у законі;

- регулюється нормами права й нормами поліцейської етики;
- спрямована на охорону й захист прав та основоположних свобод людини, інтересів суспільства і держави, надання поліцейських послуг;
- здійснюється в правових та організаційних формах;
- спрямована на підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки й порядку.

Тож пропонуємо розглядати діяльність поліції як діяльність, яку реалізує спеціально уповноважений соціальний суб'єкт (поліція) у правових та організаційних формах, спрямована на охорону й захист прав та основоположних свобод людини, інтересів суспільства і держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку і регулюється нормами права й поліцейської етики.

Отже, на основі проведеного порівняльного аналізу таких понять, як юридична, правова, правоохоронна та поліцейська діяльність, надано авторське визначення поняття «діяльність поліції», згідно з яким це діяльність, яку реалізує спеціально уповноважений соціальний суб'єкт (поліція) у правових та організаційних формах, спрямована на охорону та захист прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку і регулюється нормами права та поліцейської етики. Виокремлено ознаки діяльності поліції, до яких належать такі: її реалізує спеціальний соціальний суб'єкт, визначений у законі; регулюється нормами права та нормами поліцейської етики; спрямована на охорону та захист прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, надання поліцейських послуг; здійснюється в правових та організаційних формах; спрямована на підтримання і забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку.

2.2. Принципи діяльності поліції в зарубіжних країнах та Україні

Принципи діяльності поліції – основні положення, якими керується цей орган виконавчої влади, а також посадові особи під час виконання поставлених перед ними завдань. Слід зауважити, що принципи діяльності поліції охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, звичаї, традиції, правові норми й етичні правила поведінки, які утвердилися та призначені забезпечувати стабільність й ефективність функціонування поліцейського апарату. В умовах сьогодення міжнародні принципи поліцейської діяльності є невід'ємною основою для будь-якого законодавства. Питання принципів права в Україні, а також у Німеччині, Франції та Великій Британії, досліджували такі вчені: В. Кернз, А. М. Колодій, В. Опришко, А. Омельченко, С. Погребняк, П. Рабінович, А. Татам, А. Фастовець та ін. Водночас невирішеним є питання співмірності визначальних міжнародних і національних принципів, що мають на меті врегулювати такий вид діяльності, як діяльність поліції. Саме тому постала необхідність зіставити та порівняти принципи діяльності поліції в Україні з принципами європейських країн, а саме: Німеччини, Франції та Великої Британії. Задля досягнення мети доцільно використаємо компаративний підхід і порівняльний метод під час зіставлення принципів відповідних країн, визначення спільного й відмінного. Системно-структурний метод застосовано для встановлення послідовного порядку принципів діяльності поліції, а також вибудови ієрархії принципів діяльності поліції.

Термін «принцип» походить від французького слова *principe* і латинського – *principium* [35, с. 60]. Відповідно до визначення, пропонованого філософським енциклопедичним словником, принцип – центральне поняття, основоположна ідея, що пронизує певну систему знання та субординує його [138, с. 510]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови (за ред. В. Т. Бусела) принцип потрактовано як правило, на якому ґрунтується діяльність якої-небудь організації, товариства [24, с. 941].

З усіх принципів, властивих певним явищам, надзвичайно важливе значення мають правові принципи, тому що тільки право є єдиним базовим загальносоціальним, універсальним, інтегративним, обов'язковим, охоронюваним державою, найсправедливішим і постійною вдосконалюваним регулятором усіх важливих суспільних відносин. Тож з метою визначення і тлумачення принципів діяльності поліції необхідно з'ясувати загальнотеоретичне значення принципів права.

Принцип права – це основні засади, вихідні ідеї, положення, що відображають зміст права, його суть і призначення в суспільстві, визначають спрямованість правового регулювання та поширюються на всіх суб'єктів права [108, с. 34]. Крім того, принцип права є основним критерієм для правотворчості, правозастосовної діяльності державних органів, від рівня їх дотримання залежать стабільність й ефективність правової системи [2, с. 212].

Принципи права, зауважує А. Колодій, спрямовані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права та правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді, відображають засади відображення в ньому економічних, політичних і моральних відносин. Принципи є критеріями оцінювання правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення та правову культуру, цементують систему й структуру права [74, с. 28–40].

В. А. Шатіло описує принципи як організацію діяльності органів державної влади, до якої належать: законодавчі, відправні засади, ідеї, положення, саме вони і є основою формування, організації та функціонування органів публічної влади [192, с. 66].

На наше переконання, *принципи діяльності поліції – це фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції, а також їх реалізація.*

Визначивши, як саме ми розуміємо принципами діяльності поліції, слід спрямувати увагу на предмет дослідження підрозділу. Знаний науковець О. С. Проневич зазначає, що правові принципи діяльності поліції мають характер безумовних вимог, що закріплені в законодавчих актах або ж витікають зі змісту конкретних правових норм і є керівними началами для органів та посадових осіб [156, с. 193].

З огляду на те, що основу діяльності поліції становлять принципи права, слід зауважити, що для більшості європейських країн, серед яких Німеччина, Франція, Велика Британія, усі принципи права переважно є однаковими, закріплені вони на рівні міжнародно-правових актів. Проте не всі принципи, на яких ґрунтується діяльність поліції досліджуваних країн, є ідентичними. Наприклад, діяльність поліції у Франції керується не тільки загальними європейськими принципами, а й Кодексом деонтології Національної поліції Франції та Кодексом етики поліції та жандармерії у Франції. Етичні правила діяльності поліції, закладені в цьому кодексі, впливають з Конституції, міжнародних договорів, зокрема Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, загальних принципів права й законів і нормативних актів Франції. На підставі аналізу зазначених документів можемо виокремити основні принципи діяльності поліції: ієрархічний (ст. 4), поваги до людини (ст. 7, 8), легітимності застосування сили (ст. 9), гуманності (ст. 10), відповідальності керівників за віддані накази (ст. 18), контроль за діяльністю поліції (ст. 19) тощо [120].

У Великій Британії слід виокремити принципи діяльності поліції, першочергово визначені Статутом лондонської муніципальної поліції Скотленд Ярду, до них належать: 1) визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; 2) інформація та гласність; 3) вибір і консультація; 4) допомога та ввічливість; 5) виправлення помилок; 6) оптимальне обслуговування в межах витрачених коштів [2].

У Німеччині принципи діяльності поліції закріплено в Конституції, до них належать: необхідність, пропорційність, конкретність, своєчасне припинення [120].

Правовій системі України також притаманне використання міжнародних принципів, проте слід зауважити, що діяльність поліції в нашій державі відрізняється від досліджуваних нами країн. Наприклад, у вітчизняному законодавстві це питання є деталізованішим і виходить за межі, передбачені в міжнародних нормах, саме тому за основу нашого дослідження обрано ті принципи, що безпосередньо зазначені в Законі України «Про Національну поліцію», що дасть змогу з'ясувати співвідношення з принципами діяльності поліції у Франції, Німеччині та Великій Британії. У Законі України «Про Національну поліцію» визначено сім основоположних принципів діяльності поліції: *1) верховенство права; 2) дотримання прав і свобод людини; 3) законність; 4) відкритість і прозорість; 5) політична нейтральність; 6) взаємодія з населенням на засадах партнерства; 7) безперервність* [145].

Принцип верховенства права є основою для сталого розвитку суспільства й охоплює майже всі аспекти життя громадян: законність, зокрема прозору, підзвітну і демократичну процедуру введення законів у дію; правова певність; заборона беззаконня; доступ до належного правосуддя у незалежних та неупереджених судах, в тому числі судовий контроль за управлінськими актами; дотримання прав людини; недискримінація та гендерна рівність перед законом. Перераховані компоненти є основою для конституційних і законодавчих положень та судової практики як на національному, так і на міжнародному рівнях [217, с. 6].

В Україні цей принцип знайшов своє втілення в Конституції України, а саме в ст. 3: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність.

Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [81].

З 50-х років XX ст. принципи права в правових системах провідних європейських країн Німеччини, Франції та Великої Британії розвивалися під впливом інтеграційних процесів, що відбувалися в межах Європейських співтовариств, а згодом і Європейського Союзу, створеного на їх основі. Саме тому доцільно розглядати принципи цих країн разом, виокремлюючи певні аспекти.

Принцип верховенства права, як і більшість принципів, що характеризують право ЄС, сформувався на основі практики [63, с. 124]. Паралельно в Німеччині, Франції та Великій Британії його відображено в Декларації прав людини і громадянина 26 серпня 1789 року [37], а також Європейському кодексі поліцейської етики, ухваленому Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року. У ст. 1 цього документа зазначено, що основні завдання поліції в демократичному суспільстві ґрунтуються на верховенстві права [47, с. 6]. Під час виконання своїх обов'язків поліція має дотримуватися індивідуальних прав громадян, зокрема прав і свобод людини, і не вчиняти деспотичних дій або правопорушень. Це є основоположним для сприйняття змісту верховенства права, а отже, для цінності й мети діяльності поліції в демократичній країні.

Однак у Німеччині розуміння принципу верховенства закону ґрунтується на засадах формалізму, обґрунтованості, прогнозованості, визначеності й стабільності законодавства. Тому це зумовлює певну автономію та диференціацію соціальних регуляторів, насамперед соціальних, релігійних, корпоративних, технічних та інших норм, за умови відсутності суперечностей між ними. Верховенство права також закріплено в Конституції Німеччини 1949 року (ст. 28 GG). Поліція, підпорядковуючись центральному законодавству Конституції федеральних земель, повинна відповідати принципам республіканської, демократичної та соціальної правової держави. Принцип «верховенства права» охоплює: положення про

засади державного функціонування, будову, структуру державних органів та основні гарантії прав і свобод людини й громадянина [47].

Слід зауважити, що, на відміну від інших досліджуваних країн, принципи діяльності поліції у Великій Британії сформовано ще 1829 року, коли Роберт Піл заснував столичну поліцію, потім їх стали кодифікувати як дев'ять «Піліанських принципів діяльності поліції»: 1) попередження злочинів і безладів як альтернатива їх придушенню військовою силою та суворістю законного покарання; 2) завжди визнавати, що повноваження поліції виконувати свої функції та обов'язки залежать від громадського схвалення їх існування, дій і поведінки, а також від їх здатності забезпечувати й підтримувати повагу громадськості; 3) завжди визнавати, що забезпечити та підтримувати повагу і схвалення громадськості, означає також забезпечення співробітництва громадськості у справі дотримання законів; 4) завжди визнавати, що ступінь, на якому може бути забезпечено співпрацю громадськості, відповідно зменшує закономірність застосування фізичної сили та примусу для досягнення завдань поліції; 5) домагатися та зберігати суспільну прихильність не через потурання громадській думці, а шляхом постійного демонстрування абсолютної неупередженості служіння закону, за повної незалежності політики та без огляду на справедливість чи несправедливість суті окремих законів, шляхом готової пропозиції окремих осіб; 6) застосовувати фізичну силу лише тоді, коли переконання, поради та застереження виявляються недостатніми для досягнення громадської співпраці в обсязі, необхідному для забезпечення дотримання закону або відновлення порядку, і застосовувати лише мінімальний ступінь фізичної сили, яка необхідна в будь-якому конкретному випадку для досягнення завдань поліції; 7) завжди підтримувати відносини з громадськістю, які продовжують історичні традиції, за якими поліція – це громадськість, а громадськість – це поліція, причому поліцейські є лише представниками громадськості, що виконують обов'язки, які є обов'язковими для кожного громадянина в

інтересах добробуту громади; 8) завжди вбачати потребу суворого виконання поліцейсько-виконавчих функцій, утримуватися навіть від того, щоб узурпувати повноваження судової влади, авторитетно здійснювати судочинство та справедливо карати винних; 9) завжди визнавати, що перевіркою ефективності поліції є відсутність злочинності та безладу, а не формальний доказ дій поліції в боротьбі з ними [252]. Тож принципи діяльності поліції Великої Британії ґрунтуються не на страху, а, навпаки, на довірливому ставленні громадян до поліції. З огляду на це, громада тісно співпрацює з поліцією для забезпечення правопорядку та попередження злочинів. Своєю чергою дії поліції спрямовані на те, щоб докласти всіх зусиль, аби не нашкодити громаді та вчасно реагувати на сигнали.

Отже, для всіх досліджуваних країн принцип верховенства права забезпечує реалізацію прав людини як пріоритет для діяльності поліції, яка спрямовує її на утвердження демократичних тенденцій розвитку цінності людини. Принцип верховенства права закріплений у загальних міжнародних документах.

Наступним є *принцип дотримання прав і свобод людини*, що пов'язаний з попереднім і передбачає забезпечення реалізації прав та свобод людини громадянина відповідно до вимог чинного законодавства. Заборонено терпимо відноситися до будь-якого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує честь і гідність людини прояву, поведження чи покарання. Закон України визначає, що поліція має право обмежувати права та свободи людини лише у виняткових і передбачених чинним законодавством випадках, на підставі та в спосіб, що визначені законом [39, с. 63–64; 145]. Також це нормативно формалізовані позитивні зобов'язання, що встановлюють динамічну рівновагу в правовому регулюванні діяльності поліції та реалізації прав і свобод людини, гарантованих Конституцією, а також міжнародними договорами [26, с. 5].

У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. Також поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими [145].

Одним з основних документів у Європі, який захищає права людини, є Загальна декларація з прав людини, проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року. Декларація проголошує, що права і свободи людини не можуть бути обмежені за ознаками статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних переконань, національного або соціального походження, майнового становища. Серед проголошених прав найважливішими є такі: рівність усіх перед законом, презумпція невинності, недоторканність особи, недопустимість неправомірного втручання в особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність житла, честь і репутацію людини, право на політ, діяльність, працю та захист від безробіття, на власність, відпочинок, освіту, соціальне забезпечення, право виїзду зі своєї країни та безперешкодного повернення до неї, право на свободу переконань і вільне їх поширення. Положення Загальної декларації прав людини стали правовою основою для стандартів, прийнятих Радою Європи, і для вдосконалення національних правових систем, які гарантують неухильне й послідовне дотримання прав людини [50]. Європейська конвенція з прав людини 1950 року та Протоколи до неї за юридичною природою є обов'язковим міжнародним правовим договором, який запровадив систему наднаціонального контролю за дотриманням прав людини на внутрішньодержавному рівні. Права й свободи, передбачені Конвенцією, охоплюють найважливіші сторони життя особи і мають громадянську, політичну, економічну та соціальну спрямованість. Головні з них такі: право на життя, свободу, особисту недоторканність особи, вільне

пересування, свободу думки, совісті, релігії, виявлення поглядів, мирних зборів й асоціацій, право на створення сім'ї, повагу до особистого та сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд, мирне володіння майном, заборона дискримінації, катувань, рабства та примусової праці, неприпустимість покарання без закону[76]. У Конвенції втілено базові людські цінності, які держава в особі органів влади всіх трьох гілок має захищати та підтримувати їх належний стан. Європейський кодекс поліцейської етики також містить основні положення цього принципу, у ст. 2 якого закріплено захист і дотримання основоположних прав і свобод людини, передбачених, зокрема, у Європейській конвенції з прав людини [76, с. 6]. Схожі за змістом Закон України «Про права людини» 1998 року, § 1 ст. 6 Договору про Євросоюз, де також прописано принцип шанування прав людини та засадничих свобод [44]. Тож цей принцип є спільним для правових систем держав – членів ЄС і Великої Британії.

Тож принцип дотримання прав і свобод людини є загальним та основоположним принципом, що відображений в міжнародних документах. Проте серед усіх досліджуваних країн саме в Україні цей принцип чітко встановлений та закріплений в законодавстві для регулювання поліцейської діяльності.

Третій принцип діяльності поліції – *принцип законності*. Якщо держава накладає певні обмеження на поведінку людей, то вона щонайменше має чітко і недвозначно окреслити межі цих вимог. До прикладу, Європейський кодекс поліцейської етики від 19 вересня 2001 року поширюється на поліцейські сили та служби поліції або інші уповноважені та підконтрольні органи, що мають основну мету – підтримання законності та правопорядку в громадянському суспільстві, і які уповноважені державою застосовувати силу та спеціальні повноваження [47, с. 25]. Тож виходити за межі повноважень поліцейський не може.

Ще один документ, який регулює діяльність поліції та представляє принцип законності, – Декларація про поліцію, прийнята Резолюцією

Парламентської асамблеї Ради Європи від 1979 року № 690 [38]. У ній окреслено головні орієнтири поведінки та діяльності поліції. Кожен поліцейський повинен діяти чесно, утримуватися від корупції, дотримуватися вказівок тощо. Декларація про поліцію встановила основні положення не тільки про зовнішню та внутрішню роботу поліції, а й про внутрішньотрудову сферу, що є актуальним для сучасних підрозділів поліції, передусім у контексті євроінтеграційних процесів.

У Німеччині цей принцип також закріплено в Конституції та нормативно-правових актах [248]. Основні постулати його полягають у пріоритетності й відповідності закону, що передбачає втілення всеосяжної концепції зобов'язання закону та судового контролю, виконавці дій жорстко прив'язані до закону. Важливою є пряма законодавча компетенція – доступ до судового захисту (ст. 20 III GG) [59, с. 83].

Верховенство права в британському праві традиційно ґрунтується на принципі законності. Це означає, що держава, уряд, поліція та будь-яка особа, що діє в межах державної влади (зокрема корпорації), можуть діяти тільки відповідно до Закону [205].

Кожен, хто проживає на території Франції, зобов'язаний дотримуватися законів і принципів. У Франції поліція неухильно дотримується принципу законності, що є обов'язковим. Діяльність поліції Франції ґрунтується на дотриманні Кримінального кодексу Франції 1994 року та *Etat de droit*, що є гарантом цього принципу у Франції [223].

В Україні діяльність поліції здійснюється на підставі чіткого та неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів. Поліція України, охороняючи громадський порядок, захищаючи в межах своїх повноважень життя, здоров'я та свободи громадян, власність від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечує законність в Україні [145]. Сама діяльність поліції ґрунтується на чіткому дотриманні Конституції України, Закону України «Про Національну поліцію», інших

законодавчих і підзаконних актах. Діяльність поліції здійснюється публічно і стосується інтересів багатьох громадян [8].

Тож принцип законності – важливий принцип діяльності поліції в усіх країнах. Тому за будь-якого порушення принципу законності, де б його не вчиняли, призводить до завдання збитків інтересам громадян, а отже, і кожній державі.

Четвертий принцип – *принцип відкритості та прозорості*. Він відображає сутність довіри населення до поліції, оскільки цілком реалізується під час висвітлення діяльності поліції через медіа або на офіційному вебпорталі центрального органу управління поліції.

Прозорість і відкритість діяльності органів публічної влади визначено законами України «Про доступ до публічної інформації» (ст. 1) від 13 січня 2011 року [140]; «Про Регламент Верховної Ради України» (ст. 3) від 10 лютого 2010 року [151]; «Про Конституційний Суд України» (ст. 4) від 16 жовтня 1996 року [148]; «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 11) від 7 липня 2011 року [153]; «Про Кабінет Міністрів України» (ст. 3) від 27 лютого 2014 року [147]; «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 4) від 07 червня 2001 року [152] та ін.

Також, відповідно до змісту цих документів, законодавство про поліцію має бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілим і точним, за необхідності – супроводжуватися чіткими підзаконним регулюванням, яке також повинно бути доступним для громадськості й зрозумілим. Поліцейські організації мають бути готові надати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості. Проте слід зазначити, що в межах воєнного стану цей принцип не може бути цілком реалізованим [145].

Саме в період повномасштабного вторгнення поліція стала ближчою до населення, і через медіапростір поліція почала інформувати населення щодо ситуації в містах та околицях. Також через медіа поліція сьогодні інформує про розкриття злочинів на різних рівнях, що позитивно позначається на довірі населення. На відміну від України, у Великій Британії принцип

відкритості та прозорості на практиці реалізований вже давно, що підтверджує найвищий рівень довіри до поліції.

Слід зауважити, що принципи відкритості й прозорості в діяльності органів державної влади чимдалі активніше закріплюють на рівні міжнародних актів, що актуальні для Німеччини, Франції та Великої Британії [246, с. 8]. Відповідно до практики Комітету з дотримання Організації Конвенції, вимога «ефективно» інформувати громадськість означає, що органи публічної влади повинні прагнути використовувати засоби інформування громадськості, які забезпечують усім потенційно зацікавленим особам розумну можливість дізнатися про запропоновану діяльність і можливості для участі. Отже, якщо спосіб, обраний для інформування громадськості про можливості взяти участь у процедурі прийняття нормативно-правових актів, – це публікація інформації в місцевій пресі, ефективніше було б опублікувати її в місцевій популярній щоденній газеті, а не в офіційному віснику. Якщо місцеві газети виходять друком лише раз на тиждень, то вимогу «ефективності», передбачену Конвенцією, буде дотримано, наприклад, за умови розповсюдження видань накладом не 500, а 1500 примірників [246, с. 25].

У Німеччині для діяльності поліції прозорість і відкритість є одним з пріоритетів, визначених Конституцією, з метою запобігання корупції та утвердження суспільної етики на місцевому та регіональному рівнях.

Саме після Французької революції концепція прав людини і громадянина утвердилася в соціумі, традиційна таємність у діяльності державної влади почала нівелюватися, а на зміну їй прийшла раціонально обґрунтована прозорість. Нині що відкритішою та прозорішою є діяльність поліції, тим, імовірно, ефективніше працює система.

Оскільки Велика Британія є прикладом демократичної держави з найвищим відсотком довіри населення до поліції, принцип реалізації відкритості та прозорості в здійсненні діяльності поліції має бути реалізований безумовно.

Тож передумовою утвердження демократії в країні є відкритість і прозорість для суспільства, і це основні вимоги до ефективності державної влади, що була сформована демократичним шляхом. У разі відсутності зазначених умови, суспільний контроль за діями державної влади є неможливим. Проте якщо влада «прозора», тобто відкрита, її наміри є публічними, то можна схарактеризувати, наскільки її дії відповідають вимогам закону та є моральними по відношенню до суспільства.

Тож принцип відкритості та прозорості, що ґрунтується на правдивому висвітленні діяльності поліції для забезпечення високого рівня довіри населення, найкраще реалізовано у Великій Британії. У Франції та Німеччині діяльність поліції є публічною у своїх намірах з метою викорінення корупції та можливістю здійснювати контроль за діями поліції суспільством. В Україні цей принцип відображено в Законі України «Про Національну поліцію», проте в умовах воєнного стану повна реалізація цього принципу неможлива.

П'ятий принцип – *принцип політичної нейтральності*. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності; поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань; в органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображено символіку політичних партій, провадити політичну діяльність; поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження з політичною метою [145].

Тож принцип політичної нейтральності відображено в законодавчих документах України, згідно з якими поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності; поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань тощо [145]. Проте, на відміну

від законодавства України, в інших досліджуваних країнах такого принципу немає.

Шостим принципом є *взаємодія з населенням на засадах партнерства*, полягає в здійсненні діяльності в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадянськими об'єднаннями на засадах партнерства та спрямований на задоволення їхніх потреб; ефективність діяльності визначається на основі рівня довіри населення до поліції; оцінювання рівня довіри населення до поліції проводять незалежні соціологічні служби в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [145].

У ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що: поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних зі здійсненням діяльності поліції, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності й ефективності здійснення такої діяльності. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності [145].

Аналіз цих нормативно-правових актів України дає змогу виокремити два напрями взаємодії поліції: перший – це взаємодія поліції з органами публічної влади, що реалізується у наступних формах: здійснення в межах чітко передбачених у законі повноважень щодо міжнародного співробітництва, участі у розробленні проєктів документів та укладенні міжнародних договорів щодо питань забезпечення публічної безпеки та порядку, а також щодо питання забезпечення їх безпосереднього виконання; взаємодія із іншими державними органами як України, так і іноземних держав та міжнародними організаціями щодо обміну інформацією; у відповідно встановленій процедурі подання до інших вітчизняних та

міжнародних правоохоронних органів запитів та звернень на основі чинного законодавства, міжнародних договорів щодо діяльності поліції; використання банківських та інших державних баз даних, для здійснення інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної функцій, оброблення особистих даних з метою забезпечення громадської безпеки; захисту законних інтересів держав та органів місцевого самоврядування; співпраці з різного роду державними органами щодо питань захисту суспільства та пенсійного забезпечення поліцейських та членів їх сімей; участі у впровадженні освітньої та наукової діяльності, що розкривається крізь здійснення науково-дослідних, дослідно-конструкторських напрацювань, а також у уведенні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність тощо [11, с.98].

Другий напрям – взаємодія поліції з населенням. Слід зауважити, що саме в період воєнного стану цей принцип передбачає реалізацію. З метою виявлення диверсійно-розвідувальних груп, ліквідування ворога та викриття його позицій населення України тісно взаємодіє з поліцією.

У Німеччині, Франції та Великій Британії цей принцип відображено в «Community Policing» та Європейському кодексі поліцейської етики, що найбільше орієнтовані на тісну співпрацю з громадськістю. Наприклад, у «Community Policing» поліція та громада спільно вирішують нагальні питання місцевого рівня. Поліція налагоджує партнерство із законослухняними членами громади, а саме під час організації заходів, ухваленні політичних рішень і планування відносин з громадою, допомагає створювати програми інформаційно-роз'яснювальної роботи й інформування населення, допомагає залучи громаду до виявлення проблем тощо [211, с. 58–59].

Тож принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства полягає в здійсненні діяльності поліції в щільній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та об'єднаннями громадян на засадах партнерства і спрямований на задоволення їхніх потреб. В Україні його закріплено в ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію», його

активно почали реалізовувати в період воєнного стану. У Німеччині, Франції та Великій Британії поліція постійно орієнтована на тісну роботу з громадськістю. Цей принцип безпосередньо закріплено в «Community Policing» і Європейському кодексі поліцейської етики.

Сьомим є *принцип безперервності*, який визначає, що поліція забезпечує неперервне та цілодобове виконання своїх задач. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Особливого значення цей принцип набув після вторгнення Росії на територію України, коли фактично всі працівники були залучені до виконання своїх обов'язків, нині безперервно перебувають на передових бойових позиціях і підтримують правопорядок у деокупованих і неокупованих містах та селищах.

У діяльності поліції Німеччини, Франції та Великій Британії цей принцип окремо не відображено. Однак протидія злочинності не сумісна з перервами чи зупинками діяльності поліції, яка, оскільки наділена правом і владою, не повинна втрачати можливість для попередження злочину та захисту тим самим прав і свобод людини, для закріплення слідів злочину, що потребує невідкладності дій, для встановлення істини. Для прийому заяв від громадян і екстреного реагування на випадки кримінальних правопорушень у підрозділах поліції створюють чергові частини, а за необхідності – і слідчо-оперативні групи.

Тож принцип безперервності є невід'ємним як для України, так і для інших країн. Однак саме втілення цього принципу безперервності стало наріжним каменем у діяльності поліції за останні майже два роки. Відповідно до цього принципу, поліцейський повинен продовжувати виконувати свої завдання із захисту людей і майна не тільки в мирний час, а й під час війни та ворожої окупації в інтересах мирного населення незалежно від умов, у яких він знаходиться.

Відмінність принципів діяльності поліції полягає в тому, що не всі принципи закріплено в міжнародних документах, а деякі додатково

продубльовано і в державних законах. Наприклад, принцип дотримання прав і свобод людини в Україні відображено в Конституції; принцип законності в Німеччині закріплено в Конституції та Rechtsstaat; принцип верховенства права у Франції додатково передбачено в Etat de droit.

Також є принципи, які слід розвивати в Україні. Зокрема, це принцип відкритості та прозорості. На відміну від інших країн, на практиці найкраще цей принцип діє у Великій Британії, що засвідчує високий рівень довіри населення до поліції. В Україні цей принцип тільки починає розвиватися.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства в Україні закріплено в ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію», однак потребує подальшого розвитку. У Німеччині, Франції та Великій Британії діє саме «Community Policing» та Європейський кодекс поліцейської етики, що найбільше орієнтовані на тісну роботу з громадськістю. Шляхом запровадження цих кодексів в українське законодавство цей принцип набуде нового змісту та запрацює на практиці.

Принцип політичної нейтральності реалізовано тільки в законодавчих документах України, згідно з якими поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від політичних вподобань та належності до партій. Також відмінними від інших країн є принципи: вибірковості й консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях, а особливо – виправлення помилок. Цими принципами керується діяльність поліції Великої Британії. На нашу думку, саме ці принципи як позитивний досвід пропонуємо запровадити окремими принципами в пункти 8 та 9 статті 3 Закону України «Про Національну поліцію», що позитивно позначиться на підвищенні довіри громадян до Національної поліції України. Також не всі зазначені принципи в Україні відповідають міжнародним стандартам, тож потребують удосконалення. Не викликає сумнівів положення про те, що використання досвіду розвинених зарубіжних країн дасть змогу запобігти законодавчим прогалинам і покращити відповідну нормативно-правову базу, практичну діяльність робітників державного апарату.

Отже, зазначене вище дає підстави для висновку, що поняття «принципи діяльності поліції» слід тлумачити як фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції, та їх реалізацію. На основі аналізу чинного законодавства України, Німеччини, Франції та Великої Британії проведено порівняльну характеристику принципів діяльності поліції, а саме: верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності. За результатами компаративного аналізу запропоновано доповнити національне законодавство такими принципами: вибірковості, консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях.

2.3. Функції діяльності поліції в зарубіжних країнах та Україні

Докорінні та невідворотні демократичні перетворення, що відбуваються сучасній Україні, визначають подальший вектор розвитку нашої держави, зокрема на євроінтеграцію, що особливо актуалізує потребу у подальшій перебудові, значному підвищенні рівня ефективності та якості функціонування правоохоронних органів, особливо поліції. Закон України «Про Національну поліцію» першочергово є переорієнтацією спрямування роботи цього органу державної влади з карально-репресивного на сервісно-публічний.

Це спонукало до порівняння функцій поліції України з іншими досліджуваними країнами (Німеччини, Франції та Великої Британії).

У комплексному дослідженні функцій діяльності поліції важливу роль відіграє діяльнісний підхід. Його доцільно використовувати для визначення

головних напрямів здійснення завдань і впливу поліцейського в межах його діяльності.

Герменевтичний підхід використано під час тлумачення наявних юридичних текстів, вивчення функцій діяльності поліції досліджуваних країн і вдосконалення діяльності поліції в Україні. За допомогою порівняльного методу ми зіставимо функції поліції Німеччини, Франції, Великої Британії та України, виокремивши спільне та відмінне для подальшого вдосконалення українського законодавства (за допомогою прогностичного методу).

Зазначимо, що актуальними питаннями окресленої проблематики займалися представники теорії держави і права, конституційного та адміністративного права, а також поліцейстики, серед яких варто відмітити: В. Б. Авер'янов, В. Р. Біла, О. А. Банчук, О. В. Джафарова, Б. М. Гук, О. М. Калюк, В. П. Петьовка, В. А. Троян та ін.

Спектр функцій поліції з початком повномасштабного вторгнення став надзвичайно широким. Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу функцій поліції, необхідно з'ясувати значення цього поняття.

Згідно з дефініцією Академічного тлумачного словника, функція – це явище, що залежить від іншого явища, є формою його виявлення та реалізується відповідно до його змін [4]. У Великому тлумачному словнику функцію потрактовано як роботу когось, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось, призначення, роль чого-небудь [23]. У правовій літературі функції інтерпретують як конкретні напрями діяльності, безпосередні дії, які виконує певний елемент системи в її успішному функціонуванні як цілого [15, с. 55].

Науковець Й. Г. фон Юсті вбачав значення функцій поліції в забезпеченні належного порядку, безпеки й добробуту підданих. До прикладу, у часи просвітницького абсолютизму для сприяння громадському добробуту, збереження безпеки й порядку, а також збереження статків людей поліційне право – *ius politiae* – сприймали як централізовану та не обмежену правом державну владу. Також «поліційною владою» абсолютний монарх, а

в інших державах – правитель, намагався впроваджувати економічні, соціально-політичні або громадсько-політичні програми, що в такий спосіб встановлювали соціальний порядок [137, с. 60–64].

Наприклад, В. Б. Авер'янов поняття «функції» тлумачить як відображення внутрішньої природи, зміст, сутність самої діяльності [3, с. 46]. О. О. Тихомиров характеризує функції як основний напрям і зміст діяльності суб'єкта [177, с. 23]. Д. В. Сіверін функції вважає поділом змісту діяльності органів виконавчої влади на відносно самостійні й однорідні напрями впливу [163, с. 97]. І. О. Сквірський зауважує, що «функції та компетенція стосуються різних аспектів правового статусу державного органу: якщо функція передбачає певний напрям діяльності, орієнтований на відповідний результат, то компетенція означає юридичні можливості реалізації цієї діяльності» [165, с. 169–170].

З позиції науки адміністративного права функція є окремим різновидом виконавчо-розпорядчої діяльності держави, що відображає зміст діяльності суб'єкта, визначаючи його сутність і соціальне призначення.

Однак у жодному науковому джерелі не міститься визначення функції діяльності поліції, що спонукає нас до формулювання авторської дефініції. У нашому дослідженні ми вже виокремили суб'єкт, яким є поліція. Функції поліції поділяють на: а) загальні (основні); б) спеціальні (спеціалізовані), що віддзеркалюють специфіку конкретного суб'єкта керування чи відповідного керованого об'єкта; в) допоміжні (обслуговуючі), що виконують додаткову роль під час здійснення загальних і спеціальних функцій [165, с. 156].

До загальних функцій діяльності поліції ми відносимо такі: *охоронну функцію*, зміст якої полягає в охороні об'єктів права державної та приватної власності у випадках і порядку, передбачених законом; *соціальну та сервісну функції*, що є провідними в межах її повноважень, передбачених законом, зі здійснення заходів, спрямованих на забезпечення охорони суспільства, майна, ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної допомоги, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи

адміністративних правопорушень, особам, які опинилися в ситуації, що загрожує їх здоров'ю, встановлення особи, здійснення контролю за додержанням вимог законів та інших нормативних актів, піклування над дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування; ужиття заходів щодо правопорушень у дитячому середовищі; *дозвільну функцію*, у межах якої передбачено видавати дозволи відповідно до закону, на рух окремих категорій транспортних засобів, також передбачає погодження на дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху та вогнепальної зброї [40, с. 114].

До спеціальних (або спеціалізованих) функцій належать такі: оперативно-розшукова функція – передбачає розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, де передбачено, що поліція здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, своєчасно реагує на заяви та повідомлення про кримінальні й адміністративні правопорушення; *функція інформаційного забезпечення*, завдання якої полягають у формуванні бази даних, що належить до єдиної інформаційної системи МВС, надання швидкого доступу та використання нормативної бази, у якій розміщена необхідна інформація [163].

Також слід виокремити допоміжні функції, серед яких – *превентивна функція*. Вона охоплює комплекс заходів, спрямованих на попередження злочинів, виявлення та усунення причин й умов, що сприяють вчиненню правопорушень і впливають на осіб, що схильні до протиправної поведінки. *Функція матеріально-технічного забезпечення* є інноваційною, оскільки передбачає матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності органів поліції, підприємств та установ, що належать до сфери її управління (полігони, засоби зв'язку, транспортні засоби, озброєння, інші види матеріально-технічних ресурсів). *Науково-методична функція* реалізується під час визначення основних напрямів розвитку науки й освіти з питань

діяльності Національної поліції, а також у впровадженні результатів в освітній процес і практичну діяльність [155].

На підставі зазначеного доходимо висновку, що *функції діяльності поліції – це основні напрями взаємодії поліції та соціуму, у яких відображаються її сутність і призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства та правової держави.*

У Законі України «Про Національну поліцію» не встановлено перелік функцій, притаманних діяльності поліції, на відміну від попереднього Закону України «Про міліцію» 1990 року [149], де в ч. 1 ст. 7 було закріплено такі функції, як: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінальна процесуальна, виконавча, охоронна (на договірних засадах). Відповідно до п. 28 ст. 10 Закону України «Про міліцію», необхідною до виконання була функція державного захисту суддів, працівників суду, гарантування безпеки учасників судового процесу. У п. 21 ст. 11 було передбачено виконання контрольних і профілактичних функцій [88, с. 125].

А. Є. Крищенко вважає, що функції, визначені для діяльності міліції, не втратили сучасної актуальності, їх так само мають реалізовувати представники вітчизняної поліції [88, с. 125].

Ми поділяємо думку Д. С. Денисюка, який на підставі аналізу Закону України «Про національну поліцію», Положення про Національну поліцію виокремлює наступні функції поліції: 1) соціальну та сервісну; 2) превентивну та профілактичну; 3) кримінально-процесуальну; 4) оперативно-розшукову; 5) дозвільну; 6) охоронну; 7) матеріально-технічного забезпечення; 8) міжнародного співробітництва; 9) інформаційного забезпечення [40, с. 115–117]. Саме ці функції діяльності поліції України відповідають сучасним реаліям, тож саме їх ми будемо порівнювати із функціями діяльності поліції в досліджуваних країнах.

Соціальна та сервісна функції слугують для організації заходів щодо безпеки людей та охорони майна, мають на меті застосування всіх заходів

для надання невідкладної допомоги людям, що постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень [40].

Це центральна функція діяльності поліції для всіх досліджуваних країн, адже вся діяльність поліції спрямована на задоволення потреб соціуму. В Україні ця функція поліції пов'язана переважно з видачею документів дозвільного характеру щодо володіння вогнепальною зброєю, боєприпасами, у сфері дорожнього руху [181, с. 91, 93].

У Франції соціальну та сервісну функції поліції покладено на Центральний директорат публічної безпеки, який здійснює патрулювання, реагування на виклики, розслідування незначних злочинів. Його чисельність становить близько 80 % від загальної чисельності поліції [55, с. 85].

У Великій Британії цю функцію діяльності поліції називають *соціально-обслуговувальною*. Саме на цю функцію, на відміну від інших країн, спрямовано основну увагу, адже вона має на меті підвищення рівня довіри громадськості до правоохоронних органів і розширення участі першої в діяльності щодо запобігання злочинам. Слід акцентувати на тому, що сучасні головні вчення діяльності поліції Великої Британії, спрямовані на надання *сервісних і соціальних послуг*, було закладено в 2012–2013 роках. Отже, нині там діє низка державних програм з підтримки дій поліції та взаємодії громади з поліцією, а також розширення їх сервісних і соціальних функцій. Запроваджена ще 1988 року державна програма «Переймаючись злочинністю» (Crime Concern) охоплює наступні напрями роботи поліції: допомога особам, що постраждали від злочинів, добровольчі патрулювання у громадських місцях, організація в житлових кварталах сусідського спостереження і сповіщення поліції про підозрілих осіб, інформацію щодо ймовірного правопорушення, взаємодію приватних суб'єктів з поліцією через ініціативне (а не за рішенням суду) надання інформації, зафіксованої камерами відеонагляду приватних суб'єктів (громадян, підприємств тощо), поліпшення відеоспостереження та освітлення на вулицях тощо [209, с. 143].

Одним із нововведень у сфері запобігання злочинності та підвищення рівня кримінологічної поінформованості британців про злочинність, а також реалізації сервісної функції поліції є запровадження одного із перших у світі електронних сервісів «Карта злочинності», сутність якого полягає в спроможності для будь-якого користувача мережі Інтернет атестувати ступінь криміногенності в будь-якій частині столиці Великої Британії. Зокрема, сервіс дає змогу: визначити рівень і динаміку злочинності в місті; виявити найпоширеніші злочини відповідного району; порівняти показники злочинності з попередніми етапами; отримати інформацію про поліцейських, які обслуговують належний район.

У Німеччині робота поліції зорієнтована на населення та передбачає обов'язкове врахування думок, уявлень і побажань громадян стосовно її діяльності. Ця позиція цілком відповідає концепції якості поліцейського обслуговування. Ефективність роботи поліції потребує якісного управління, сумлінного виконання всієї роботи, яку виконує поліція; не слід задовольнятися тільки кількісними показниками. Якість праці необхідно посилювати з огляду на потреби населення, критичні зауваження та побажання людей, яких обслуговує поліція [27, с. 29–30]. З вимоги сучасного громади до поліції щодо «якісного обслуговування» походить ідея багатостороннього партнерства поліції та громадськості. Відкриваючи себе для участі громадян у діяльності, поліція стає поінформованішою та більш чуйною щодо занепокоєнь населення, що мешкає на території обслуговування.

Соціальна та сервісна функції є провідними в діяльності поліції. Здійснивши порівняльний аналіз функцій діяльності поліції, можемо зазначити, що діяльність поліції у Франції – це більш стала функція і є загальноприйнятою. Найширше ця функція реалізується у Великій Британії, де діє низка урядових програм, спрямованих на сприяння дій поліції та взаємодію громади й поліції, а також розширення сервісних і соціальних функцій поліції. Так само в Німеччині робота поліції цілком зорієнтована на

населення. В Україні ця функція не настільки спрямована на громадян, як в інших країнах, і має переважно механічний статус (видача дозвільних документів тощо).

Наступною функцією є *превентивна*, спрямована на запобігання вчиненню правопорушень [40]. В Україні вона відображена в заходах, які застосовують дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад у межах компетенції, що спрямовані на запобігання кримінальним та іншим видам правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, реалізації поліцейського піклування [142].

У Німеччині увагу зосереджують на цю функцію шляхом постійної та безперервної комунікації з населенням, починаючи з дошкільного віку. Для німців важливими є доступність у спілкуванні та консультування в межах профілактичної роботи [27, с. 5].

Так само, як і в Німеччині, у Франції посилену увагу спрямовують на реалізацію превентивної функції. Також найширшими повноваженнями щодо такої діяльності наділені підрозділи адміністративної поліції, які виконують превентивну функцію, надаючи соціальні та сервісні послуги, зокрема інформування громадян про заходи безпеки в публічних місцях, надання особам консультацій правоохоронного спрямування; регулювання дорожнього руху, надання допомоги водіям у разі ускладнення дорожнього руху, надання допомоги пішоходам, розміщення інформаційних матеріалів на табло, розміщення поліцейських заборонювальних стрічок та інших засобів попередження щодо обмеження доступу (проїзду) особами окремими дорогами, пішохідними зонами, проведення правовиховних занять з підлітками, профілактичних занять з потенційними порушниками або рецидивними порушниками правопорядку, надання первинної домедичної допомоги громадянам, ужиття заходів щодо збереження їх майна, зокрема від посягання в разі стихійних лих, техногенних катастроф тощо [197].

На відміну від зазначених країн, у Великій Британії ця функція відображена у функції запобігання, однак орієнтована на інформування громадян про заходи безпеки в громадських місцях, надання громадянам консультацій, проведення семінарів та лекцій, починаючи з дошкільного віку, що тісно переплітається з Німеччиною.

Отже, превентивна функція орієнтована на запобігання злочинам шляхом безперервного спілкування з населенням (на прикладі Німеччини, Франції та Великої Британії), проведення занять, лекцій починаючи з дошкільного віку, а також бесід з порушниками правопорядку. Проте В Україні ця функція потребує доопрацювання та реального виконання.

Наступна функція – *оперативно-розшукова*. Слід зауважити, що оперативно-розшукова діяльність спрямована на пошук і фіксацію фактичних обставин щодо протиправних діянь окремих осіб і груп [40]. Вона є спільною для всіх країн Європейського Союзу, ґрунтується на принципах демократії, прозорості, громадського контролю, умов оплатності за інформацію, що становить оперативний інтерес для поліції та формування правових приписів [109, с. 84].

Розслідування злочинів і кримінальних проступків у Німеччині проводять у формі дізнання. Посади слідчого у правоохоронних органах цієї держави не передбачено, тому провідним органом, який провадить розслідування кримінально караних діянь є прокуратура. Саме кримінальне переслідування і є основним завданням цього органу [161]. Однак для здійснення в кримінальному провадженні відповідних процесуальних дій у прокуратури належних засобів немає, у зв'язку з чим § 163 КПК Німеччини передбачає, що «обов'язок розслідувати обставини кримінально караного діяння» покладено на поліцію, хоча вона офіційно не є органом дізнання. Ця норма органам і співробітникам поліції надає «право першого доступу» (*erster Angriff*) для з'ясування обставин учиненого діяння та недопущення ускладнень під час його розслідування». [238, с. 676]. Отже, поліція перетворилася на самостійний, не передбачений законом орган дізнання, що

практично здійснює попереднє розслідування [162, с. 142]. Проведення процесуальних дій, які пов'язані із втручанням у сферу основних прав і свобод особи, як і в Україні, так і у Німеччині допускається за згодою прокуратури й на підставі рішення слідчого судді.

У Великій Британії процесуальне становище органів досудового розслідування істотно відрізняється від країн західноєвропейського континентального права. Особливість британського кримінального процесу полягає в тому, що йому ніколи не був притаманний поділ на попереднє (досудове) розслідування та розгляд справи в суді. Досудове розслідування не передбачає такі форми, як дізнання та попереднє слідство. Зазначене зумовлено тим, що, відповідно до історичного розвитку суспільства і права цієї держави, що інквізиційний тип кримінального процесу їм не був притаманний. За моделлю кримінальне судочинство схоже на цивільне – це спір між рівноправними сторонами. «Символом англійського процесу є змагальність, яка існує і на досудових стадіях...» [20, с. 44–45]. У порівняльному аспекті досудове слідство здійснюють коронер і поліція.

У Франції ці функції відрізняються від аналогічних функцій поліції України, адже тамтешня поліція не має права притягувати громадян до адміністративної відповідальності. Виняток становлять дрібні порушення правил дорожнього руху (пішоходами, недотримання правил проїзду перехресть, якщо це не створило аварійної обстановки, тощо). Функція поліції завершується складанням матеріалів справ і направленням їх на розгляд поліцейських судів (трибуналів), що своєю чергою звільняє час поліцейським для превентивної (профілактичної) діяльності [197, с. 146].

Отже, оперативно-розшукова функція майже цілком є тотожною для всіх досліджуваних держав. Розшукова діяльність підрозділі поліції ґрунтується на загальних принципах демократії, прозорості, громадського контролю, умов оплатності за інформацію та полягає у фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб. У Німеччині цю функцію виконує прокуратура, проте поліція негласно допомагає в розслідуванні. У

Великій Британії оперативно-розшукову діяльність здійснюють коронер і поліція. Відмінність полягає в тому, що у Великій Британії ніколи не було поділу на попереднє (досудове) розслідування та розгляд справи в суді. У Франції поліція взагалі не має права притягувати громадян до адміністративної відповідальності, за винятком дрібних порушень правил дорожнього руху, її повноваження закінчуються складанням матеріалів справ і направленням їх на розгляд поліцейських судів. Поліція Франції забезпечує реалізацію передусім превентивної функції.

Наступною розглянемо *дозвільну функцію*. В Україні вона спрямована на те, що поліція видає дозволи відповідно до закону (наприклад, це дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів, використання зброї, вибухових речовин і матеріалів, на які поширюється дозвільна система) [40]. На нашу думку, ця функція тісно переплітається із соціальною та сервісною. В інших досліджуваних країнах вона переважно належить до сервісної функції;

Охоронна функція є найголовнішою для кожної держави, її реалізація забезпечує охорону об'єктів права державної власності, участь у здійсненні державної охорони. В Україні поліція також окремо на договірних засадах здійснює охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної та комунальної власності, відіграє ключову роль в охороні порядку на різних мітингах і зборах [40].

У Німеччині охоронна функція виявляється здебільшого в охороні публічної безпеки та порядку, її здійснюють спеціальні підрозділи, які знаходяться в структурі федерального відомства Міністерства внутрішніх справ і виконують різні поліцейські функції. Наприклад, федеральну прикордонну охорону залучають до охорони правопорядку під час маніфестацій, загальнодержавних політичних подій тощо. На місцевому рівні в усіх федеральних курфюрстах функцію забезпечення публічної безпеки та порядку покладають на поліцію охорони громадського порядку (патрульну службу) та поліцію готовності (у випадку небезпеки, загрози федеральний

уряд може підпорядковувати своїм безпосереднім вказівкам поліцейські сили однієї чи кількох земель) [80, с. 76]. Як правило, функції останньої полягають у наданні допомоги першій та кримінальній поліції, насамперед під час масових заходів переважно застосовуючи «силові» методи.

У Франції головна функція поліції – охорона громадського порядку та громадської безпеки в найширшому значенні цих понять, що керується Муніципальним кодексом Франції (безпека, спокій та дотримання санітарних норм і приписів, тобто охорона здорового навколишнього середовища) [42]. Відмінність поліції Франції полягає в тому, що існують поліцейські підрозділи військового формування для охорони громадського порядку. До прикладу, мобільна жандармерія – один із підрозділів Національної жандармерії Франції, який виконує завдання щодо підтримання громадського порядку, а саме забезпечення безпеки під час проведення масових заходів, затримання порушників, їх конвоювання, супроводження, захист дипломатичних представництв Франції в інших країнах [179]. Тож у Франції структура служб громадської безпеки передбачає наявність підрозділів, що мають на меті посилювати поліцейські функції забезпечення громадського порядку.

У Великій Британії цю функцію виконує спеціальна констебльська служба. Вона прикріплена до Дирекції охорони громадського порядку (ними керує спеціальний суперінтендант, якому допомагають три спеціальні інспектори), що виконує патрулювання ввечері та вночі, причому як піше, так і на автомобілях чи велосипедах [224].

Отже, охоронна функція є головною для поліції, її мета в усіх країнах – забезпечити охорону громадського порядку й безпеки. Ця функція виявляється в суб'єктивному складі, що має на меті реалізувати таку функцію. Наприклад, у Великій Британії її виконує спеціальна констебльська служба, у Франції – підрозділи, що призначені посилювати поліцейські функції забезпечення громадського порядку (мобільна жандармерія), а також підрозділи військового формування. У Німеччині цю функцію покладено на

поліцію охорони громадського порядку (патрульну службу) та поліцію готовності, яка може застосовувати силові методи за потреби. В Україні цю функцію виконує патрульна поліція.

Інноваційна функція є багатоаспектною, тому зосередимо увагу передусім на оснащенні поліцейських. В Україні таку функцію передбачено для забезпечення та здійснення в установленому порядку матеріально-технічного та ресурсного обслуговування органів Національної поліції [40]. Згідно з ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», вбачається, що для виконання своїх повноважень за поліцейським слід закріпити спеціальні засоби, зокрема: гумовий та пластиковий кийки, електрошоківі пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії, засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо), засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, засоби примусової зупинки транспорту тощо. Відповідно до п. 4 розділу V Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 жовтня 2018 року № 828, за поліцейським офіцером на весь період служби закріплюють вогнепальну зброю та боєприпаси до неї [143].

У Німеччині патрульні щодня носять на собі близько 7 кг оснащення. Основна вага припадає на пояс. До нього прикріплюють наручники, балончик сльозогінного газу, рацію, ліхтарик, сумку, кілька рукавичок, пістолет у захисній кобурі з 15 набоями, а також запасний магазин патронів і палицю. Залежно від операції та навчання поліцейського, його екіпірування додатково може містити тазер (дистанційний електрошокер), цифрову рацію та натільну камеру, а також бронежилет (2 кг) і металеві кийки [247].

У Франції поліцейський оснащений такими засобами, як: щиток робокоп, тактичний пояс із чохлом під наручники, кобура пістолетна та фастекс для кріплення платформи на гомілку; шолом захисний із забралом; балон зі сльозогінним газом, обмежувач стяжка, палиця гумова тощо [130]. Зброю мають при собі переважно лише спеціальні підрозділи поліції.

У Великій Британії поліцейські також мають спорядження відповідно до стандарту HOSDB Standard 2017 року, службове посвідчення, жетон, вогнепальну зброю, але виключно після отримання додаткових знань зі спеціальної підготовки, поліцейським видають гумові та пластикові кийки, електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії, засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо), засоби, що містять речовини слезогінної та подразнювальної, а також димові шашки тощо [244]. Слід зауважити, що, на відміну від поліції Німеччини, яка постійно має при собі вогнепальну зброю, у Франції та Великій Британії зброю мають при собі переважно лише спеціальні підрозділи поліції, що негативно позначається на рівні злочинності. Наприклад, 2019 року, після ухвалення жорсткого антизбройового законодавства, Велика Британія, передусім Англія стала «найжорстокішою європейською країною», випередивши США та ПАР за кількістю вчинених злочинів.

Тож у межах функції матеріально-технічного забезпечення ми виокремили оснащення поліцейських. Слід зауважити, що поліцейські мають оснащення згідно з визначеними нормами законодавства. Виявлено схожість у наборі оснащення поліцейського. Проте відмінність полягає в тому, що поліцейські Франції та Великої Британії не має при собі вогнепальної зброї, крім спеціальних підрозділів.

Наступна функція – *функція міжнародного співробітництва*, що передбачає комплексну погодженість дій незалежних держав, міжнародних організацій, що спрямовані на розробку та координацію заходів щодо попередження, розкриття певних видів злочинів і виявлення, затримання і передачу органам правосуддю правопорушників, а також визначення та реалізацію завдань зі зменшення транснаціональних і внутрішньодержавних правопорушень [170].

Україна бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів з питань боротьби зі злочинністю й інших питань, що належить до

її компетенції, а також забезпечує виконання заходів за напрямом боротьби зі злочинністю [40].

Слід зауважити, що нині міжнародне співробітництво передбачає спільну роботу, участь у спільних справах у межах відносин між державами в будь-якій сфері. Міжнародна спільнота вміло використовує широкий арсенал спільних заходів у напрямі запобігання та протидії злочинності. Чинні міжнародно-правові угоди формують необхідний механізм міжнародного співробітництва держав у цьому напрямі. Взаємодія країн щодо запобігання та протидії злочинності здійснюється у межах як окремих держав, так і спеціалізованих міжнародних правоохоронних організацій. Такими організаціями, що відіграють головну роль у відвертанні та протидії злочинності, виступають: Міжнародна організація кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ), Європейське бюро судової співпраці (ЄВРОЮСТ), Місія Європейського Союзу з політики безпеки та оборони (ESDP), Всесвітня митна організація (WCO), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн – членів Європейського Союзу (FRONTEX), Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA), Європейський центральний банк (ECB); Європейська комісія (EC), Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF), Об'єднаний ситуаційний центр Європейського Союзу (SITCEN) тощо [94, с. 145]. У їхній діяльності беруть активну участь усі з досліджуваних нами держав.

У структурі поліції всіх держав наявні відокремлені підрозділи, що здійснюють поліцейську функцію.

Наступною проаналізуємо *функцію інформаційного забезпечення*, що слугує для забезпечення поінформованості суб'єктів органів державної влади відповідно до їхніх завдань, функцій, повноважень, інтересів. В Україні передбачено, що це забезпечення експлуатації та функціонування системи зв'язку Національної поліції, здійснення захисту інформації [40, с. 116].

Також 2002 року створено Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС. Цей підрозділ належить до структури апарату МВС, основне функціональне призначення полягає в розробленні та впровадженні інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів України. У сфері інформаційного забезпечення пріоритетним завданням є створення єдиної інтегрованої інформаційної мережі, що включала б усю накопичену й нову інформацію оперативно-розшукового призначення [163, с. 5], а також інформаційно-пошукової системи «АРМОР» (Автоматизоване робоче місце оперативника), яку було прийнято як базову в усіх обласних МВС України, нині вона є інтегрованою інформаційно-пошуковою системою Національної поліції [163, с. 10]. Наказом Національної поліції України від 30 грудня 2015 року № 228 створено Департамент інформаційної підтримки та координації поліції (ДІПКП) «102» Національної поліції України, який організовує та здійснює передбачені законодавством України заходи, спрямовані на інформаційно-аналітичне та інформаційно-пошукове забезпечення правоохоронної діяльності й захист персональних даних під час їх обробки в структурних підрозділах апарату Національної поліції України [163, с. 11].

Для Німеччини, Франції та Великої Британії ця функція виявляється у створенні баз даних для швидкого обміну інформацією між поліцейськими підрозділами, що позитивно позначається на діяльності поліції. Головним рішенням про створення в межах ЄС спеціалізованої поліцейської служби – Європейського поліцейського офісу (Європол) (European police office – Europol) передбачено статтею К. 1 Маастрихтського договору про Європейський Союз. Європейське поліцейське відомство створено для обміну оперативною інформацією правоохоронними органами держав – членів ЄС (далі –держав-членів) у сфері протидії злочинам наднаціонального рівня, надання допомоги в оперативній, технічній та аналітичній сферах діяльності. 1995 року прийнято Конвенцію про заснування Європейського поліцейського офісу (Конвенція про Європол). 1998 року держави-члени ратифікували Конвенцію, яка набула чинності 1 жовтня 1998 року [44].

Сьогодні Європол координує діяльність поліцейських служб держав-членів, держав, які не входять до ЄС, взаємодіють з міжнародними організаціями й установами, зокрема з Інтерполом [44; 245].

Також додатково в Німеччині є власна поліцейська база даних INPOL, а також Шенгенська інформаційна система, автоматизована система ідентифікації відбитків пальців (AFIS) й антитерористична база даних (ATD) [245].

У Франції додатково функціонує DGSE – найчисельніша загальнодержавна розвідувальна інформаційна служба, яка здійснює оперативну й інформаційно-аналітичну діяльність [52].

У Великій Британії потужною є система «Custody Records», яку нині активно впроваджують в Україні. Метою цієї системи є створення електронної системи обліку всіх дій щодо затриманої особи, яка замінює паперові журнали та зводить можливість спотворення даних до мінімуму; систему «розумної» відеофіксації уникненням мертвих зон, ручного керування камерами, можливого знищення даних тощо [85]. Для моніторингу безпечного поводження з людиною можуть використовувати різні пристрої, серед яких можна виокремити стаціонарні та поворотні камери, об'єктиви зі змінною фокусною відстанню, що підтримують аудіозапис тощо; здійснення інтерв'ю (непроцесуального опитування) із затриманою особою щодо того, як з нею поводитися поліцейські під час затримання, чи не порушували її права паралельно із фіксацією стану здоров'я та перевірки будь-якої іншої інформації, що може свідчити про неправомірне застосування сили [85].

Доходимо висновку, що поняття «функції діяльності поліції» слід тлумачити як основні напрями взаємодії поліції та соціуму, у яких відображаються її сутність і призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства та правової держави. На основі наявних національних і міжнародних нормативних джерел здійснено порівняльно-правову характеристику та класифікацію таких спільних для всіх досліджуваних держав функцій, як: соціально-сервісна, превентивна,

оперативно-розшуковою, дозвільна, охоронна, інноваційна тощо. На основі проведеного дослідження запропоновано нормативно закріпити перспективні функції діяльності поліції України шляхом внесення змін до вітчизняного законодавства, зокрема визначивши такі з них: інноваційна (надасть можливість швидше реагувати на вчинені правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності); процедурно-процесуальна (спрямована на забезпечення чіткості, прозорості, прогнозованості й ефективності реалізації поліцією правоохоронного законодавства); аналітична (спрямована на пошук, збір, аналіз, узагальнення та реалізацію інформації шляхом передачі її уповноваженим підрозділам, що пов'язана зі станом забезпечення прав і свобод, утвердженням правового порядку та верховенством права); правовиховна (пов'язана зі здійсненням правовиховного впливу на індивідуальних і колективних членів громадянського суспільства); прогностична (полягає у формуванні перспектив розвитку сфери безпеки шляхом внесення пропозицій до правотворчих органів держави конкретних стратегій, концепцій, планів, рекомендацій, програм тощо); сервісна (полягає в наданні членам суспільства правоохоронних і правових послуг з допомоги особам, які з індивідуальних, економічних, соціальних причин або внаслідок різних надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги).

Висновки до розділу 2

1. Дефініцію «діяльність поліції» в поняттєво-категоріальному апараті теорії держави та права слід тлумачити шляхом її кореляції з такими термінами, як юридична, правова, правоохоронна та поліцейська діяльність. На підставі проведеного зіставлення запропоновано авторське визначення діяльності поліції, а саме як діяльності, яку реалізує спеціально

уповноважений соціальний суб'єкт (поліція) у правових та організаційних формах, спрямована на охорону і захист прав та свобод людини, інтересів суспільства й держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки й порядку і регулюється нормами права та поліцейської етики.

Відповідне правове явище передбачає такі ознаки: реалізується спеціальним соціальним суб'єктом, визначеним у законі; регулюється нормами права та нормами поліцейської етики; спрямована на охорону й захист прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, надання поліцейських послуг; здійснюється в правових та організаційних формах; спрямована на підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки й порядку.

2. На підставі аналізу наявної наукової літератури, зокрема аналізу наявних інтерпретацій таких понять, як «принципи» та «принципи права», сформульовано авторську дефініцію принципів діяльності поліції, згідно з якою це фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції, та їх реалізація. Зазначено також, що для всіх досліджуваних держав правовою основою, у якій закріплено відповідні принципи, є як національні, так і міжнародні нормативно-правові акти, проте, з огляду на різночитання щодо понятійно-категоріального апарату, деякі з них мають різні назви, проте спільне змістове заповнення. Проведено порівняльну характеристику таких принципів діяльності поліції в Україні та провідних країнах Європи, як: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності. З огляду на проведений аналіз і зіставлення змістового наповнення, запропоновано доповнити вітчизняне законодавство такими принципами: вибірковості, консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях.

3. Визначено місце функцій діяльності поліції серед таких суміжних правових категорій, як функції, функції поліції, на основі чого надано авторське визначення цього поняття. Зокрема, це основні напрями взаємодії поліції та соціуму, у яких відображено її сутність і призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства та правової держави. Здійснено порівняльно-правову характеристику та класифікацію функцій діяльності поліції в Україні й інших державах (Німеччині, Франції та Великій Британії). Досліджено такі спільні для всіх держав функції, як: соціально-сервісна, превентивна, оперативно-розшукова, дозвільна, охоронна тощо. На підставі здійсненого дослідження запропоновано нормативно закріпити перспективні функції діяльності поліції України шляхом внесення змін до вітчизняного законодавства, зокрема визначивши такі: інноваційна (яка надасть можливість швидшого реагування на вчинені правопорушення та притягнення винних осіб до відповідальності); процедурно-процесуальна (спрямована на забезпечення чіткості, прозорості, прогнозованості й ефективності реалізації поліцією правоохоронного законодавства); аналітична (спрямована на пошук, збір, аналіз, узагальнення та реалізацію інформації шляхом передачі її уповноваженим підрозділам, що пов'язана зі станом забезпечення прав і свобод, утвердженням правового порядку та верховенством права); правовиховна (передбачає здійснення правовиховного впливу на індивідуальних і колективних членів громадянського суспільства); прогностична (полягає в окресленні перспектив розвитку сфери безпеки шляхом внесення пропозицій до правотворчих органів держави конкретних стратегій, концепцій, планів, рекомендацій, програм тощо); сервісна (полягає в наданні членам суспільства правоохоронних і правових послуг з допомоги особам, які з індивідуальних, економічних, соціальних причин або внаслідок різного роду надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги).

РОЗДІЛ 3

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Німеччині, Франції, Великій Британії: порівняльно-правовий аналіз

Нормативно-правове забезпечення діяльності поліції є однією з передумов забезпечення високого рівня законності й правопорядку в суспільстві, гарантування прав і свобод людини та громадянина. Різні держави світу відповідно до своїх історичних, культурних, географічних та інших чинників встановили власні системи правового регулювання діяльності поліції, що мають як спільні риси (спільність історичного та культурного розвитку, належність до однієї правової системи, наявність спільних міжнародних актів, що регулювали б основи поліцейської діяльності), так і специфічні. Порівняльно-правовий підхід до дослідження цієї проблематики дає змогу виявити відповідні типові або специфічні риси, що дозволяє практично оцінити й використати найбільш вдалі правові, законодавчі рішення, визначити їх ефективність, результативність у правовому регулюванні відповідних суспільних відносин [32, с. 198]. Для ґрунтовного вивчення окресленої проблематики необхідно визначити особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Німеччині, Франції та Великій Британії на основі порівняння їх національних традицій і досвіду.

Зазначену тематику досліджувати такі вчені: К. Л. Бугайчук [18], М. Є. Василенко, Н. М. Бакаянова, А. В. Кубаєнко, О. Г. Свид [7], О. М. Музичук, О. І. Безпалова, К. М. Рудой, Л. І. Каленіченко [240], Т. Є. Кагановська, К. Л. Бугайчук, В. М. Васильєв, В. О. Серьогін [227], С. О. Павленко [241] та інші науковці. Діяльність поліції привертає дедалі

більше суспільної уваги, адже це є престижна, високооплачувана, проте складна й вимоглива діяльність, яка забезпечує безпеку країни та громад [218].

Аналізуючи нормативно-правовий досвід забезпечення діяльності поліції, можна визначити спільні сфери, що охоплюють:

- права та обов’язки поліції, а також межі можливих повноважень;
- особливості й вимоги до роботи поліції (зокрема вимоги до посади);
- гарантії діяльності поліції – правові та загальносоціальні (пільги й соціальні гарантії);
- особливості притягнення до юридичної відповідальності;
- специфіка професійної етики тощо.

Принциповою основою нормативно-правового досвіду діяльності поліції в державах західного типу є комплекс міжнародно-правових документів, прийнятими та ратифікованими державами – учасниками. Відповідно, такі міжнародні договори є обов’язковими для держав-учасниць, які їх прийняли.

Серед них варті уваги такі основні документи: Загальна декларація прав людини [50], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [104] та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [105], які стосуються аспектів регулювання повноважень поліції.

Крім того, наявні й дотичні міжнародні договори, що частково регулюють засади діяльності поліції. Метою або наслідком таких договорів є применшення, використання чи здійснення на рівних основах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших сферах суспільного життя. До них належать такі: Конвенція про захист прав людини [76], Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [103], Факультативний протокол до конвенції проти катувань [185] і Конвенція про права дитини [77] та Факультативні протоколи до неї щодо участі дітей у збройних конфліктах і торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [184] тощо.

Не залишилося поза увагою також питання міжнародного регулювання проблеми професійної поліцейської етики. У ЄС та окремих країнах було прийнято Етичний кодекс, проте у зв'язку з його загальністю та абстрактністю в наукових колах виникає чимало дискусій з питань його доцільності й ефективності.

Уперше на міжнародному рівні увагу до діяльності й поведінки поліцейських було привернуто після опублікування Кодексу поведінки посадових осіб правоохоронних органів, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 1979 року, де було зазначено, що правоохоронні органи до яких входить і поліція, чиновники «мають виконувати свої обов'язки згідно із законом, служити суспільству та захищати будь-яку особу від протиправних дій відповідно до високого рівня відповідальності, який є необхідним для їх професії». Причому під час виконання своїх функцій необхідно «поважати та захищати людську гідність, підтримувати й захищати права людини стосовно всіх осіб» [21, с. 169]. Водночас у прийнятій 1979 року Асамблеєю Ради Європи Декларації про поліцію [122, с. 84], було закріплено правовий статус і базові принципи роботи поліції. Відповідні Кодекси етики стали унікальними інструментами моделювання діяльності та поведінки співробітників, що засвідчує досвід європейських країн.

Комітет міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року прийняв Європейський кодекс поліцейської етики. Розроблення цього Кодексу мало на меті визначити загальноєвропейські настанови та принципи у сфері загальних цілей, функціонування та відповідальність поліції за забезпечення безпеки й дотримання прав людини в демократичних суспільствах, керованих верховенством права [5].

Крім того, Кодекс містить положення стосовно добору та підготовки поліцейського персоналу. У цьому документі зазначено, що поліцейських, незалежно від їхнього рівня, слід добирати на підставі їх компетентності та професійного досвіду, який має бути орієнтований на мету діяльності поліції.

Процедури набору мають ґрунтуватися на об'єктивних і недискримінаційних критеріях, набір має здійснюватися після необхідної перевірки заявок. Крім того, необхідно провадити політику найму чоловіків і жінок, які представляють різні верстви суспільства, включно з етнічними меншинами, оскільки кінцевою метою є наявність сил поліції, що відображатимуть суспільство, якому власне служить цей орган.

На міжнародному рівні також діють організації, що регулюють питання безпеки та співробітництва між поліціями різних держав – Європол та Інтерпол.

Європол – агентство ЄС із власною юридичною особою, розташоване в Гаазі – робить значний внесок у співпрацю між поліцейськими підрозділами держав-членів ЄС. Європол прагне підтримувати та зміцнювати роботу компетентних органів держав-членів та їхню співпрацю. Це стосується попередження та боротьби з тяжкими злочинами, тероризмом і формами злочинності, що зачіпають інтереси двох чи більше держав-членів та інтереси Союзу.

Для досягнення поставлених завдань Європол зберігає та аналізує інформацію від держав-членів, сприяючи таким чином обміну інформацією між ними. За допомогою різноманітних аналітичних проєктів Європол з'ясовує зв'язки між кримінальними правопорушеннями, учиненими в різних державах, та надає державам-членам доступ до оперативного, стратегічного аналізу. Крім того, Європол також підтримує держави в інших сферах поліцейського співробітництва, включаючи створення спільних слідчих груп, координацію спільних дій, а також навчання та проведення кримінальних наукових досліджень. Завдяки Регламенту Європолу, який набув чинності 01 травня 2017 року, компетенція Європолу була додатково зміцнена, ураховуючи покращений захист даних [257].

У контексті Договору про Європейський Союз мандат Європолу охоплює всі серйозні форми міжнародної злочинності, включаючи міжнародний тероризм. На підставі теорії бюрократизації поліцейської

діяльності Європол розглядають як приклад подвійних сил політичного контролю за організацією через регулятивні органи Європейського Союзу, з одного боку, та інституційної автономії і професійної експертизи учасників, поліцейські органи, з іншого [214].

Міжнародна поліцейська організація Інтерпол об'єднує поліцейських 190 країн у спільну мережу для співпраці в напрямі протидії міжнародній злочинності. Починаючи з 1923 року, Інтерпол постійно розширював членство та власний мандат у сфері міжнародних поліцейських завдань. Події 11 вересня 2001 року спонукали до переосмислення проблеми міжнародної злочинності й невідкладності реагування на неї, що зумовило суттєві зміни в структурі та діяльності Інтерполу, розширили поле його діяльності [215].

Національна поліція держав не використовує нормативно-правову базу Європолу та Інтерполу у своїй діяльності, нею послуговуюся лише в контексті взаємодії з міжнародними поліцейськими організаціями та з поліціями інших держав.

Слід зауважити, що світова практика донині не виробила єдиного стандартизованого підходу до формування системи правоохоронних органів і їх правового регулювання.

М. В. Білик слушно стверджує, що під час дослідження досвіду забезпечення поліцією публічної безпеки й порядку в зарубіжних країнах слід передусім урахувати можливість розподілу цих країн на основні групи відповідно до національних систем, менталітету, об'єднань і норм права, що утворилася на цих територіях: країни Європейського Союзу; країни пострадянського простору; США та інші зарубіжні країни [214, с. 282]. Надалі в дослідженні увагу буде приділено саме країнам Європейського Союзу, зокрема Німеччині та Франції, а також Великій Британії, де власне було засновано поліцейське право. Також слід зауважити, що один з найперших професійних (кадрових) поліцейських підрозділів у світі було створено в Лондоні відповідно до Закону про столичну поліцію 1829 року

[69, с. 125-216], оскільки попередня система правопорядку була недостатньою для міста, яке швидко індустріалізувалося.

Залежно від особливостей територіального устрою держави, її площі, географічних та інших чинників виокремлюють такі рівні діяльності поліції: загальнодержавний, федеральний, муніципальний та іноді – регіональний.

Наприклад, французька модель правоохоронної системи охоплює такі підрозділи, як Національна поліція та Національна жандармерія. Причому передбачено розподіл не лише їх повноважень, а й підпорядкування: Національна жандармерія належить до Міністерства оборони, а Національна поліція Франції є складною системою, якою керує Міністерство внутрішніх справ [69, с. 208–209].

Основними структурними елементами поліцейської системи є власне Міністр внутрішніх справ, який призначається Президентом республіки і входить до складу уряду. Він очолює Міністерство внутрішніх справ, у складі якого діють такі структурні підрозділи як: Генеральна дирекція Національної поліції; Генеральна дирекція місцевих колективів; дирекція громадської безпеки; дирекція регламентації і права; Центральна дирекція управління; дирекція особового складу й навчальних закладів поліції; дирекція технічних служб. Генеральній дирекції Національної поліції Франції підпорядковані: центральна дирекція судової поліції, центральна дирекція міської поліції, центральна дирекція загальної інформації, дирекція нагляду за територією, центральна служба республіканської безпеки, служба міжнародного технічного співробітництва поліції, служба повітряної поліції та охорони кордонів, служба офіційних поїздок і безпеки високопосадовців [69, с. 208–209]. Ці служби керують підпорядкованими їм підрозділами на місцях.

За призначенням поліція Франції поділяється на дві системи: адміністративну поліцію і кримінальну (судову) поліцію [69, с. 208–209].

Зазначені системи різняться тим, що діяльність кримінальної (судової) поліції пов'язана виключно з розслідуванням кримінальних справ, яке

здійснюють переважно посадові особи національної поліції та національної жандармерії. Сюди також входять різні посадовці й особи, відповідальні за певні функції судової поліції. У кримінальному провадженні судова поліція проводить розслідування до його відкриття. Згідно зі ст. 14 Кримінально-процесуального кодексу, її місія полягає в тому, щоб «відзначати порушення кримінального законодавства, збирати докази та розшукувати винних, поки інформація не є відкритою» [162].

У процесі слідчої діяльності судову поліцію контролює прокурор. Так, ст. 19 Кримінально-процесуального кодексу передбачено, що працівники судової поліції зобов'язані невідкладно повідомляти прокурора про відомі їм правопорушення та мають «надіслати йому, як тільки операції будуть закриті, складений ними протокол». У разі вчинення грубих злочинів і проступків вони також повинні негайно інформувати його. Аналогічними мають бути дії в разі виявлення підозрюваного в межах попереднього розслідування злочину. Слідчі повноваження судової поліції різняться залежно від складності злочину. Таким чином, судова поліція, відповідальна за проведення фактичного розслідування, присутня протягом усього початкового етапу кримінального провадження, виконуючи свою місію спочатку під керівництвом прокурора, а потім під керівництвом слідчого судді [231]. Адміністративна поліція забезпечує поліцейське управління, вона становить складний апарат з власною структурою, що покликаний захищати інтереси адміністрації [231]

Особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції Франції закріплені в Законі Французької Республіки «Про права та обов'язки державних службовців» від 13 липня 1983 року № 83-634. Цей документ визначає ключові засади правового статусу всіх державних службовців. На підставі зазначеного законодавчого акта 11 січня 1984 року було прийнято Закон Французької Республіки № 84-16 про специфічні категорії державних службовців, до яких, зокрема, належать службовці поліції. У цьому Законі визначено умови, яким має відповідати особа, що претендує на службу в

поліції, способи застосування загального статуту до службовців, які становлять окремий штат чиновників (поліції), деталізовано функції чиновників певного виду служби, організацію та схему кар'єрного зростання, порядок розподілу службовців за різними видами положень (відрядження, передача в розпорядження, позаштатна робота). Крім того, норми вказаних вище законів обмежують службовців поліції в певних громадянських правах [124, с. 49].

Так, наприклад, згідно зі ст. 5 Закону Французької Республіки «Про права та обов'язки державних службовців» від 13 липня 1983 року, особу не можуть призначити на роботу в службу Національної поліції, якщо вона не має французького громадянства; якщо її визнано не придатною до активної денної та нічної служби після проведеного лікарем медичного огляду, визначеного наказом від 14 березня 1986 року № 86-442; якщо її кандидатуру не схвалив Міністр внутрішніх справ.

Водночас після прийняття у Франції урядового Декрету «Про персонал оперативних служб Національної поліції Франції» від 24 січня 1968 року № 68-70 набула поширення практика обмеження працівників поліції можливості суміщати службу з будь-якою іншою, передусім приватною оплачуваною, діяльністю, за винятком заняття мистецтвом і науковими дослідженнями. Згідно з цим Декретом, поліцейських позбавлено права на участь у політичній боротьбі [112, с. 150], вони не можуть діяти в інтересах будь-яких політичних партій проти громадян, чи підтримувати будь-який несанкціонований політичний рух.

Французькі законодавці не оминули увагою також етичний аспект діяльності поліції. Так, у січні 2014 року набрав чинності Кодекс етики Національної поліції та Національної жандармерії [239]. Цей Кодекс ґрунтувався на засадах Декларації прав людини і громадянина, Конституції, міжнародних конвенцій і законів. Один з пріоритетів його функціонування слід вважати зміцнення зв'язку між силами внутрішньої безпеки й

населенням, визнання інтересів останнього ключовими в діяльності поліції та жандармів.

У зазначеному акті закріплено обов'язок держави щодо захисту агентів та їхніх родичів. Офіцери поліції та їхні сім'ї мають право на захист від дій, жертвами яких вони стали під час виконання своїх функцій або внаслідок виконання своїх функцій, а також у разі судового розгляду через свої функції [239].

Кодекс етики визначає, що поліцейський або жандарм повинен надавати безперервну допомогу особам, які знаходяться в небезпеці (навіть якщо він не на службі). Він повинен приділяти особливу увагу особам, що стали жертвами злочинів, а саме: надати психологічну підтримку, зорієнтувати з логістикою подальших дій та гарантувати конфіденційність їхніх слів і заяв [232].

Крім того, у Кодексі етики зафіксовано такі вимоги до поліцейської діяльності:

- заборона розголошувати інформацію, яка стала відома поліцейським під час виконання функціональних обов'язків. Наприклад, вони не мають права оприлюднювати персональні дані громадян, з якими їм доводилося мати справу в межах службової діяльності;
- бути обережним у висловлюваннях, зокрема в соціальних мережах та Інтернеті загалом;
- заборона використовувати службову інформацію для інших цілей, крім тих, що стосуються конкретних професійних завдань;
- якщо під час розслідування офіцер поліції або жандарм отримує доступ до комп'ютерних даних, він повинен дотримуватися правил конфіденційності. Він також повинен поважати конфіденційність осіб, яких стосується розслідування [232].

У разі, якщо поліція або жандарми порушують правила та норми професійної етики, особи можуть подати:

- заяву про злочин;

- повідомлення, адресоване Уповноваженому з прав людини, з детальним описом поведінки, можливо, зі свідченнями чи будь-якими іншими доказами або без них;

- повідомлення керівництву поліції або поліцейського [232].

Слід зауважити, що Кодекс етики 2014 року спочатку викликав занепокоєння в поліцейських, що було зумовлено низкою аргументів, а саме:

- наявність старого Кодексу, що робить другий в очах поліції зайвим.
- під час створення Кодексу не було враховано думку поліцейських, хоча це суттєво й не вплинуло на виконання ними службових повноважень;
- накладання на поліцію дедалі більше обмежень, які сприймаються як надто бюрократичні [239].

Участь поліцейських у страйках кваліфікують як грубе порушення дисципліни, що може спричинити звільнення зі служби, не лише у Франції, а й у Німеччині [112, с. 147].

У Німеччині поліція виконує подвійну функцію: вона діє як правоохоронний орган, що бере участь у розслідуванні кримінальних правопорушень та дорожньо-транспортних подій незалежно від наслідків. Структура органів поліції зумовлена федеративним устроєм Німеччини та складається із Федеральної кримінальної поліції; Національної поліції; Федеральної прикордонної поліції; Федерального відомства з охорони конституції [70].

Так, до складу Федеральної поліції входить Федеральна прикордонна охорона ФРН, поліцейська служба Бундестагу, Федеральна кримінальна служба. Організація та діяльність поліції земель Німеччини обумовлені історичними особливостями розвитку тієї чи іншої землі ФРН [70]. Зазвичай до складу поліції курфюрст Німеччини входять земельна кримінальна служба, дирекція поліції постійної готовності й інші органи. На поліцію Німеччини покладено виконання таких функцій: забезпечення суспільного порядку й безпеки на території держави та на її кордонах; виявлення і розслідування злочинів; підтримка внутрішньої безпеки; профілактика

злочинності; пропаганда правових знань серед населення і заходів із забезпечення власної безпеки; захист і допомога населенню в надзвичайних ситуаціях (стихійні лиха, катастрофи, воєнні дії); участь у заходах цивільної оборони [70].

Основними нормативно-правовими актами Німеччини у сфері діяльності поліції є Закон про поліцію, Закон про захист Конституції, Закон про захист персональних даних, Кримінально-процесуальний кодекс та Кодекс судоустрою.

Закон про поліцію – це основний законодавчий акт, який врегульовує діяльність німецької поліції. Він узаконює правила щодо використання працівниками поліції сили, затримання осіб та зберігання доказів.

Водночас Закон про захист Конституції регулює діяльність внутрішніх служб безпеки в Німеччині, передбачає забезпечення захисту демократичного ладу держави та основних прав і свобод людей.

Закон про захист персональних даних – це провідний законодавчий акт, що врегульовує збір, обробку та використання персональних даних осіб у Німеччині. Він надає громадянам право на захист їх персональних даних від будь-якого незаконного використання та поширення.

Особливою властивістю німецького законодавства є впорядкування конституційного статусу поліцейських, зокрема у Конституції ФРН передбачено, що працівники поліції мають діяти в межах правопорядку, дотримуючись конституційних прав і свобод громадян.

Кодекс судоустрою розмежовує функції державних службовців поліції, які мають статус «офіцера інструкції», а отже, наділені широкими повноваженнями на цьому етапі кримінального провадження, та інших поліцейських, які мають більш обмежені повноваження.

Кримінально-процесуальний кодекс Німеччини передбачає такі дії поліції під час розслідування кримінальних справ:

- проводити невідкладні першочергові дії в разі, якщо стало відомо про правопорушення;

- виконувати в межах компетенції всі необхідні дії в разі настання надзвичайної ситуації;
- самостійно проводити розслідування, щойно стане відомо про вчинення кримінального правопорушення;
- сприяти діяльності прокурору під час розслідування.

Ці положення спрямовані на уникнення ризику «заплутування» справи [162].

Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу, прокуратура може сама здійснювати дії, необхідні для розслідування кримінальних справ, або доручати ці дії посадовим особам з числа поліції. Оскільки прокуратура не має спеціалізованих підрозділів з напряму правоохоронної діяльності, поліція проводить розслідування за запитом прокуратури, а Кримінально-процесуальний кодекс уповноважує її вимагати всю необхідну інформацію від усіх органів влади [231].

Попри те, що поліція належить до «земельного» міністерства внутрішніх справ, вона функціонально залежить від прокуратури під час здійснення своєї судової поліцейської діяльності. Водночас поліція не є в прямому підпорядкуванні прокуратури під час здійснення розслідування та зберігає певну автономію, межі якої можуть змінюватися залежності від стадії розслідування.

Коли поліція проводить розслідування з власної ініціативи, вона, згідно з кримінально-процесуальним кодексом, може лише «невідкладно вжити заходів». Крім того, вона зобов'язана невідкладно передавати свої протоколи прокурору. На практиці здебільшого поліція самостійно проводить усе розслідування, поки не збере достатньо доказів, щоб сторона обвинувачення могла вирішити, чи порушувати справу [162].

У межах виконання функції зі сприяння діяльності прокурора під час розслідування поліція зобов'язана здійснювати дії на вимогу останнього: кримінально-процесуальний кодекс передбачає, що поліція зобов'язана задовольняти запити громадськості. Упродовж останніх років активне

використання сучасних методів розслідування та спеціалізація поліції посилили цю тенденцію [162].

У кримінальному провадженні поліцейські можуть здійснювати без попереднього дозволу такі заходи:

- затримання підозрюваних;
- перевірка особи;
- ідентифікація особи за допомогою технічних засобів (фотокартки, відбитки пальців тощо);
- допит підозрюваних і свідків.

Крім того, за потреби поліцейські можуть залучити агента під прикриттям. Хоча це повноваження і закріплене за прокурором, воно може бути здійснено поліцією, якщо затримка може нашкодити або унеможливити розслідування справи, але протягом трьох днів ця дія має бути затверджена прокурором [231].

Водночас у Федеральному кримінальному кодексі Німеччини окремої кваліфікації злочину за образу посадових осіб, державних службовців і поліцейських не передбачено. Тому, згідно з німецьким законодавством, немає різниці в покаранні, коли людина ображає водія, його начальника, поліцейського чи іншу особу – нормативні вимоги однакові для всіх [19, с. 16].

Ще однією особливістю поліцейського німецького законодавства є те, що правове регулювання діяльності поліції здійснюється законодавством окремих федеральних земель. Землі мають право самостійно регулювати діяльність поліції на своїй території, причому вони повинні дотримуватися загальних принципів, що містяться в законодавстві Федеративної Республіки Німеччина.

Поліція в Німеччині організована на рівні федерації і штату. На федеральному рівні існує Федеральна поліція, яка забезпечує охорону порядку на міжнародних маршрутах, а також бере участь у боротьбі зі

злочинністю на федеральному рівні. На рівні землі існують поліцейські відділи (Landespolizei), які забезпечують охорону порядку на території землі.

Таким чином, цим державам притаманна низка спільних нормативно-правових особливостей забезпечення діяльності поліції, яким, зокрема, притаманна наявність: загальних для всіх держав-учасниць ЄС актів, окремих для кожної країни Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів, положень щодо вимог до працівника поліції. На поліцію покладено обов'язки з охорони порядку, де одним з пріоритетів функціонування є зміцнення зв'язку між силами внутрішньої безпеки та населенням, визнання інтересів останнього першочерговими орієнтирами в діяльності.

Розглядаючи діяльність поліції Великої Британії, слід зазначити, що її структура є досить розгалуженою. Відповідні функції здійснюють усі види 43 місцевих сил поліції. Так, система поліцейських органів, крім Скотленд-Ярда (кримінальної поліції), включає також структурні підрозділи як: поліцейські департаменти територіальних утворень (графств), транспортну поліцію, поліцію Північної Ірландії та поліцію Лондона [69, с. 211–212]. Усі поліцейські підрозділи входять до системи Міністерства внутрішніх справ, але останньому безпосередньо підпорядковуються лише підрозділи Скотленд-Ярда, а щодо інших воно не має права оперативного управління та не несе відповідальності за їх діяльність [69, с. 211–212]. Кожен з цих структурних елементів має юрисдикцію на відведеній йому частині території та службу карного розшуку, що складається з досвідчених поліцейських, які займаються найтяжчими злочинами. Поліція має високий ступінь незалежності та проводить усі потрібні дії, які передують офіційному відкриттю провадження відповідно до Закону про поліцію та кримінальні докази 1984 року, Кодексу практики Міністерства внутрішніх справ [69, с. 211–212].

З 1 квітня 2006 року Агентство боротьби з організованою злочинністю розслідує справи про відмивання грошей, торгівлю наркотиками та нелегальну імміграцію. Натомість протидію великим фінансовим злочинам з

квітня 1988 року покладено на спеціалізований орган – Бюро боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах (Serious Fraud Office), що діє під керівництвом Генерального прокурора Великої Британії [231]. Особливістю управління поліцейськими підрозділами Великої Британії є те, що Міністр внутрішніх справ має постійного заступника, який фактично і здійснює керівництво діяльністю поліції. Це зумовлено тим, що Міністр – передусім політик, а постійний заступник – фахівець-практик, який фактично керує поточною роботою незалежно від того, чия партія (консервативна чи ліберальна) переважає у владі [69, с. 211–212].

У структурі Міністерства внутрішніх справ є низка департаментів, а саме: департамент поліції; департамент кримінального правосуддя; департамент тюрем; департамент пробації; пожежний департамент; департамент імміграції і підданства; департамент особового складу і управління тощо. Типовою рисою британської поліцейської системи є також те, що всі працівники британської поліції (від констебля й вище) наділені відповідними правами в частині досудового розслідування кримінальних справ. Окремого органу чи посадової особи, спеціально призначених для виконання цієї функції, у британській поліції немає [69, с. 211–212]. Разом з поліцією досудове розслідування за певними категоріями справ мають право також проводити співробітники королівської митної служби Великої Британії.

Базисним нормативно-правовим актом правового регулювання поліцейських заходів у Великій Британії є Закон «Про правове регулювання слідчих повноважень» [250]. Цей закон визначає засади поліцейської діяльності та подальшого її регулювання спеціалізованими актами, а саме:

- кодифікує, систематизує практично все оперативно-розшукове законодавство Великої Британії [243, с. 13];
- регулює майже всю негласну діяльність спеціальних служб і правоохоронних органів Великої Британії [243, с. 13];
- поширює свою дію на всі правоохоронні органи Великої Британії;

– установлює чіткі підстави, умови й порядок санкціонування та проведення оперативно-розшукових заходів на основі узагальнення й кодифікування раніше чинного законодавства з урахуванням досвіду інших держав і рекомендацій Європейського суду з прав людини [243, с. 13].

Правовій системі Великій Британії притаманний традиціоналізм. Так, проведення оперативно-розшукових дій тут регламентувалося відомчими актами обмеженого доступу. Лише 2000 року було прийнято Закон «Про правове регулювання слідчих повноважень», у якому кодифіковано загальну процедуру проведення основних заходів цього типу [125, с. 27].

Поліцейські сили, а саме Агентство боротьби з організованою злочинністю та Бюро боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах, мають особливий статус. Діяльність цих органів урегульовано законами «Про службу безпеки», «Про розвідувальну службу» та «Про правове регулювання слідчих повноважень» [125, с. 34–36].

Відповідно до законодавства Великої Британії, опитування осіб урегульовано законом «Про поліцію та докази в кримінальній справі» і тлумаченням до нього: частинами С «Розпорядження щодо затримання, поводження та опитування осіб офіцерами поліції» [243], Н «Затримання, поводження та опитування осіб офіцерами поліції відповідно до розділу 41 та додатка 8 Закону «Про тероризм» 2000 року. Так, частиною Н передбачено, що «в разі намагання офіцера поліції виявити факт учинення злочину або особу, яка його вчинила, він має право опитувати будь-яку особу, від якої, на його думку, може бути отримано корисну інформацію» [243]. Опитування може бути гласним і негласним. У разі негласного опитування маскується його мета, а проводити його може як співробітник правоохоронного органу, так і «конфідент». Негласне опитування ще можна назвати вивідуванням. Офіцери, які працюють під прикриттям, мають право діяти під вигаданим ім'ям і легендою. Британські офіцери під прикриттям можуть давати свідчення в суді, використовуючи псевдоніми [125, с. 117; 243].

Кожна з чотирьох частин Великої Британії має власну поліцейську службу, що керується місцевою владою. Поряд з місцевою поліцією існує також національна поліцейська служба, яка відповідає за боротьбу з організованою злочинністю та тероризмом.

Нагляд за діяльністю поліції здійснюється незалежними органами, такими як Комісія з прав людини, Комітет з питань контролю за поліцією та Інспекторат поліції.

Нормативно-правову базу поліцейської діяльності становлять:

- Закон про поліцію 1996 року – основний акт, який регулює діяльність поліції у Великій Британії, зокрема визначає правила використання сили, затримання та зберігання доказів;

- Поліцейський кодекс – набір принципів, які регулюють поведінку поліцейських у різних ситуаціях. Кодекс зобов'язує поліцейських діяти з уважністю, повагою до громадян, сприяти захисту прав людини.

Результати порівняльно-правового дослідження нормативно-правового регулювання діяльності поліції Німеччини, Франції та Великої Британії дають змогу стверджувати таке:

- ці країни належать до групи держав з високим рейтингом ефективності поліцейської діяльності;
- мають розвинуте поліцейське законодавство.
- діяльність поліції в цих країнах визначається міжнародними правовими актами, прийнятими та ратифікованими державами-учасниками.

Водночас для держав-учасниць обов'язковими є такі міжнародні договори з прав людини: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, які торкаються аспектів регулювання повноважень поліції. Крім того, діє низка міжнародних дотичних договорів, що регулюють засади діяльності поліції. До них належать такі: Конвенція про захист прав людини, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція проти катувань та інших жорстоких,

нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, Факультативний протокол до неї і Конвенція про права дитини та Факультативні протоколи до неї щодо участі дітей у збройних конфліктах і торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії тощо. На міжнародному рівні увагу до діяльності й поведінки поліцейських було привернуто після запровадження Кодексу поведінки посадових осіб правоохоронних органів, Європейського кодексу поліцейської етики, Етичного Кодексу, а також Декларації про поліцію. Співпраці в справах міжнародної злочинності сприяє діяльність міжнародної поліцейської організації Інтерпол, яка об'єднує поліцейських 190 країн у спільну мережу.

Переосмислення наукового уявлення про особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Німеччині, Франції та Великій Британії шляхом проведення порівняльно-правового аналізу чинного законодавства щодо компетенції поліції та її взаємодії з громадянським суспільством дало змогу виокремити певні особливості у сфері дії територіального законодавчого забезпечення та повноважень деяких підрозділів, що притаманні окремій держані. Так, наприклад, у Франції та Німеччині існують окремі підрозділи розслідування, що напряду підпорядковані прокурору. Також у Німеччині, крім загальнодержавних норм, існують акти окремих земель, що регулюють діяльність поліції. Натомість у Великій Британії відсутня централізована система правового регулювання діяльності поліції, з огляду на що права й обов'язки поліцейського різняться залежно від району.

Отже, можемо дійти висновку, що в таких країнах, як Німеччина, Франція та Велика Британія, правове регулювання діяльності поліції здійснюється передусім засобами національного законодавства, проте з урахуванням міжнародних стандартів. Результати порівняльного аналізу нормативної бази засвідчують наявність таких спільних критеріїв, як права та обов'язки поліції, її повноваження; особливості й вимоги до роботи поліції (зокрема вимоги до посади); гарантії діяльності поліції – правові та

загальносоціальні (пільги й соціальні гарантії); особливості притягнення до юридичної відповідальності; специфіка професійної етики тощо.

Усі досліджувані держави можна зарахувати до групи розвинених країн з високим рівнем забезпечення правового регулювання діяльності поліції; попри відмінності в такому врегулюванні, усі держави мають чітко встановлену організаційну структуру, що злагоджено працює як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях; у своїй діяльності поліцейські керуються не лише процесуальним законодавством, а й деонтологічними кодексами.

3.2. Шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні

Недостатня ефективність системи державного управління у сфері діяльності поліції, неузгодженість дій між центральними і місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, недосконалість системи державного моніторингу за діяльністю поліції, системи підготовки поліцейського та його комунікативних навичок, неналежний контроль за дотриманням законодавства й незабезпеченням невідворотності відповідальності за його порушення, недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів зумовлює потребу в пошуку шляхів удосконалення національного законодавства в цій сфері.

Виявлення тенденцій і проблем щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції спонукає до системного аналізу її реалізації. Використання порівняльного методу засвідчує доцільність запозичення позитивного досвіду досліджуваних країн, а саме Німеччини,

Франції та Великої Британії, для вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні.

Європейський Союз розробив важливу стратегію у сфері діяльності поліції – Національний план безпеки на 2022–2025 роки (La Plan National de Sécurité 2022–2025) [229]. На підставі цього Плану створюють базову основу діяльності поліції як елемента стабільної політики безпеки. Це дозволяє поліції орієнтувати свою діяльність на низку стратегічних пріоритетів у сфері безпеки та протидії злочинності.

Таким чином, у Плані визначено стратегічні варіанти, викладені в Записці про всеосяжну структуру безпеки та в Стратегії національної безпеки. Він описує участь поліції в стратегічних варіантах, сформульованих органами влади на федеральному рівні суб'єктів федерації, європейських і навіть міжнародних у сфері безпеки.

Узгодження Плану з цими двома стратегічними документами було неабиякою проблемою. Кожен по-своєму робить внесок у культуру безпеки, спрямовану на «передбачення речей, щоб уникнути проблем безпеки та/або краще боротися з ними», а також в ідею, згідно з якою «різні взаємодоповнюючі зв'язки роблять ціле сильнішим».

План узгоджений із Всеосяжною структурною запискою безпеки. Влада та її суб'єкти сформулювали в цьому документі свої зобов'язання цілісно й комплексно боротися з явищами, що становлять загрозу безпеці. Основним завданням визнано забезпечення безпеки й управління. Крім того, визначено роль поліції в забезпеченні безпеки у різноманітних сферах (особиста безпека, соціальна, економічна, екологічного, громадського порядку й цифрова безпека) [229].

Крім того, вартий уваги новий план національної безпеки на 2022–2025 роки, що має назву «Стійка інтегрована поліція на службі суспільства». Ця назва чітко відображає сутність діяльності поліції: усі поліцейські служби в межах інтегрованої поліції забезпечують безпеку кожного й ефективно співпрацюють з цією метою. Щоб мати змогу швидко, ефективно та вчасно

передбачати явища, які загрожують загальній безпеці однієї країни чи декількох країн, усі поліцейські служби організовуватимуть себе на основі цього плану в найближчі місяці [229].

План національної безпеки на 2022–2025 роки складається з двох основних розділів – наскрізні теми та явища безпеки. Наскрізні теми стосуються функціонування поліції, явища безпеки пов’язані з підходом поліції. Ці теми вимагають інноваційного підходу до функціонування поліції, щоб продовжувати ефективну боротьбу з новими тенденціями, які призводять до небезпеки.

Перший розділ Плану містить положення про:

- мережу Інтернет і нові технології;
- підходи до протидії організований злочинності (за особою злочинця (групою), грабіжницький, адміністративний і міжнародний підхід);
- інтегроване управління кордонами;
- поліцейський менеджмент громадського простору.

План національної безпеки стосується 15 явищ, що можуть посягати на стан безпеки, які будуть предметом дій у межах основних, спеціалізованих та/або інтегрованих поліцейських операцій, а саме:

- посягання на фізичну та психічну недоторканність;
- домашнє та сексуальне насильство;
- незаконна торгівля наркотиками;
- майнові злочини та проступки;
- невічливість;
- безпека руху;
- ухилення від сплати податків та інші фінансово-економічні явища;
- шахрайство;
- допінг, злочинність у харчовому ланцюзі й екологічна злочинність;
- радикалізація, насильницький екстремізм і тероризм;
- питання безпеки, пов’язані з нелегальною міграцією та торгівлею людьми;

- хакерство, комп'ютерний саботаж, комп'ютерне шахрайство та Інтернет-шахрайство;

- грубі порушення міжнародного гуманітарного права [233].

На сьогодні важливим є питання щодо громадського нагляду й контролю за діяльністю поліції [249]. Соціальний контроль за діяльністю поліції – це багатоаспектне та складне поняття, яке розглядається представниками філософії, соціології, політології, економіки та права з різних аспектів: як процес розв'язання суперечності між реальним станом суспільних явищ і загальнообов'язковою нормою, як невід'ємний атрибут функціонування соціальних систем, як обов'язкова властивість влади, як одна з головних функцій управління, як один з найважливіших засобів попередження правопорушень, зміцнення громадського порядку [195, с. 15].

У цьому контексті вартий уваги досвід Німеччини, де існує система контролю за діями поліції, що передбачає внутрішній контроль, здійснюваний відповідними службами, та зовнішній контроль, який забезпечують незалежні органи. Контроль за діями поліції здійснюється з метою забезпечення законності і прав людини. Німецьке законодавство визнає захист прав людини основним принципом поліцейської діяльності. Поліція має дотримуватися прав людини та громадянських свобод під час виконання своїх функцій. У разі порушення прав людини поліцію може бути притягнуто до відповідальності.

О. Ф. Кобзар зазначає, що форми організації охорони громадського порядку національними поліцейськими системами іноземних держав визначаються історичними, економічними, політичними та іншими особливостями кожної конкретної країни. У низці країн функції з протидії злочинності виконують не один, а кілька поліцейських підрозділів, підпорядкованих як центральним державним службам, так й органам місцевого самоврядування, а в окремих випадках і приватним поліцейським підрозділам [69, с. 207–208].

На думку С. В. Шестака, значний досвід недержавного нагляду має Велика Британія, де рівень прозорості діяльності поліції є найвищим. Країни, що належать до романо-германського типу правових систем, характеризуються більшою централізацією управління та контролю за діяльністю поліції на відміну від інших правових систем. Особливо складно розвивати зовнішній контроль над поліцією в посткомуністичних країнах, де практично неможливо подолати стереотипи сприйняття поліції як репресивного органу, який передусім прагне задовольнити державні інтереси [69, с. 15].

Досліджуючи принципи правового регулювання етики в поліцейській діяльності, М. Є. Василенко стверджує, що закордонний досвід впливає на важливість етичних та онтологічних документів, що визначають сучасну модель поліції [21, с. 170].

На нашу думку, поширення практики впровадження етичного законодавства в правоохоронній сфері зумовлене потребою у формуванні образу «надійного та безпечного» поліцейського, а отже, досягнення високого рівня довіри населення до поліції. Позитивним слід визнати досвід Німеччини. Його варто впровадити в законодавство України з метою вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції, зокрема слід створити незалежний комітет, що буде складатись як з пересічних громадян, так і професійних представників поліцейської діяльності з метою контролю за поліцейською діяльністю та її оптимізації.

Крім того, у світі набуває поширення концепція діяльності поліції, орієнтованої на громаду [227, с. 505]. На сьогодні в суспільстві актуалізуються питання взаємодії поліції з громадськістю під час виконання службових обов'язків.

Проблема поліцейської діяльності полягає в тому, як керувати поліцейськими та департаментами, щоб захищати особисту свободу й мінімізувати соціальні витрати поліції, дозволяючи їм робити те, що

необхідно для досягнення цілей поліцейської діяльності – зменшення страху, сприяння утвердженню прав і свобод.

З одного боку, поліція не може запобігати злочинності та виконувати свої функції без допомоги населення, а посилення комунікації між поліцією та населенням зумовлює потенційне підвищення рівня задоволеності громадян її роботою [227, с. 505]. З іншого боку, потреба в постійному комунікуванні з населенням може негативно вплинути на безпосереднє виконання посадових обов'язків поліцейськими.

Натомість німецький учений Дж. Феест вказує, що заклик до поліції бути ближче до громадян є оманливим гаслом з багатьох точок зору. Дослідник зауважує, що бути близько до громадянина є раціональною метою для будь-якої поліцейської діяльності, проте це приховує центральну функцію поліції: здійснення державної монополії на застосування сили. Відповідно, близькість до громадянина та формування довіри – це поняття спекулятивне [219]. У цьому контексті французький дослідник Крістіан Муганна акцентує увагу на проблемі потенційної можливості систематичного зловживання своїми повноваженнями з боку поліції та пов'язаній з цим недовірі громадськості до зазначеного органу [239].

Варта уваги позиція І. Г. Кузьменко про те, що сьогодні в розвинених країнах зі стабільною економічною ситуацією та високим рівнем правових знань (Німеччина, Франція, Велика Британія) керівництво поліцейських служб і підрозділів прагне враховувати нову філософію поліцейської діяльності, сутністю якої є служіння інтересам суспільства та громадян. Поліцейська діяльність стає дедалі більш соціальною [91, с. 58–59]. Саме цей позитивний досвід слід взяти до уваги задля вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції України.

Визначаючи соціокультурні чинники формування політичного іміджу в контексті демократичного розвитку вітчизняного суспільства, А. В. Голішевська стверджує, що попри нагальність проблеми корупції (близько 15,7 % опитаних зазначили зростання корупції за останні

12 місяців), громадяни майже не беруть участі в організації протидії цьому негативному явищу. Лише 1,5 % опитаних зверталися в прокуратуру чи поліцію з повідомленнями про відповідні випадки, лише 1,1 % громадян повідомляли про факти хабарництва в засоби масової інформації та 0,6 % користувалися онлайн засобами для заяв про факти корупції чи порушень виборчого процесу [31, с. 6].

Слід зауважити, що українці традиційно довіряють волонтерським організаціям (39 %), церкві (38 %), Збройним Силам України (37 %), Державній прикордонній службі України (13 %), громадським організаціям (11 %), Національній гвардії України (10 %) [31, с. 8-9].

У межах аналізу ставлення громадян до політичних інститутів показники засвідчують негативні баланси довіри до Верховної Ради України (–56), Уряду України (–51), державного апарату (–63), Національної поліції (–25), судової системи (–66), прокуратури (–58). Слід зауважити, що недовіра українців поширюється не лише на офіційних осіб держави, а й на опозиційних політиків, баланс довіри до яких перевищує –40 % [31, с. 15-16].

Після прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію» наказом МВС України було затверджено Правила етичної поведінки поліцейських [180, с. 177].

Таким чином, можна виокремити три основні підходи:

- поліція має взаємодіяти та орієнтуватися на громадськість під час здійснення повноважень, утверджуючи довіру до діяльності правоохоронних органів;
- поліція має виконувати свої безпосередні функції без урахування та орієнтації та рівень довіри суспільства;
- поліція має сприяти формуванню позитивного образу поліцейського в суспільстві, орієнтуючись на відповідну ситуацію.

Попри те, що тенденції останніх років засвідчують прагнення до демократизації та залучення громадськості до взаємодії з правоохоронними органами на засадах демократії, зазначене питання залишається дискусійним.

Основна проблема діяльності поліції полягає в тому, як регулювати повноваження поліції, щоб дозволити поліцейським виконувати закон, водночас захищаючи особисту свободу та мінімізуючи соціальні витрати, які витрачаються на поліцію [247, с. 761].

Правники здебільшого розглядають проблему діяльності поліції лише в контексті запобігання порушенням конституційних прав та забезпечення їх дотримання. Водночас суто конституційного закону й судів недостатньо для регулювання діяльності поліції. Конституційне право не захищає важливі інтереси нижче конституційного порогу та неефективно усуває розподільчі наслідки діяльності поліції. Судова влада також не може адекватно оцінити практику поліції або передбачити її поведінку.

Таким чином, регулювання діяльності поліції потребує розподілу відповідальності між інституційними суб'єктами для забезпечення режиму, здатного раціонально обирати й ефективно просувати пріоритетні цілі діяльності поліції [247, с. 781]. Підсумовуючи, можна констатувати, що нормативно-правове регулювання діяльності поліції кожної країни становить складну систему національного й міжнародного права.

З огляду на зазначене, постає питання про можливість використання зарубіжного досвіду в українських реаліях. А. В. Потопальський висловлює думку про те, що на території України використання зарубіжного досвіду є доцільним та ефективним засобом удосконалення професійної підготовки поліцейських [133, с. 16].

Такі вчені, як Т. К. Кагановська, К. Л. Бугайчук, А. В. Васильєв та В. О. Серьогін, також наголошують на доречності врахування зарубіжного досвіду у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України [227, с. 500].

На нашу думку, важливим є передусім запозичення досвіду взаємодії з громадськістю. Багаторічна практика європейських країн засвідчила, що одним з найважливіших інструментів діяльності поліції є співпраця з населенням. Для того, щоб поліція могла ефективно контролювати ситуацію на певній території, вона має враховувати потреби мешканців, а тому вкрай важливим є індивідуальний підхід [122, с. 90]. Такий підхід передбачає волю громадськості взяти на себе частку відповідальності за загальну якість життя міста (району, села). Водночас поліція має дослухатися до громади й діяти відповідно до її запитів та інтересів [122, с. 90].

Нині однією з найпоширеніших моделей партнерської взаємодії поліції та громадянського суспільства у світі є модель «Community Policing», («Community-oriented Policing», «Neighborhood Policing») [122, с. 90]. Ідеться про спосіб побудови взаємовідносин поліції з населенням і громадськими формуваннями, яку активно використовують у поліцейській діяльності Великої Британії та Німеччини [122, с. 90].

Система «Community Policing» є багаторівневою. Вона охоплює взаємозв'язок поліції та населення на індивідуальному, локальному (місцевому) рівнях, а також суспільне життя загалом. Учені визначають поняття «Community Policing» як «партнерство між поліцією і законослухняними громадянами з метою розроблення ефективних засобів розв'язання проблем задля підвищення якості життя в громаді» [211]. У межах цієї моделі поліція взаємодіє із законослухняними громадянами, які мають належний рівень правосвідомості та правової культури, з метою забезпечення правопорядку в суспільстві [211]. Таким чином, законослухняні громадяни, з одного боку, є суб'єктами правомірної поведінки, а з іншого – сприяють забезпеченню правопорядку в суспільстві й державі.

Водночас в українських реаліях «поліцейську культуру», на жаль, зазвичай сприймають негативно, як протилежний і негативний вплив на «належне» використання поліцейськими повноважень, розглядають як таку, що часто підриває ідеали й вимоги законності [221].

Правоохоронні системи розвинених країн світу, передусім Франції, Великої Британії та Німеччини, мають значний досвід щодо боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку. Ефективне виконання завдань з розбудови правової держави в Україні неможливе без активного використання всього позитивного, що накопичено в цій сфері не лише вітчизняною, а й зарубіжною теорією та практикою. Особливий інтерес для нас становить правовий та організаційний досвід охорони громадського порядку, накопичений найбільш розвиненими країнами Західної Європи, США та іншими країнами [69, с. 207].

Аналізуючи й узагальнюючи міжнародний досвід забезпечення поліцією публічної безпеки та порядку під час масових заходів, О. О. Музичук, О. І. Безпалова, К. М. Рудой та Л. І. Каленіченко пропонують використовувати в Україні такі позитивні моменти:

- покладання функції щодо надання дозволу на проведення масового заходу виключно на поліцію, на відміну від повноважень у цій сфері місцевих органів влади, як зараз в Україні [240];

- законодавче закріплення строку завчасного сповіщення уповноважених органів поліції про масовий захід; детальне законодавче врегулювання підстав і порядку притягнення до відповідальності як учасників, які порушили правила поведінки, так й організаторів масового заходу, які порушили встановлений порядок проведення масового заходу, із зазначенням конкретної санкції [240];

- заборона на отримання дозволу на проведення масового заходу в майбутньому, якщо захід організатора було зупинено поліцією [240];

- сприяння тісній співпраці та обміну відповідною інформацією між підрозділами поліції, взаємодії поліції з громадянами [240];

- законодавче закріплення та використання функцій готовності поліції до проведення масових заходів, які за потреби мають сприяти поліції в забезпеченні публічної безпеки [240];

- розширення використання технічних та електронних засобів спостереження, спеціальних засобів, розширення кола повноважень поліції щодо припинення правопорушень [240];

- залучення до охорони громадського порядку громадських організацій та об'єднань громадян [240];

- законодавче закріплення та детальне врегулювання порядку проведення масових заходів, забезпечення публічної безпеки й порядку під час масових заходів у спеціальних законах тощо [240].

У цьому контексті О. С. Павленко зазначає, що в Україні актуальними залишаються питання недостатності фінансових ресурсів, періодичного нехтування соціальною захищеністю працівників, відсутності належного матеріально-технічного забезпечення та нормованих умов праці, що спричинило значний відтік висококваліфікованих працівників в інші сфери правоохоронної діяльності, а отже, руйнування системи цінностей [241, с. 142]. Таким чином, вважаємо, що під час реформування поліцейського законодавства, крім нормативного забезпечення, слід ураховувати принципи доцільності й достатності.

У своїх дослідженнях О. С. Павленко вказує, що досвід інших країн щодо підготовки та виховання поліцейських може стати орієнтиром у реформуванні системи закладів вищої освіти МВС України. Проте надмірна увага та спроби перенести в Україну досвід зарубіжних систем підготовки та виховання поліцейських є невиправданими, оскільки зазвичай ігноруються національні особливості, освітні традиції та позитивні результати в цій сфері. Причому важливо поєднувати в освітньому процесі стандарти, встановлені в правових системах інших країн, з перевіреними практикою вітчизняними розробками. Система освіти МВС України сьогодні не є досконалою, однак за час свого існування вона набула значного позитивного досвіду.

Аналіз здобутків і недоліків вітчизняної відомчої освіти дає змогу стверджувати, що на сьогодні вона потребує постійного вдосконалення та

розвитку, а отже, наполегливої системної роботи над помилками для досягнення ефективних і ефективних результатів [241, с. 148].

Таким чином, вагоме значення в регулюванні поліцейської діяльності в зарубіжних країнах мають етичні правила, адже основним обов'язком поліції постає захист громадян шляхом виявлення та запобігання злочинам. Цей обов'язок встановлений загальним правом, а поліція має як загальне право, так і законодавчі повноваження для його виконання. Використання повноважень поліції має відповідати законодавству про права людини.

Для України надзвичайно важливим є те, щоб поліцейські були належним чином навчені, оснащені та використовували спеціальні засоби й засоби індивідуального захисту під час виконання службових повноважень.

Важливим аспектом запозичення зарубіжного досвіду, що буде впливати на збереження життя і здоров'я тих співробітників, які впроваджуються в злочинні угруповання, є питання організації роботи спеціалізованих підрозділів з правильного добору й забезпечення високого професіоналізму працівників, а саме: вони повинні бути наділені такими якостями, як відданість справі, акторські здібності, уміння пристосовуватися до різних умов і відчувати себе природно в будь-якій ситуації, врівноваженість і швидкість реакції, добра пам'ять, винахідливість, здібність до підтримання розмови, здатність швидко ухвалювати рішення, володіти достатнім досвідом у сфері слідчої діяльності, мати фізичні дані й навички, необхідні для виконання отриманого завдання [241, с. 118].

Український підхід до розбудови законодавства про поліцію відображено в Законі України «Про Національну поліцію» [145], яким передбачено ступеневе професійне навчання поліцейських, що охоплює: первинну професійну підготовку; підготовку у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання; післядипломну освіту; службову підготовку. З огляду на це, вважаємо за доцільне здійснити уніфікацію зазначеного алгоритму на всіх рівнях освіти шляхом розробки та впровадження державних професійних стандартів підготовки працівників

поліції, створення для них уніфікованих програм післядипломної освіти, розроблення типових навчальних програм з дисциплін тощо. Крім того, слід переглянути терміни первинної підготовки поліцейських. Досвід України в підготовці інспекторів патрульної поліції засвідчує потребу в перегляді основних положень і критеріїв підготовки. На сьогодні мінімальний строк підготовки становить шість місяців.

Майже в усіх провідних державах світу навчання в поліцейських закладах освіти здійснюється паралельно з практичним стажуванням в практичних службах, проведенням різноманітних тренінгів, що сприяє актуалізації змісту й результатів професійного навчання, виробленню сучасних управлінських навичок та опануванню новітніх технологій. Під час розроблення навчальних планів і програм ініціатива зазвичай виходить від практичних органів поліції, тому дискусія про співвідношення теоретичного та практичного компонентів у змістовній частині, а також засобів та способів проведення навчальних занять, зазвичай, переважає практична частина. З огляду на наявний досвід підготовки опорної ланки Національної поліції (патрульної поліції) та закордонну практику підготовки кадрів для підрозділів поліції, слід звернути увагу на строк навчання. Значна критика з боку суспільства щодо професійної підготовки майбутніх патрульних поліцейських в Україні засвідчує потребу в збільшенні термінів навчання із шести місяців до одного року. Причому слід урахувати позитивний досвід підготовки поліцейських кадрів, зокрема патрульних, в інших країнах (Великій Британії, Німеччині тощо). Особливу увагу слід приділяти не лише формуванню в поліцейських професійних навичок, а й розвитку комунікативної компетенції.

У процесі професійної діяльності поліцейському постійно доводиться спілкуватися з людьми, причому нерідко в екстремальних умовах, підтримувати з ними на належному рівні психологічний контакт, активно впливати на перебіг комунікативних процесів. Очевидно, що це суб'єкт-суб'єктна діяльність, яка реалізується в системі «людина – людина», а її

результативність значною мірою залежить від уміння поліцейського грамотно та професійно будувати своє спілкування. Посиленої уваги потребує психологічна готовність поліцейського до професійної комунікації [69, с. 336 – 337]. Так, у центрах підготовки поліцейських у Німеччині 10 % усього часу навчання відводиться на засвоєння ефективних методів спілкування з населенням.

У поліцейських школах Німеччини навчальною програмою передбачено ґрунтовне вивчення основ професійної комунікації та розв’язання завдань професійного спілкування у складних, екстремальних умовах [53, с. 41–42]. Розв’язання проблеми, яка полягає в несформованості в майбутніх поліцейських культури мислення і мовлення, відсутності відповідних систематизованих знань та навичок ефективної взаємодії із суб’єктами правових відносин, можливе за умови комплексного підходу до підготовки курсантів у цьому напрямі. Важливо, щоб усі складові комунікативного «образу» майбутнього поліцейського – мовлення, мислення, індивідуально-психологічні якості й ціннісні орієнтири – розвивались у нерозривній єдності, бажано в межах кількох взаємопов’язаних навчальних дисциплін, таких як українська літературна мова, етика, філософія, психологія [69, с. 337].

Ключова проблема під час добору кандидатів полягає в тому, щоб класифікувати кожну особу як таку, що може бути призначена чи непризначена, на підставі результатів тестів, які передбачають майбутні результати. Психологічні тести можуть допомогти визначити ступінь «ураження», тобто здатність до психологічної витримки певної роботи та визначення симптомів психічного розладу. Валідність, притаманна психологічним тестам, визначає їх корисність. Ефективні психологічні тести з метою добору також мають бути пов’язані з критеріями ефективності роботи поліції [253].

Питання психологічних тестів у доборі поліцейських активізувалося в Європі в 1920-х роках. Найбільш ґрунтовно матеріал з цієї тематики було

викладено в праці М. С. Вітелеса «Психологічні методи добору поліцейських в Європі» [254]. На думку дослідника, попри те, що Сполучені Штати Америки вперше провели експеримент щодо використання психологічних методів у доборі поліцейських, європейські країни, зокрема Німеччина, зробили найбільший внесок у всебічний аналіз розумових якостей, необхідних для служби в поліції, а також до розробки наукових методик для визначення того, чи претенденти на посаду поліцейського володіють відповідною кваліфікацією [254].

У праці Е. Мартіна «Експеримент із застосування нових методів добору поліцейських» проаналізовано результати використання інтелектуальних тестів для добору поліцейських, проведене в Ньюарку (штат Нью-Джерсі), що засвідчило досить високі результати [237]. Слід констатувати, що базові підходи до психологічного тестування відтоді суттєво не змінилися.

У кожній з країн приділяють підвищену увагу процедурам добору поліцейських. Однією з причин прискіпливої уваги до відбору новобранців є високі витрати, пов'язані з неякісною роботою офіцерів. Ці витрати можуть бути спровоковані фактами звільнення та судових позовів, незадовільним моральним станом. Це вказує на те, що не лише психологічні тести є основною частиною процедури відбору. У 1980-х роках вчені дійшли висновку, що більш ефективним є застосування широкого спектра процедур добору, зокрема процедур психологічного оцінювання [210].

Так, оцінювання кандидата на роботу в поліції проводять на підставі:

- довідкового дослідження;
- медичного огляду;
- інтерв'ю;
- змісту поданої заяви;
- психологічної оцінки;
- тестування на наркотики;
- визначення фізичної підготовленості;

- дослідження із застосуванням поліграфа;
- іспиту з державної служби;
- рекомендаційних листів;
- результатів визначення знань, умінь, навичок тощо [210].

Комплексне дослідження якостей, професійних характеристик, попереднього досвіду дозволяє отримати високопрофесійні кадри, що зможуть ефективно виконувати поставлені завдання. Саме такий широкий спектр досліджень ми можемо бачити в основі відбору до поліцейських органів на сьогодні в багатьох країнах світу.

Українська практика також впроваджує цю тенденцію. Особливо слід відмітити запровадження реформи поліції та заснування патрульної поліції, формування якої здійснювалося не лише за новими функціями діяльності, а й за новими сучасними правилами відбору.

У частині європейських країн – частково у Франції в певних департаментах поліції, у Люксембурзі, Бельгії, Нідерландах та інших – запроваджено одноманітне фізичне тестування для вступників до лав різних видів і сил поліції. Тобто вся сфера оборони, захисту і правопорядку керується однаковими вимогами до тестування фізичних та психічних якостей кандидатів, що дозволяє уніфікувати не лише процеси складання таких нормативів і тестів, а й місць проведення таких тестів та отриманих у результаті такої задачі документів, які потім будуть подаватися до компетентних органів кандидатами на посади [144].

Ще в минулому столітті декілька авторів висунули подібні пропозиції щодо процедур і процесів добору поліцейських. Проте поліцейські органи не зобов'язані дотримуватися цих рекомендацій, і можуть бути випадки чи обставини, коли департамент повинен дотримуватися інших процедур. Важливий момент, який було розроблено для розгляду цього дослідження, – рівень складності процедур добору в поліцейських департаментах і ступінь дотримання рекомендацій, запропонованих наявними дослідженнями [210].

Оскільки сучасна поліцейська діяльність постійно ускладнюється, знання практичної психології стають дедалі важливішими в повсякденних поліцейських ситуаціях.

Сучасні дослідження показують нові способи застосування психологічних знань і досліджень, які можуть бути корисними в різноманітних поліцейських контекстах, наприклад, патрулювання, запобігання злочинам і використання поліцейського підходу самовідбору для відмежування серйозних злочинів від менш серйозних.

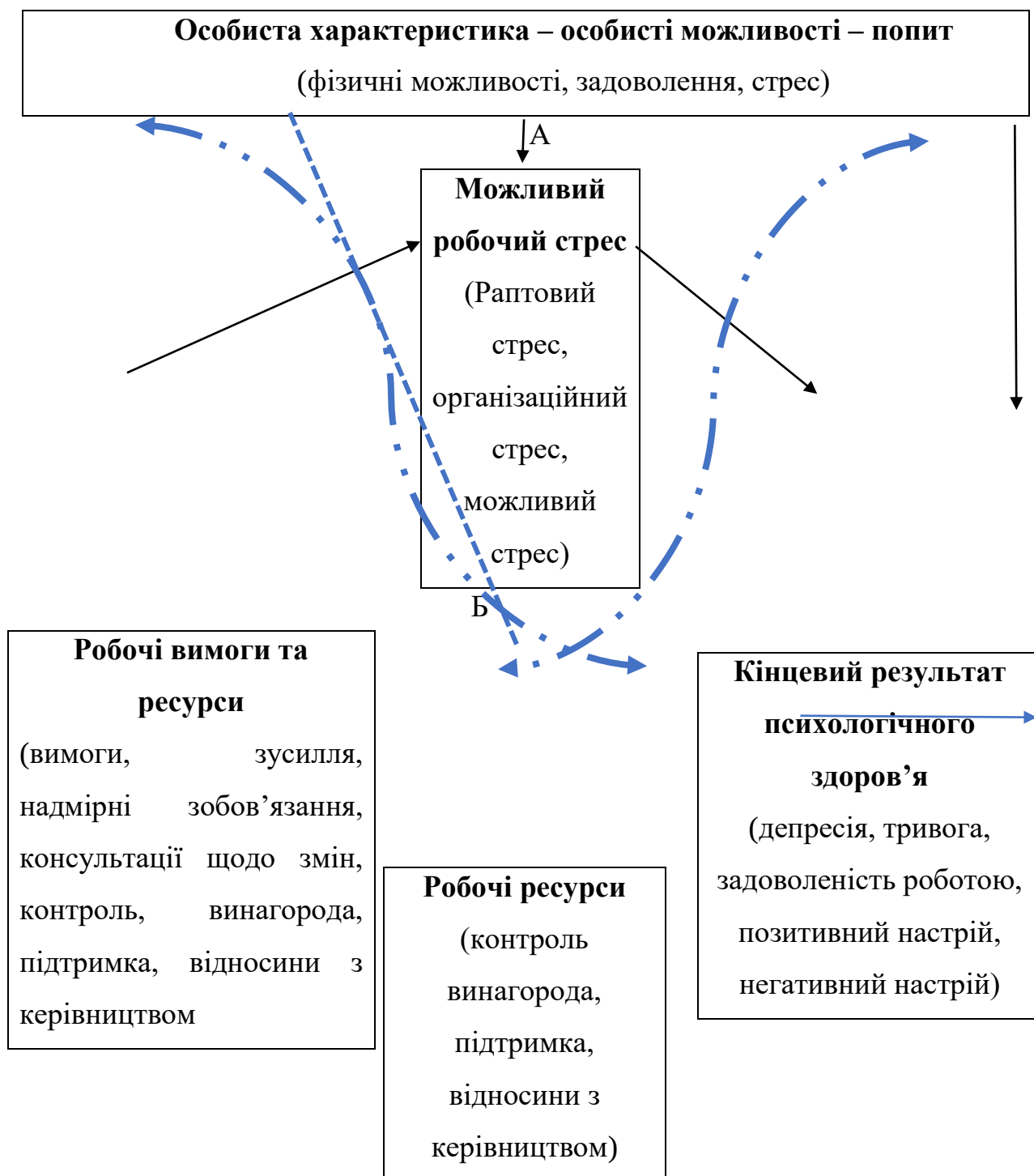
Автор Джейсон Роу стверджує, що психологічні знання, досвід, навички та поліцейська діяльність можуть розвиватися разом, щоб відповідати мінливим викликам, з якими стикається сучасні поліцейські [251].

У різних професійних умовах люди, які не справляються зі стресом ефективно, схильні до негативних наслідків для здоров'я, на що вказують у своїх працях дослідники [112; 236]. Поліцейська робота є стресовою професією, яка наражає офіцерів і персонал на ризик виникнення станів психічного здоров'я, таких як тривога або депресія. Дослідження факторів стресу, які впливають на психічне здоров'я поліцейських, постійно виявляє нові фактори, зокрема операційні (самотня робота вночі, ризик отримання травм тощо) та організаційні (значне навантаження, чіткість ролей, стосунки з колегами). Факторами стресу, які пов'язують з погіршенням здоров'я поліцейських, є: фізичні розлади (наприклад, серцево-судинні захворювання); психічні розлади (наприклад, тривога та депресія); а також погіршення психологічного благополуччя [224]. Психологічне благополуччя РВВ вважають позитивним показником психічного здоров'я, зумовленим якістю життя, позитивним і негативним впливом [216].

Дослідники припускають, що важливо враховувати як РВВ, так і психічне здоров'я, оскільки відсутність психічного розладу може не вказувати на наявність позитивного функціонування або РВВ [256].

У наукових колах було розроблено багато моделей, які зосереджуються на стресі на робочому місці, що визначається не як результат, а зазвичай як психологічний процес, який виникає, коли люди стикаються зі стресовими факторами у своєму оточенні та намагаються з ними впоратися, причому невдача потенційно може призвести до стресу, пов'язані з цим захворювання та погані організаційні результати. Чимало моделей зосереджені на факторах навколишнього середовища на робочому місці, тоді як інші розглядають психологічні процеси, але рідко обидва розглядаються в одній концепції. Водночас як сучасні моделі стресу, так і класичні методи залучення працівників повинні включати такі фактори індивідуальних відмінностей для покращення розуміння та прогнозування результатів [235].

Для вимірювання складності стресу, який переживають люди на робочому місці, розроблено модель стресу, пов'язаного з роботою [236]. Оригінальна (проста) модель DRIVE включає відповідні фактори, які могли впливати на сприйняття стресу. Згодом було розроблено покращену модель DRIVE [235]. Розширена модель DRIVE містить 12 взаємозв'язків між змінними (див. мал. 3.1). Концепція «оцінки» з транзакційної теорії була включена через механізм сприйманого робочого стресу, який, як було запропоновано, є опосередковувачем зв'язків між вимогами до роботи та результатами здоров'я та/або благополуччя (наприклад, тривога, депресія, задоволеність роботою). Отже, Марк і Сміт запропонували, щоб вимоги до роботи не асоціювалися або мали менший зв'язок із негативними наслідками для здоров'я, якщо людина не сприймає їх як стрес. Також були включені поняття вимог до роботи й ресурсів, розташованих поряд з індивідуальними характеристиками (особистими вимогами та ресурсами) в багатовимірній структурі, що зображує прямі та непрямі впливи на сприйманий стрес на роботі й наслідки для здоров'я (див. рис. 3.1). Модель DRIVE враховувала ключові змінні, які можуть впливати на сприйняття стресу, та інтегрувала транзакційну теорію в інтеракційну модель, забезпечуючи відповідну основу для дослідження стресу, пов'язаного з роботою [255].

Основний ефект

середній ефект

ефект залежно від роботи й особистісних можливостей

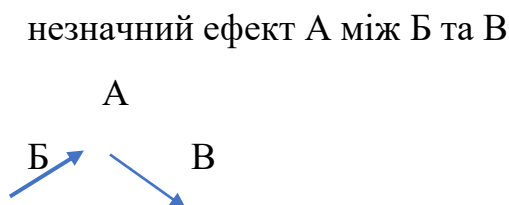

Рис. 3.1. Розширена модель DRIVE [224].

На основі моделі DRIVE можна оцінити фактори, пов'язані зі стресом і наслідками PWB в офіцерів і персоналу поліцейських сил. Оцінюючи ці фактори, можна:

1. Оцінити фактори, які безпосередньо передбачають результати PWB у поліцейських і персоналу (прямі зв'язки).
2. Оцінити посередницьку роль стресу на роботі через непрямий зв'язок між характеристиками роботи й результатами PWB (непрямий зв'язок).
3. Оцінити, які чинники пом'якшують зв'язок між вимогами до роботи, відчуттям стресу на роботі й результатами PWB (помірність) [224].

Використання моделі DRIVE дозволяє ідентифікувати індивідуальні (особистісні) й організаційні (робота) характеристики, які безпосередньо передбачили робочий стрес і результати PWB, що своєю чергою дає інформацію про варіанти втручання. Такий спосіб дозволяє ідентифікувати фактори, що впливають на виникнення стресу, та запобігти неефективній роботі ще на рівні відбору.

Слід зважати на те, що українці вважають недосконале викорінення корупції у владі та інших ключових інституціях. Виходячи з цього безпосередня тінь подає і на центральний орган виконавчої влади тобто поліцію.

Корупція в поліції залишилася в спадок з 1990-х років, або навіть з часів Радянського Союзу. Численні журналістські розслідування – наприклад, Bihus.info, Слідство.info, ANTAC, Радіо Свобода – вказують на практики тих часів, які актуальні й донині. Серед них:

- непрозорі призначення та просування близьких родичів/друзів політиків і високопосадовців на високі посади в поліції;
- недекларування майна, дорогих автомобілів і подарунків;
- несумлінність слідчих під час досудового розслідування;
- поліція порушує кримінальні справи проти журналістів, які досліджують та оприлюднюють цю інформацію [228].

Зрештою українська влада спробувала реалізувати класичну європейську модель реформи, розділивши МВС і Національну поліцію. Національна поліція мала відповідати за розслідування, розкриття та запобігання злочинам, а Міністерство – за стратегічні рішення і процеси реформ. Розподіл влади та впливу відбувся здебільшого на папері. Міністр зберіг певні повноваження з оперативного управління. Наприклад, він призначає керівників обласних управлінь поліції та затверджує всіх заступників керівника Національної поліції.

Таким чином, крім створення патрульної поліції та перетворення старої міліції на Національну поліцію, інші зусилля щодо реформування були переважно косметичними [228].

Суспільство очікує подальших реформ і розвитку поліції. Основним кроком у цьому має стати політична воля та відповідальність Президента й Парламенту України за реформи. Сторони мають імплементувати в законодавчо-нормативне поле всі новації, які будуть просувати поліцейську службу в розвитку, забезпечуючи не лише зміни для діючих працівників, а й якісний та ефективний добір кандидатів на поточні та нові посади. Усе це в комплексі дозволить підтримувати реформи поліції та МВС загалом.

Призначення нового персоналу має відбуватися за чіткими критеріями правової оцінки професіоналізму та високої чесності. Добір кандидатів може здійснювати комісія в складі українських експертів і громадських активістів за підтримки міжнародних фахівців.

Конкурс на посади вищої та середньої ланок поліції має бути відкритим і прозорим. Чіткі та прозорі критерії повинні слугувати основою для професійного просування [228].

Водночас варто запровадити ефективні механізми притягнення до дисциплінарної відповідальності на всіх рівнях із залученням представників громадянського суспільства до складу дисциплінарних комісій.

Ширше застосування механізмів громадського нагляду в органах поліції дозволить виявляти зловживання владою та жорстоке поводження із затриманими у відділках поліції.

Нагальною потребою, особливо в умовах воєнного стану, є суттєве оновлення підходів та прийняття нового Кодексу про адміністративні правопорушення. Чинна редакція Кодексу була прийнята 1984 року та змінювалася понад 600 разів. Новий Кодекс потребує перенесення більшої кількості правопорушень саме під адміністративний вплив, а не під кримінальний. Таким чином, прийняття адміністративного кодексу України має завершити кодифікаційний процес у сфері діяльності поліції, створити досконалу, якісну та ефективну законодавчу базу, уніфіковану з нормами і принципами права ЄС і міжнародного права з метою належного правового регулювання діяльності поліції.

Подальший розвиток діяльності поліції має здійснюватися за новими підходами, а не використовуючи застарілі механізми, які вже існували в нашому суспільстві. Реформу поліції протягом перших трьох років після Революції Гідності визначають як інституційний бриколаж – успадковані відносини, що включають поєднання нових і старих інституційних елементів [220].

Інформація про покарання/ув'язнення поліцейських, винних у злочинах чи корупції, має бути відкритою та доступною для громадськості. На сьогодні така інформація дуже загальна й доступна лише щодо кримінальних справ проти працівників поліції, а не кінцевих результатів.

Крім того, Заробітна плата поліцейського має бути пов'язана з продуктивністю, чесністю та репутацією [228].

З огляду на те, що Україна є кандидатом на вступ до ЄС, важливо продовжити реформу поліції та забезпечити її успішність, попри складні умови воєнного стану.

На сьогодні пріоритетними напрямками діяльності поліції є:

- підтримка розроблення Стратегії цифрової трансформації, зокрема посилення потенціалу кібербезпеки;
- психологічна допомога у воєнний та післявоєнний періоди;
- діалог про безпеку в громаді – співпраця між громадянським суспільством і правоохоронними органами для зміцнення довіри та вирішення питань безпеки;
- протидія організованим злочинності;
- боротьба з розповсюдженням стрілецької зброї [202].

На тлі воєнних дій посилюється потреба в підтриманні стійкості й реформуванні Національної поліції України на законодавчому рівні.

В українських реаліях та з урахуванням сучасного законодавства, зокрема Закону України «Про Національну поліцію», поліція в механізмі забезпечення реалізації прав, свобод людини та громадянина є центральним органом виконавчої влади й відіграє важливу роль завдяки своїй діяльності [150]. Проте саме цей Закон потребує вдосконалення, особливо щодо питань найму персоналу, перевірки його на відповідність до реалій війни, забезпечення мобільності підрозділів для виконання завдань із забезпечення виконання завдань на деокупованих територіях.

Щоб переосмислити поліцейську діяльність, ми повинні вийти за межі подвійних форм статус-кво чи якогось абстрактного скасування поліції, переглянути питання соціальних гарантій державної служби та строк служби поліцейських. Бути поліцейським – це привілей, а не право. Подібно до того, як лікарі, медсестри й інші ліцензовані спеціалісти повинні проходити безперервну освіту та погоджуватися на нагляд, щоб підтвердити свої

ліцензії, поліцейські мають підлягати регулярним перевіркам з боку ревізійних комісій, до складу яких входитимуть представники громадськості з рівними правами голосу та прийняття рішень, створення влади [242]. Слід ураховувати, що атестація здатна забезпечити безперервний процес, за якого персонал поліції перевіряють кожні кілька років.

Результати вивчення зарубіжного досвіду з питань особливостей нормативно-правового забезпечення діяльності поліції таких країн, як Німеччина, Франція та Велика Британія, дають змогу стверджувати, ці країни належать до групи держав з високим рейтингом поліцейської ефективності та мають розвинуте поліцейське законодавство,

Спільним є те що діяльність поліції в цих країнах визначається міжнародними правовими актами, міжнародними договорами, факультативними протоколами й кодексами, прийнятими та ратифікованими державами-учасниками. Проте кожна досліджувана країна має особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції. У Франції поліцейським заборонено суміщати службу з будь-якою іншою, передусім приватною оплачуваною діяльністю, за винятком літературної роботи, заняття мистецтвом і науковими дослідженнями. Суворі покарання за образу поліцейського встановлено лише в законодавстві Франції. Офіцери поліції та їхні сім'ї підлягають правовому захисту від дій, жертвами яких вони стали під час виконання своїх функцій або службових обов'язків. На відміну від Франції, у Німеччині окремої кваліфікації злочину за образу поліцейських не передбачено. Проте поліція проводить першочергові дії з розслідування, як тільки їй стає відомо про правопорушення. З цією метою поліція може звертатися до всіх адміністрацій, у разі надзвичайної ситуації, здійснювати в межах наданих їй повноважень розслідування. Під час розслідування поліція здійснює ті повноваження, які має прокурор, а керівник цієї фази процесу делегує їй. Спільним для Франції та Німеччини є те, що участь у страйку поліцейських кваліфікують як грубе порушення дисципліни, що може спричинити звільнення зі служби. На відміну від Франції, у Німеччині існує

система контролю за діями поліції, що охоплює внутрішній контроль, здійснюваний відповідними службами, та зовнішній контроль, який забезпечується незалежними органами. У разі порушення прав людини поліція може бути притягнута до відповідальності. Ще однією відзнакою поліцейського німецького законодавства є те, що правове регулювання діяльності поліції здійснюється окремими федеральними курфюрстами. У свою чергу, вони мають право самостійно регулювати діяльність поліції на своїй території, причому вони повинні дотримуватися загальних принципів, що містяться в законодавстві Німеччини. Алгоритм проведення розслідування в Німеччині схожий на підхід, наявний у Великій Британії, де поліція також проводить усе розслідування, що передують офіційному відкриттю провадження. Вона наділена високим ступенем незалежності. Особливістю нормативно-правового забезпечення у Великій Британії є проведення оперативно-розшукових дій, що регламентуються відомчими актами обмеженого доступу. У разі виявлення факту вчинення злочину або особи, яка його вчинила, офіцер поліції має право опитувати будь-яку особу, від якої, на його думку, може бути отримано корисну інформацію. Таке опитування може бути гласним і негласним. Спільним з Німеччиною є нагляд за діяльністю поліції, що здійснюється незалежними органами, такими як Комісія з прав людини, Комітет з питань контролю за поліцією та Інспекторат поліції. Усе це засвідчує, що незворотність європейського та євроатлантичного курсу нашої держави ставить нові вимоги стосовно підвищення ефективності нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в Україні.

Підбиваючи підсумки, можна дійти висновку, що в провідних державах світу доволі активно здійснюється оптимізація національного законодавства щодо запозичення міжнародних та європейських правових вимог з організації і провадження діяльності поліції в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвитку суспільства й технологій, зокрема у сферах розширення моделей взаємодії між поліцією та населенням,

комунікативних компетентностей поліцейських, упровадження нових технічних можливостей щодо швидкого обміну інформацією на міжнародному рівні тощо.

На підставі аналізу законодавчої бази, практичного досвіду правоохоронних органів досліджуваних у дисертації держав виявлено особливості впливу євроінтеграційних тенденцій на розвиток національного законодавства України, зокрема в частині регулювання діяльності поліції, що виявляється в нормативному запровадженні європейських стандартів з прав людини. Зазначене дає змогу виокремити такі напрями вдосконалення правової основи діяльності поліції, спрямовані на підвищення рівня ефективності її роботи: професійна освіта; кадрове забезпечення; матеріально-технічне забезпечення; антикорупційний менеджмент; соціальні гарантії; партнерство з населенням та органами місцевого самоврядування.

Висновки до розділу 3

1. На підставі проведеного порівняльного аналізу наявної нормативної бази таких держав, як Німеччина, Франція та Велика Британія, встановлено, що правове регулювання діяльності поліції в цих країнах здійснюється національним законодавством з деякими міжнародними акцентами. Критеріями для порівняння було обрано: права та обов'язки поліції, їх повноваження; особливості й вимоги до роботи поліції; гарантії діяльності поліції: правові та загальносоціальні; особливості притягнення до юридичної відповідальності; особливості професійної етики тощо. Визначено, що досліджувані держави можна віднести до групи розвинених країн європейського простору, яким притаманні такі риси: високий рівень забезпеченості правового регулювання діяльності поліції; у законодавстві

усіх держав чітко прописана організаційна структура поліції; у процесі своєї діяльності поліцейські керуються не лише процесуальним законодавством, а й деонтологічними кодексами.

2. З'ясовано, що в деяких провідних країнах доволі активно здійснюється оптимізація національного законодавства в контексті запозичення міжнародних і європейських правових вимог щодо організації та провадження діяльності поліції в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвитку суспільства й технологій. Ідеться, наприклад, про такі сфери, як розширення моделей взаємодії між поліцією та населенням («Community Policing», «Community-oriented Policing», «Neighborhood Policing»), посилення комунікативних компетентностей поліцейських, використання нових технічних можливостей стосовно швидкого обміну інформацією на міжнародному рівні тощо. На основі аналізу законодавчої бази, практичного досвіду правоохоронних органів досліджуваних у дисертації держав виявлено особливості впливу євроінтеграційних тенденцій на розвиток національного законодавства України, зокрема в частині регулювання діяльності поліції, що виявляється в нормативному запровадженні європейських стандартів з прав людини. З огляду на зазначене, запропоновано напрями вдосконалення правової основи діяльності поліції, що має сприяти підвищенню рівня ефективності її роботи: професійна освіта; кадрове забезпечення; матеріально-технічне забезпечення; антикорупційний менеджмент; соціальні гарантії; партнерство з населенням та органами місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого комплексного порівняльно-правового дослідження діяльності поліції в Україні та низці закордонних держав, а також у поєднанні з впливом євроінтеграційних тенденцій на подальший розвиток і нормативне вдосконалення правового регулювання та функціонування нашої держави сформовано такі висновки:

1. Аналіз наявної наукової літератури засвідчує, що у вітчизняній юридичній науці ґрунтовними є напрацювання щодо особливостей діяльності поліції. Значна частина сучасних досліджень здійснюється здебільшого в галузевих площинах, передусім у таких, як кримінальне, адміністративне, трудове й міжнародне право. Також наявні напрацювання і в напрямках теорії та історії права, однак значна їх кількість стосується питання діяльності міліції, що також становить частину спадку від напрацювань періоду радянської науки.

2. Новим поштовхом у наукових дослідженнях стала реформа 2015 року, унаслідок якої застарілий атрибут було замінено на прогресивніший – Національну поліцію. Новий підхід до правового регулювання, упровадження міжнародних стандартів, відповідність сучасним реаліям функціонування – усе це стало підґрунтям для проведення нових наукових розробок, однак знову поза межами загальнотеоретичної юриспруденції.

Саме тому в процесі підготовки цієї дисертаційної роботи виокремлено низку перспективних питань, що стали основою для планування порівняльно-правового дослідження діяльності поліції.

3. Науковий пошук у напрямі порівняльно-правового осмислення сфери діяльності поліції зумовив комплекс логічно поєднаних методологічних підходів і методів дослідження. Сформульовані автором предмет, мета й завдання дисертаційної роботи зумовили використання відповідної методологічної бази, що сприяла отриманню обґрунтованих результатів і висновків щодо діяльності поліції в Україні та інших державах.

Обґрунтовано використання компаративного, герменевтичного, діяльнісного, системно-структурного та потребового підходів, а також історико-порівняльного, порівняльно-правового, функціонального, системного, формально-юридичного та прогностичного методів.

4. На підставі історичного аналізу й систематизації наукових, нормативних і документальних джерел переосмислено та схарактеризовано етапи розвитку діяльності поліції в Україні, Німеччині, Франції та Великій Британії.

Запропоновано авторські етапи генези діяльності поліції, а саме:

1) 500–800 р. до н. е. – IX ст. н. е., коли діяльність поліції на теренах України та в досліджуваних державах була майже тотожна й полягала в забезпеченні безпеки тогочасної політичної еліти, здійсненні політичного переслідування, а також виконанні функцій з охорони міст і контролю за громадським порядком;

2) X–XII ст. характеризується формуванням перших історичних джерел права, що містили норми з урегулювання громадського порядку та виконання поліцейських функцій військовими. На відміну від України, Німеччини та Франції, у Великій Британії цей період ознаменувався створенням поліції як окремого державного органу на місцях;

3) XIII–XVII ст., якому притаманне відмежування поліції від військових формувань, нормативне врегулювання діяльності поліції шляхом створення низки нормативно-правових актів, де було чітко прописано їхні функції, а також у деяких із них передбачено створення окремих посад (лейтенант – Франція, констебль, приватний детектив і сищик – Велика Британія). У Великій Британії, на відміну від інших держав, було створено відповідне міністерство;

4) XVIII–IX ст. – було врегульовано правовий статус поліції, сформовано її організаційну структуру. На відміну від інших досліджуваних країн, у Німеччині поліцію охорони громадського порядку було відмежовано від карного розшуку, натомість у Великій Британії створюють окрему

структурну одиницю – поліцію Лондона. Спільним для всіх держав було введення окремої посади поліцейського – жандарма;

5) XX–XXI ст. можна розглядати як період реформування наявних підрозділів поліції шляхом створення нових підрозділів, діяльність яких відповідає сучасним обставинам існування суспільства. У більшості держав діяльність поліції здійснюється на централізованій основі. Крім національного законодавства кожної окремої держави, введено міжнародні стандарти співробітництва.

4. На підставі систематизації та порівняння наукових уявлень про поняття таких правових категорій, як юридична, правова, правоохоронна та поліцейська діяльність, уперше запропоновано авторське визначення такого поняття, як «діяльність поліції», що слід тлумачити як діяльність, яку реалізує спеціально уповноважений соціальний суб'єкт (поліція) у правових та організаційних формах, спрямована на охорону і захист прав та свобод людини, інтересів суспільства й держави, надання поліцейських послуг, підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку і регулюється нормами права та поліцейської етики.

На основі запропонованого визначення виокремлено ознаки діяльності поліції, до яких віднесено такі: її реалізує спеціальний суб'єкт, визначений у законі; регулюється нормами права та нормами поліцейської етики; спрямована на охорону й захист прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, надання поліцейських послуг; здійснюється в правових й організаційних формах; спрямована на підтримання та забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку.

5. Уперше на доктринальному рівні надано авторське визначення дефініції «принципи діяльності поліції», згідно з якою це фундаментальні положення, вихідні начала створення нормативних приписів щодо визначення меж можливої правомірної поведінки працівників поліції та їх реалізації.

Зазначено, що для всіх досліджуваних у дисертації держав правовою основою закріплення принципів діяльності поліції є національні й міжнародні нормативно-правові акти, водночас, з огляду на різночитання в термінології, деякі з них мають різні назви, проте спільне змістове наповнення.

Здійснено порівняльну-правову характеристику спільних для України й досліджуваних держав принципів діяльності поліції, таких як: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

З огляду на проведений аналіз і зіставлення змістового наповнення досліджуваних принципів поліцейської діяльності, запропоновано доповнити вітчизняне законодавство такими принципами: вибірковості, консультування, ввічливості, допомоги в скрутних ситуаціях.

6. Уперше сформовано визначення поняття «функції діяльності поліції» серед таких суміжних правових категорій, як функції, функції поліції, зокрема запропоновано тлумачити його як основні напрями взаємодії поліції та соціуму, у яких відображаються її сутність і призначення для підтримання нормального функціонування громадянського суспільства та правової держави.

На основі класифікації функцій діяльності поліції в Україні, Німеччині, Франції та Великій Британії надано порівняльну-правову характеристику спільним для всіх держав функціям, таких як: соціально-сервісна, превентивна, оперативно-розшукова, дозвільна, охоронна тощо.

Запропоновано нормативно закріпити перспективні функції діяльності поліції України шляхом внесення змін до вітчизняного законодавства, визначивши такі: інноваційна (яка надасть можливість швидко реагувати на вчинені правопорушення та притягувати винних осіб до відповідальності); процедурно-процесуальна (спрямована на забезпечення чіткості, прозорості, прогнозованості й ефективності реалізації поліцією правоохоронного

законодавства); аналітична (спрямована на пошук, збір, аналіз, узагальнення та реалізацію інформації шляхом передачі її уповноваженим підрозділам, що пов'язана із станом забезпечення прав і свобод, утвердженням правового порядку й верховенством права); правовиховна (пов'язана зі здійсненням правовиховного впливу на індивідуальних і колективних членів громадянського суспільства); прогностична (полягає в окресленні перспектив розвитку сфери безпеки шляхом внесення пропозицій до правотворчих органів держави конкретних стратегій, концепцій, планів, рекомендацій, програм тощо); сервісна (передбачає надання членам суспільства правоохоронних і правових послуг з допомоги особам, які з індивідуальних, економічних, соціальних причин або внаслідок різних надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги).

7. Переосмислено наукове уявлення про особливості нормативно-правового забезпечення діяльності поліції в таких державах, як Німеччина, Франція та Велика Британія шляхом проведення порівняльно-правового аналізу чинного законодавства щодо компетенцій поліції та її взаємодії з громадянським суспільством.

Установлено, що в цих країнах правове регулювання діяльності поліції здійснюється переважно національним законодавством.

Для проведення порівняльної характеристики нормативно-правової основи діяльності поліції виокремлено критерії, серед яких: права й обов'язки поліції, їх повноваження; особливості та вимоги до роботи поліції (зокрема вимоги до посади); гарантії діяльності поліції: правові та загальносоціальні (пільги та соціальні гарантії); особливості притягнення до юридичної відповідальності; особливості професійної етики тощо.

З'ясовано, що на основі проведеного порівняльного аналізу є підстави стверджувати, що всі держави (Німеччина, Франція та Велика Британія) можна віднести до групи країн з високим рівнем забезпеченості правового регулювання діяльності поліції; попри відмінності в такому регулюванні, ці держави мають чітко встановлену організаційну структуру національної

поліції, що злагоджено працює на загальнодержавному й місцевому рівнях; у процесі своєї діяльності поліцейські керуються не тільки національним процесуальним законодавством, а й деонтологічними кодексами, зокрема міжнародного значення.

8. Встановлено, що в Німеччині, Франції та Великій Британії доволі активно здійснюють оптимізацію національного законодавства в контексті запозичення міжнародних і європейських правових стандартів щодо організації діяльності поліції в умовах сучасних глобалізаційних процесів розвитку суспільства й технологій. Передусім це стосується таких сфер як: розширення моделей взаємодії між поліцією та населенням («Community Policing», «Community-oriented Policing», «Neighborhood Policing»), посилення комунікативних компетентностей поліцейських, використання нових технічних можливостей стосовно швидкого обміну інформацією на міжнародному рівні тощо.

9. На підставі аналізу законодавчої бази, практичного досвіду правоохоронних органів досліджуваних у дисертації держав виявлено особливості впливу євроінтеграційних тенденцій на розвиток національного законодавства України, зокрема в частині регулювання діяльності поліції, що полягає в нормативному запровадженні європейських стандартів з прав людини. З огляду на зазначене, запропоновано напрями вдосконалення правової основи діяльності поліції, що має сприяти підвищенню рівня ефективності її роботи, серед яких: професійна освіта; кадрове забезпечення; матеріально-технічне забезпечення; антикорупційний менеджмент; соціальні гарантії; партнерство з населенням й органами місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна діяльність Національної поліції. Загальна частина : навч. посіб. / [В. М. Бесчастний, О. М. Мердова, В. С. Тулінов та ін.] ; за ред. В. М. Бесчастного. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2017. 197 с.
2. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекції / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.] ; за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 525 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
4. Академічний словник. URL: [http://sum.in.ua/s/funkcija#:~:text.](http://sum.in.ua/s/funkcija#:~:text=)
5. Албул С. Європейський кодекс поліцейської етики: принципи діяльності поліції в демократичних державах. URL: <https://oduv.s.edu.ua/news/yevropejskij-kodeks-politseyskoyi-etiki-printsipi-diyalnosti-politsiyi-v-demokraticnih-derzhavah>.
6. Арістотель (384–322 рр. до н. е.). *Вступ до філософії*. URL: http://startphilosophy.blogspot.com/2013/03/blog-post_6190.html.
7. Бакаянова Н. М., Кубаєнко А. В., Свида О. Г. Організація правоохоронної діяльності Національної поліції України : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2020. 218 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua>.
8. Бакутін Є. Принцип законності в діяльності поліції під час використання технічних засобів фіксації адміністративних правопорушень. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 208–213. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/374>.
9. Балута В. В. Соціологія праці : посібник. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 374 с.
10. Банах С. В., Грубінко А. В., Савенко В. В., Ухач В. З. Історія правоохоронних органів України : підручник. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 232 с.

11. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.

12. Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 311 р. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17869/6/dysertatsiya_Bezeha_VV.pdf.

13. Білозьоров Є. В. Використання діяльнісного підходу в пізнанні державно-правових явищ. *Права людини і поліція у сучасному світі* : матеріали круглого столу, присвяч. пам'яті С. Л. Лисенкова / редкол.: А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, М. М. Пендюра, Д. О. Тихомиров. Київ : Маслаков, 2018. С. 18–22

14. Білозьоров Є. В., Головка А. Л. Природоохоронна діяльність: методологічні та теоретичні засади : монографія. Київ : 7БЦ, 2023. 268 с.

15. Білокур Є. В. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2015. 194 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2377/Diss_Bilokur.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

16. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антропологокомунікативний підхід до аналізу : монографія. Київ : Юрид. думка, 2011. 384 с.

17. Бойко О. П., Рогальська В. В. Взаємодія слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні : монографія. Дніпро : Біла К. О., 2018. 382 с.

18. Бугайчук К. Л. Закордонний досвід правового регулювання відповідальності за образу працівників поліції та можливості його використання в Україні. *Право і безпека*. 2021. № 1 (80). С. 13–20. DOI: 10.32631/pb.2021.1.01.

19. Бугайчук К. Л., Святокум І. О., Чумак В. В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 52 с.

20. Бурлака Я. А. Процесуальний статус слідчого за законодавством зарубіжних країн. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 19 черв. 2020 р.). Харків : НДІ ППСН, 2020. С. 132–134.

21. Василенко М. Є. Кодекс поліцейської етики: міжнародний досвід. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2 берез. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Д. В. Швець (заст. голови), О. М. Бандурка та ін.] ; упоряд. В. А. Греченко. Харків : ХНУВС, 2021. С. 168–170.

22. Васюк С. В. Адміністративно-правовий статус підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Львів, 2022. 216 с.

23. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts>.

24. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1051 с.

25. Висновок генерального директорату з прав людини та верховенства права ради Європи на проект Закону України № 4778 «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: <https://rm.coe.int/16806f0e99>.

26. Вітик Ю. Дотримання прав і свобод людини: принцип діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 116–121. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/20.pdf>.

27. Волошина О. В. Зарубіжний досвід ефективної комунікації в діяльності поліцейських. *Юридична психологія*. 2018. № 2. С. 123–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2018_2_12.

28. Волошина Я. Л. Юридична консультативна діяльність: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 263 с.

29. Галян О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. видання. / О. В. Галян. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с.

30. Гель А. П., Семаков Г. С., Кондракова С. П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : МАУП, 220. 272 с.

31. Голішевська А. В. Соціокультурні чинники формування політичної репутації в контексті демократичного розвитку українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2021. 20 с.

32. Головка А. Л. Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2021. 289 с.

33. Горінецький Й. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 203 с.

34. Гриценко В. Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і можливості його використання в Україні. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 185–189. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/gritsenko.pdf>.

35. Грушевський В. А. Адміністративно-правовий статус регіональних управлінь державної фіскальної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 212 с.

36. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Київ : Знання, 2005. 375 с.

37. Декларації прав людини і громадянина. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%

D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0#%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0.

38. Декларація про поліцію : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи від 8 трав. 1979 р. № 690. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08.

39. Денисюк Д. С. Принципи діяльності національної поліції України : теорія та практика реалізації. *Митна справа*. 2015. № 5 (101). С. 63–68.

40. Денисюк С. Д. Функції Національної поліції України: поняття та класифікація. *Юридичний електронний журнал*. 2016. № 4. С. 114–117. URL: http://lsej.org.ua/4_2016/32.pdf.

41. Дідич Т. О. Правоутворення: поняття та сутність явища. *Часопис Київського університету права*. 2006. № 1. С. 35–39.

42. Діяльність поліції зарубіжних країн по охороні громадського порядку. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/3>.

43. Дмитрієв А. І., Шепель А. О. Порівняльне правознавство : навч. посіб. / відп. ред. В. Н. Денисов. Київ : Юстиніан, 2013. 184 с.

44. Договір про заснування Європейської Спільноти : міжнар. док. від 25 берез. 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

45. Дорошенко Д. І. Нарис історії України : в 2 т. Київ : Глобус, 1991. Т. 1. 238 с.

46. Дубасенюк О. А. Розвиток системних досліджень у науковому знанні: історія, досвід, перспективи. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 12–28.

47. Європейський кодекс поліцейської етики. Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 верес. 2001 р. та Пояснювальний меморандум. URL: <https://hrea.org/wp->

content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.

48. Жаровська Г. П. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 6. С. 90–100. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v6/13.pdf>.

49. Жидков О. А., Крашеніннікова Н. А., Савельєв В. А. Історія держави і права зарубіжних країн. Частина 1. 1996. URL: <http://yport.inf.ua/istochniki-sistema-49920.html>.

50. Загальна декларація прав людини : міжнар. док. від 10 груд. 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. С. 89. Ст. 3103.

51. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

52. Загальна характеристика системи забезпечення національної безпеки, захисту національних інтересів та інформаційного простору Франції. URL: https://pidru4niki.com/1821071237001/politologiya/sistemi_zabezpechennya_natsionalnoyi_bezpeki_zahistu_natsionalnih_interesiv_frantsiyi.

53. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. / [К. Л. Бугайчук, І. Б. Бондаренко, Ю. О. Михайлова та ін.]. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 120 с.

54. Заморська Л. І. Системний підхід у дослідженнях правової реальності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6.

55. Зарасило В. О., Басс В. О., Курилін І. Р., Братков С. І. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Акад. упр. МВС, 2017. 250 с.

56. Заріцька І. Питання принципів історії держави і права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 135–137.

57. Ільницький В. О. Європейський досвід правового регулювання адміністративно-процесуальної діяльності органів Національної поліції / В. О. Ільницький // Молодий вчений. - 2016. - № 12. - С. 581-587
58. Ісмаїлов К. Ю., Литвиненко Т. А., Тихонович Л. А. Довідник юридичних термінів. Харків : Лідер, 2017. 218 с.
59. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. Г. Г. Демиденка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 256 с.
60. Історія держави і права зарубіжних країн як наука. URL: <https://studfile.net/preview/9710888/page:2>.
61. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / [О. М. Джужа, Т. А. Третьякова, В. С. Калиновський та ін.]. Київ : НАВС, 2012. 376 с.
62. Історія держави і права України : курс лекцій / [В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.) та ін.] ; за ред. В. М. Щербатюка. Київ : Фенікс, 2018. 496 с.
63. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за ред. І. В. Яковюка. Київ : Право України, 2012. 208 с.
64. Іщенко В. В. Проблемні питання об'єктивної сторони правопорушення / Владислав Вікторович Іщенко. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43580/1/Conf-NAVS_2019-04-25_s162-164.pdf
65. Калаянов Д. П. Поліцейська діяльність демократичних держав та застосування її досвіду в організації роботи органів внутрішніх справ України : монографія. Одеса : НДРБВВ ОЮІ ХНУВС, 2017. 248 с.
66. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.
67. Клець В. К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії» : навч. вид. Дніпро : РБВ ДНУ, 2018. 40 с.

68. Климчук О. М. Історико-правовий аналіз зародження розшукової діяльності за часів Київської Русі (IX–XII століття). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 240–243. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/4.pdf.

69. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

70. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 323 с.

71. Ковальська В. В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 422 с.

72. Когут Я. Щодо поняття адміністративно-поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.

73. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент : підручник : у 2 ч. Київ : КНЕУ, 2000. Ч. 1 : Психологія суб'єкта діяльності. 243 с.

74. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

75. Колотуха О. В. Системно-структурний метод. Спортивний туризм та активна рекреація: географія, систематизація, практика (словник-довідник). URL: <https://geohub.org.ua/node/2438>.

76. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.

77. Конвенція про права дитини : міжнар. док. від 20 листоп. 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_021.

78. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : міжнар. док. від 10 груд. 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_085.

79. Конвенція, основана на статті К.3 Договору Європейського Союзу про заснування Європейської поліцейської установи (Конвенції Європолу) : міжнар. док. від 3 листоп. 1998 р. URL: http://cyberpeace.org.ua/files/konvencia_evropol.pdf.

80. Конституції країн парламентської демократії / під ред. В. М. Кампо. Київ : Ін-т держ. упр. і самовряд. при КМУ, 1994. 93 с.

81. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

82. Конституція України : наук.-практ. комент. / [редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.]. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2011. 1128 с.

83. А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. Київ : Правова єдність, 2020. 312 с.

84. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_1_3.

85. Крапивін Є. Custody Records: Система фіксації всіх дій щодо затриманої особи – стан нормативного регулювання. URL: <https://justtalk.com.ua/post/custody-records-sistema-fiksatsii-vsikh-dij-schodo-zatrimanoi-osobi--stan-normativnogo-regulyuvannya>.

86. Кривава плата за розкриття злочинів. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1739411.html>.

87. Кримський С. Діяльність. *Філософський енциклопедичний словник* / [В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

88. Крищенко А. Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 121–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_2_12.

89. Кроче Бенедетто [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України.

Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2008. - 568 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kroche_Benedetto

90. Крутикова Г. Скільки екіпіровки носять на собі німецькі поліцейські? URL: <https://germania.one/skolko-jekipirovki-nosjat-na-sebe-nemeckie-policejskie>.

91. Кузьменко І. Г. Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2021. 241 с.

92. Кузьминець О. В., Дурнов Є. С., Сокур Ю. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, коментарі, термінологічний словник) : навч. посіб. Київ : Гранмна, 2012. 240 с.

93. Лаврик Г. В. Історія держави та права зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. Полтава : ПУЕТ, 2017. 329 с.

94. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : Нац. ун-т «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/=1&isAllowed=y>.

95. Лісовий В. С. Дія і діяльність. *Енциклопедія сучасної України* / [редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.]. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=26502.

96. Логвиненко О. І. Лісоохоронна справа в Україні: історико-правовий аспект (IX ст. – 1990 р.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2006. 19 с.

97. Лошицький М. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : Леся, 2013. 370 с.

98. Лук'янов Д. В. Теорія держави і права : посіб. для підгот. до іспитів / Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2018. – 196 с

99. Мала енциклопедія теорії держави та права / [С. Б. Бобровник та ін.] ; за ред. Ю. Л. Бошицького. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 368 с.
100. Манжук І. В. Визначення методів пізнання в науковій літературі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 11–17.
101. Маркевич О. В. Міська поліція як знаряддя проведення державної політики (на прикладі Волинської губернії). *Чуднів і край в контексті історії малих і середніх міст Волині* : матеріали Всеукр. наук.-краєзнав. конф., присвяч. 600-й річниці з часу першої писемної згадки про місто Чуднів. 2016. С. 263–272. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/22046>.
102. Методологія в праві : монографія [І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін.] ; за заг. ред. І. Безклубого. Київ : Грамота, 2017. 658 с.
103. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації : міжнар. док. від 21 груд. 1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_105.
104. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : міжнар. док. від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_043.
105. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : міжнар. док. від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_042.
106. Мічурін Є. О. Методологія цивільного права : системно-структурний метод. *Університетські наукові записки*. 2017. № 62. С. 6–13. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1709.pdf>.
107. Мозоль А. П., Мозоль Н. І., Юрковська Л. Г. Словник юридичних термінів : навч.-наук. вид. Київ : Леся, 2014. 192 с.
108. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2010. 184 с.
109. Молдован Е. С. Зарубіжний досвід оперативно-розшукової діяльності: Уроки для України [Електронний ресурс] / Е. С. Молдован, В. П. Жданова // Юридичний науковий електронний журнал – Режим доступу до ресурсу: http://lsey.org.ua/4_2020/78.pdf.

110. Морозан О. О. Трансформація влади в Київській Русі за нащадків Ярослава Володимировича. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2019. Вип. 3.34. С. 48–52. (Серія «Історичні науки»).

111. Настасяк І. Загальнотеоретичний аналіз правової діяльності (в контексті дослідження функційної частини правової системи. *National Law Journal: Theory and Practical*. 2018. № 5. С. 24–28. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/5/part_1/5.pdf.

112. Невзоров І. Л. Порівняльно-правова характеристика обмежень у діяльності поліції за законодавством Франції, Польщі та Естонії / І. Л. Невзоров // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Правоохорона функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми дослідження" 17.05.2019. С. 150 - 151.

113. Новий тлумачний словник української мови : 42 000 слів : у 4 т. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : АКОНІТ, 1998. Т. 1 : Ф-Є. 910 с.

114. Оборотов Ю. Аспекти розгортання методології юриспруденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 33–39.

115. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2003. 379 с.

116. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : монографія. Івано-Франківськ : Лаб. акад. дослідж. прав. регулювання та юрид. техніки, 2014. 228 с.

117. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.

118. Основи наукових досліджень : навч. підруч. / [В. І. Саюк, О. Л. Ануфрієва, Н. Ю. Волянчук та ін.] ; за ред. В. І. Саюк, Є. Р. Чернишової. Київ : Пед. думка, 2012. 144 с.

119. Основний закон Німеччини URL: <https://handbookgermany.de/uk/basic-law>.

120. Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн. URL: https://pidru4niki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsipi_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnykh_krayin.

121. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія. Київ : Юрид. думка, 2008. 336 с.

122. Пендюра М. М. Поліцейська деонтологія : курс лекцій. Київ : 7БЦ, 2021. 277 с.

123. Пендюра М. М., Старицька О. О. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. Київ : Маслаков, 2020. 276 с.

124. Передерій О. С. Правовий статус поліції країн континентальної правової сім'ї (загальнотеоретична характеристика на матеріалах Франції, Німеччини, Польщі) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 175 с.

125. Перепелиця М.М., Манджай О.В. Проведення оперативно-розшукових заходів у Великій Британії, США та Україні : монографія. Харків : Вид-во КП Друкарня № 13, 2018. 248 с

126. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

127. Підгірний В. І. Зарубіжний досвід професійної підготовки працівників поліції Великобританії, США, Франції та його впровадження в Україні / В. І. Підгірний, К. П. Рубан // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2016 с.

128. Повноваження Національної поліції: коли мають право зупинити авто. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/povnovazhennia-natsionalnoyi-politsiyi-koly-maiut-pravo-zupynyty-avto/>.

129. Подоляка А. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи. *Віче*. 2009. № 18. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1643/>.

130. Поліцейські органи в державному механізмі Франції. URL: <https://studfile.net/preview/9710888/page:83>.

131. Поліція: історія виникнення та функціонування. URL: <https://oduvs.edu.ua/news/politsiya-istoriya-viniknennya-ta-funktsionuvannya>.

132. Поплавська А. Значення діяльності слідчого Національної поліції України при проведенні негласних слідчих дій під час винесення судами вироків у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 307 КК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 237–242. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/42.pdf>.

133. Потопальський А. В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 23 с.

134. Правила етичної поведінки згідно із Законом України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4722-17#Text>.

135. Правові системи сучасності : навч. посіб. / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2012. 492 с.

136. Правозастосування : навч. посіб. / [О. А. Назаренко та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : НАВС ; Маслаков, 2020. 160 с.

137. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред. Ю. І. Римаренко. Київ : КНТ, 2006. 740 с.

138. Принцип. *Філософський енциклопедичний словник* / [В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. С. 519.

139. Причепій Є. М., Черній А. М., Гвоздецький В. Д., Чекаль Л. А. Філософія : посібник. Київ, 2001. С. 527–575. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>.

140. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 32. Ст. 314.

141. Про Європейський кодекс поліцейської етики : рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 верес. 2001 р. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

142. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від

28 лип. 2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.

143. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ МВС України від 11 жовт. 2018 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18>.

144. Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 5 серп. 2021 р. № 225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21#Text>.

145. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.

146. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 9 листоп. 2016 р. № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>.

147. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

148. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовт. 1996 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 49. Ст. 272.

149. Про міліцію : Закон Української РСР від 20 груд. 1990 р. № 565-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12/print1443098413862836>.

150. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/paran5#n5>.

151. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15. № 16–17. Ст. 133.

152. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 черв. 2001 р. № 3077-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

153. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42. № 43. № 44–45. Ст. 529.

154. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Радник – Український юридичний портал*. URL: <http://radnuk.info/statti/565-pranoohor/14779-2011-01-19-02-35-05.html>.

155. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_4_32.

156. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 289–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2001_16_59.

157. Проневич С. О. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350–356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

158. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Право України*. 2010. № 2. С. 18–23.

159. Римаренко Ю. І. Приватне життя і поліція. Конституційна та організаційно-правова легітимація поліцейської діяльності. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/68478-36-konstitutsyna-ta-organzatsyno-pravova-legitimatsya-poltseysko-dyalnost.html>.

160. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2007. 254 с.

161. Савченко В. А. Повноваження поліції відповідно до кримінального процесуального законодавства ФРН [Електронний ресурс] / В. А. Савченко, І. І. Равлюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc43/36.pdf>.

162. Савченко В. А., Юрчишин В. М. Особливості проведення дізнання відповідно до кримінального процесуального законодавства ФРН. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Вип. 3. С. 141–144.

163. Сіверін Д. В. Завдання та функції органів державної виконавчої служби: сучасний стан та перспективи. *Форум права*. 2012. № 3. С. 677–682. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_3_118.

164. Січкарь В. О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 20 с.

165. Сквірський І. О. Теорія і практика громадського контролю у публічному управлінні: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діа плюс, 2013. 428 с.

166. Скрипченко О. В., Долинська Л. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 640 с.

167. Словник синонімів Караванського. *Словопедія*. URL: <http://slovopedia.org.ua/41/53396/264025.html>.

168. Соціологія : посібник / за ред. В. Г. Городяненка. Київ : Академія, 2008. 544 с.

169. Спеціально-юридичні науки та їх методи (загальнотеоретичні проблеми). URL: <https://studfile.net/preview/2269724/page:9>.

170. Співробітництво держав у боротьбі із злочинністю. URL: https://arm.naia.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_9.html.

171. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року : у 2 кн. Кн. 1 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. літ., 2004. 672 с.

172. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11–12. С. 233–240.

173. Теорія держави і права : навч. посіб. / [С. К. Бостан, С. Д. Гусарєв, Н. М. Пархоменко та ін.]. Київ : Академія, 2013. 348 с.

174. Теорія держави і права : навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / [О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю. А. Іванов та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.

175. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС ; Освіта України, 2017. 320 с.

176. Тихомиров О. Д. Компаративний підхід як основа методології юридичної компаративістики. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 32. С. 229–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_32_38.

177. Тихомиров О. О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : монографія. Київ : Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 196 с.

178. Тлумачний словник української мови : в 11 т. URL: <http://sum.in.ua/s/metodologhija#:~:text>.

179. Тробюк Д. Організація охорони громадського порядку Національної жандармерії Франції та можливості її використання у Національній гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Т. 79. № 1. С. 125–136. URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/view/101.

180. Трофименко В. А. Нормативні акти етичної поведінки поліцейських як необхідна частина законодавчого забезпечення їхньої співпраці із суспільством. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 4 (35). С. 17–185. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/viewFile/119656/130878>.

181. Троян В. А. Поняття та види публічно-сервісної діяльності Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 4. С. 90–94.

182. У Франції вперше озброять поліцейських на пляжах. URL: https://zbroya.info/ru/blog/9965_vo-frantsii-vpervye-vooruzhat-politseiskikh-na-pliazhakh.

183. Угровецький О. П. Організаційно-правові засади охоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 224 с.

184. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : міжнар. док. від 1 січ. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_b09.

185. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання : міжнар. док. від 18 груд. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_f48.

186. Філософський енциклопедичний словник / [В. І. Шинкарук (гол. редокол.) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

187. Філософський словник соціальних термінів / редкол.: В. П. Андрущенко (керів.), В. С. Бакіров, М. І. Бойченко (секрет.). Вид. 3-тє, доповн. Харків : Р.И.Ф., 2005. 672 с.

188. Хамула Г. І. Особливості становлення та розвитку правоохоронних органів на території України: історичний аспект. *Віче*. 2015. № 4. С. 28–31.

189. Чернецька О. В., Шилінгов В. С. Правові системи сучасності : навч. посіб. Ірпінь : [б.в.], 2003. 102 с.

190. Чистякова Ю. В. Розширення методології порівняльного правознавства за рахунок залучення семіотичного методологічного підходу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 55–59.

191. Шай Р. Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2014. № 5. С. 10–16.

192. Шатіло В. Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 1 (99). С. 66–70.

193. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид., стер. Київ : Знання, 2006. 308 с.
194. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 3-тє вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2003. 295 с.
195. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 22 с.
196. Шклярєнко А. М. Адміністративно-правовий статус поліції охорони : монографія / за заг. Р. А. Сєрбина. Київ : Гельветика, 2020. 212 с.
197. Юнін О. С. Особливості адміністративної діяльності поліції Великобританії та Франції. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 1. С. 143–147. (Серія «Право та державне управління»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_pdu_2013_1_26.
198. Юридична деонтологія : мультимед. підруч. / [С. Д. Гусарєв, О. В. Мінченко, Н. П. Свирідюк та ін.]. Київ : НАВС, 2015. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/JD_book/lectures/kon_1.html.
199. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.
200. Юридична компаративістика : мультимед. навч. посіб. / [авт. кол. : А. М. Завальний, О. Д. Тихомиров, О. В. Тюріна та ін.]. Київ : НАВС, 2018. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/legal_comparativistics/nm/lec1.html.
201. Яцик Т. П., Тєсляр М. В. Генезис становлення та розвитку правоохоронних органів, що здійснюють досудове розслідування злочинів у сфері оподаткування. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–9). С. 208–214.
202. Assisting Ukrainian police during the war and keeping the reform going. *EUAM Ukraine*. 2022. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/news/assisting-ukrainian-police-during-the-war-and-keeping-the-reform-going>.

203. Besson J., Pierre R. Encyclopédie de la Gendarmerie nationale. Éditions Paris : SPE-Barthelemy, 2004. T. I. 304 p.
204. Bland E. Police Suspicion. Proactive Policing in London, 1780–1850. New York, 2022. 192 p.
205. Bradley A., Ewing K., Knight C. Constitutional and Administrative Law. Pearson Education, 2018. 832 p.
206. Cantelli G., Memma L. Polizia a cavallo. Storia, ordinamenti, uniformi. Ponchioli editori, Bagnolo San Vito, 2019. 240 p.
207. Carrot G. Histoire de la police française. Tallandier (Paris), 1992. 252 p.
208. Case Law of the Aarhus Convention Compliance Committee (2004–2008) / A. Andruskevych, T. Alge, C. Clemens (Eds). Lviv : RACSE, 2008. 68 p.
209. Cavanaugh J. Public-private partnerships and community safety: guide to action. Washington, D.C. : World Bank Group, 2011. 156 p.
210. Cochrane R. E., Tett R. P., Vandecreek L. Psychological testing and the selection of police officers. *Criminal Justice and Behavior*. 2003. Vol. 30. No. 5. P. 511–537. URL: https://us.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/19737_Chapter_3.pdf.
211. Community Policing Defined. URL: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p157-pub.pdf>.
212. Cox T., Griffiths A. Work-Related Stress: A theoretical Perspective / S. Leka, J. Houdmont (Eds.). *Occupational Health Psychology*. Wiley-Blackwell, Chichester, 2010. P. 31–56.
213. Dammer H., Albanese J. Comparative criminal justice systems. 5th ed. Cengage Learning, 2013. 400 p.
214. Deflem M. Europol and the Policing of International Terrorism: Counter-Terrorism. *Global Perspective, Justice Quarterly*. 2006. No. 23 (3). P. 336–359. DOI: 10.1080/07418820600869111.
215. Deflem M. Interpol. *Wiley Online Library*. 2015. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx031>.

216. Dodge R., Daly A. P., Huyton J., Sanders L. D. The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing*. 2012. No. 2. P. 222–235.

217. European-Code-of-Police. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf

218. Factsheet: Police Welfare, Pay and Wellbeing – September 2017. *BlogHome Office in the media*. URL: <https://homeofficemedia.blog.gov.uk/2017/09/12/police-welfare-pay-and-wellbeing-september-2017>.

219. Feest J. Definitionsmacht, Renitenz und Abolitionismus: Texte rund um das Strafvollzugsarchiv. Schriftenreihe des Strafvollzugsarchivs, Wiesbaden, Springer, 2020, 344 p. DOI: <https://doi.org/10.4000/champpenal.12307>.

220. Friesendorf C. Police Reform in Ukraine as Institutional Bricolage. *Problems of Post-Communism*. 2019. Vol. 66. Issue 2. P. 109–121. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2017.1351304>.

221. Goldsmith A. Taking police culture seriously: Police discretion and the limits of law. *Policing and Society*. 1990. No. 1 (2). P. 91–114. DOI: <https://doi.org/10.1080/10439463.1990.9964608>.

222. Haque A. Complexities and Strategies of Occupational Stress in the Dynamic Business World. IQI Global, 2022.

223. Hayek F. Droit, législation et liberté : Livre et assimilé. PUF, 2013. 960 p.

224. Helen O., Owen T., Rich N. I., Tjerk M., Copeland R. J. Stress and psychological wellbeing in British police force officers and staff. *Current Psychology*, 2022. URL: <https://hdl.handle.net/10779/cardiffmet.21590880.v1>.

225. Houdmont J., Leka S. Contemporary Occupational Health Psychology: Global Perspectives on Research and Practice. Nottingham University Press, 2014. Vol. 3. 392 p. DOI: 10.1002/9781118713860.

226. Introduction into the German law system – History of German law. URL: <http://www.internetratgeber->

recht.de/frameset.htm?http://www.internetratgeberrecht.de/deutsches_recht/english/german_law.htm.

227. Kaganovska T., Buhaichuk K., Vasyliiev V., Serohin, V. Foreign Experience of Staffing of the National Police of Ukraine at the Regional Level and the Possibility of its use. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (25). P. 500–506. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1102>.

228. Kokhan H. Police in Ukraine: corruption versus reform. *U4 Blog Post*. 2020. URL: <https://www.cmi.no/publications/7312-police-in-ukraine-corruption-versus-reform>.

229. La Plan National de Sécurité 2022–2025. *Police Fédérale*. URL: <https://www.police.be/5998/fr/a-propos/police-integree/le-plan-national-de-securite>.

230. Larrieu L. Histoire de la Maréchaussée et de la Gendarmerie, des origines à la Quatrième République. Ivry-sur-Seine : Phénix Éditions, 2002, 729 p.

231. Le rôle de la police judiciaire dans l'instruction des affaires pénales. Étude de législation comparée n° 198 – juillet 2009. URL: https://www.senat.fr/lc/lc198/lc198_mono.html.

232. Les grands principes du code de déontologie des forces de l'ordre. *Acteurs de la justice*. URL: <https://justice.ooreka.fr/astuce/voir/288302/les-grands-principes-du-code-de-deontologie-des-forces-de-l-ordre>.

233. Les ministres Verlinden et Van Quickenborne approuvent le nouveau Plan national de sécurité et la Note-cadre sur la sécurité intégrale. 2022. URL: <https://verlinden.belgium.be/fr/PNS>.

234. Leßmann-Faust P. Die preußische Schutzpolizei in der Weimarer Republik – Streifendienst und Straßenkampf. Verlag für Polizeiwissenschaft, 2012. 390 p.

235. Margrove G., Smith A. P. The Demands-Resources-Individual Effects (DRIVE) Model: Past, Present and Future Research Trends. *Complexities and Strategies of Occupational Stress in the Dynamic Business World*. Publisher : IGI Global, 2022. P. 13–32. DOI: 10.4018/978-1-6684-3937-1.ch002.

236. Mark G. M., Smith A. P. Stress models: A review and suggested new direction. *Journal of Occupational Health Psychology*. 2008. No. 3. P. 111–144.

237. Martin E. M. An experiment in new methods of selecting policemen. *National Municipal Review*. 1923. Vol. 12. Issue 11. P. 671–681. DOI: <https://doi.org/10.1002/ncr.4110121111>.

238. Meyer-Goßner L. Strafprozeßordnung. GVG, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen. 48 neu bearbeitete Aufl. München : C. H. Beck, 2005. 2095 s.

239. Mouhanna C. Le Code de déontologie : un outil de régulation des relations police-population? *Droit et société*. 2017. Vol. 97. No. 3. P. 503–519.

240. Muzychuk O., Bezpalova O., Rudoi K., Kalenichenko L. International experience of ensuring public safety and order by police forces during mass events and the possibility of its application in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (25). P. 493–499. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1099>.

241. Pavlenko S., Sevruck V., Kobko Y. Training Police Officers in the Conditions of Reforming the System of Education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in Accordance with European Standards. *Science and Education*. 2017. Issue 6. P. 142–150.

242. Pehlman N. When Ukraine Abolished the Police: Lessons for America. Focus Ukraine, 2020. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/when-ukraine-abolished-police-lessons-america>.

243. Police and Criminal Evidence Act 1984 Code C. Revised code of practice for the detention, treatment and questioning of persons by police officers. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252903/2013_Code_C.pdf

244. Police workforce England and Wales statistics. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/police-workforce-england-and-wales>.

245. Policing Profiles of Participating and Partner States. URL: https://web.archive.org/web/20090524060329/http://polis.osce.org/countries/details.php?item_id=17.

246. Power G. Global Parliamentary Report: The Changing Nature of Parliamentary Representation. Denmark : Phoenix Design Aid A/S, 2012. 115 p.

247. Rachel A. H. The Problem of Policing. *Michigan Law Review*. 2012. Vol. 110. Issue 5. URL: <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol110/iss5/2>.

248. Rechtsstaat. URL: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/das-junge-politik-lexikon/321020/rechtsstaat/>.

249. Regulating the police in service of the public. How to regulate? *The Regulatory Institute's Blog*. 2020. URL: https://www.howtoregulate.org/regulating_police.

250. Regulation of Investigatory Powers Act 2000. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/23/pdfs/ukpga_20000023_en.pdf

251. Roach J. Practical Psychology for Policing. London : Policy Press, Key Themes in Policing, 2023. 148 p.

252. Sir Robert Peel's Policing Principles. URL: <https://lawenforcementactionpartnership.org/peel-policing-principles/>.

253. Taylor M., Pease K. Psychological Testing and Police Recruit Selection. *EuroCriminology*. 1988. Vol. 2. P. 57–72. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/psychological-testing-and-police-recruit-selection>.

254. Viteles M. S. Psychological Methods in the Selection of Policemen in Europe. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 1929. Vol. 146. Issue 1. P. 160–165. DOI: <https://doi.org/10.1177/000271622914600116>.

255. Williams G. M., Pendlebury H., Thomas K., Smith A. P. The Student Well-Being Process Questionnaire (Student WPQ). *Psychology*. 2017. No. 8. P. 1748–1761.

256. Zhang Z., Chen W. A systematic review of measures for pscyhological well-being in physical activity studies and indentification of critical issues. *Journal of Affective Disorders*. 2019. No. 256. P. 473–485.

257. Zusammen-arbeit über Grenzen hinweg. Bundesministerium des Innern und für Heimat. URL: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/sicherheit/nationale-und-internationale-zusammenarbeit/grenzueberschreitende-polizeiliche-zusammenarbeit/grenzueberschreitende-polizeiliche-zusammenarbeit-node.html>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Товпи́га Л. М. Інновації в поліцейській діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 2. С. 25–30. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/2/7.pdf>
2. Товпи́га Л. М. Компаративний аналіз поліцейської діяльності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 35. С. 59–64. (Серія «Юридична»). URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/671>.
3. Товпи́га Л. М. Правова основа діяльності поліції: сучасний стан в Україні і досвід країн ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 3. С. 56–59. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/11.pdf.
4. Товпи́га Л. М. Міжнародний досвід регулювання поліцейської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 1. С. 333–336. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2023/1_2023.pdf.
5. Товпи́га Л. М. Методологія дослідження правового регулювання поліцейської діяльності. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31), vol. 2. P. 221–225 (Республіка Польща). URL: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/1271>
6. Товпы́га L., Pastukh I., Tarasevych T., Bondar S., Ilna O. Legal regulation of practices of the police as an entity in charge of preventing and combating corruption in Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39. Núm. 69. P. 735–755. (Bolivarian Republic of Venezuela, Web of Science). URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/36326>
7. Товпы́га L., Pendiura M., Pylypenko S., Serbina N., Pluhatyr M. Legal regulation of the police: international aspects. *Regulación legal de la policía:*

aspectos internacionales. 2022. № 40 (72). P. 125–144. (Bolivarian Republic of Venezuela, Web of Science). URL: <https://vlexvenezuela.com/vid/regulacion-legal-policia-aspectos-900146037>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Товпи́га Л. М. Civil security of citizens. *Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м.Ч, 2020). Черкаси, 2020. С. 67–68.*

10. Товпи́га Л. М. Компаративний метод дослідження регулювання поліцейської діяльності. *IX-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Конєйчикова : зб. матеріалів (м. Київ, 20 листоп. 2019 р.) / редкол.: А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ, 2019. С. 202–204.*

11. Товпи́га Л. М. Правове регулювання поліцейської діяльності в умовах євроінтеграції. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції : матеріали доп. V Всеукр. круглого столу (м. Львів, 9 груд. 2019 р.). Львів, 2019. С. 245–247.*

12. Товпи́га Л. М. Поняття поліцейської діяльності в Україні та країнах континентальної Європи. *Збірник матеріалів X-х наукових читань, присвячених пам'яті В. В. Конєйчикова (м. Київ, 18 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 177–180.*

13. Товпи́га Л. М., Пендю́ра М. М. Незалежність України: права людини та національна безпека. *Збірник матеріалів Першої міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21 трав. 2021 р.). Львів, 2021. С. 306–308.*

14. Товпи́га Л. М., Пендю́ра М. М. Поліцейська діяльність, як предмет наукової розвідки в дослідженнях науковців Національної академії внутрішніх справ. *Здобутки кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ : матеріали круглого столу (м. Київ, 24 бер. 2021 р.). Київ, 2021. С. 144–146.*

15. Товпи́га Л. М. Наукова спадщина Сергі́я Михайловича Легуші́. *Актуальні питання правового та патріотичного виховання здобувачів вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. Дню науки та пам'яті С. М. Легуші (Київ, 19 трав. 2022 р.). Київ, 2022. С. 344–346.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Національної академії внутрішніх справ,

доктор юридичних наук,

професор, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2023 р.

АКТ

про впровадження в наукову діяльність Національної академії внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження Товпиги Ліни Миколаївни на тему «Діяльність поліції: порівняльно-правове дослідження» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 081-Право

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Віктора Корольчука (голова комісії), доцента кафедри теорії держави та права, доктора юридичних наук Дениса Тихомирова, доцента кафедри теорії держави та права, кандидата юридичних наук, доцента Ольги Старицької, цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Товпиги Ліни Миколаївни за темою: «Діяльність поліції: порівняльно-правове дослідження», а саме ті, що стосуються діяльності поліції зарубіжних країн були використані при підготовці навчального посібника «Поліцейська деонтологія».

Голова комісії:

Начальник відділу організації наукової діяльності

та захисту прав інтелектуальної власності НАВС,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

підполковник поліції

Віктор КОРОЛЬЧУК

Члени комісії:

Доцент кафедри теорії держави та права НАВС,

доктор юридичних наук

майор поліції

Денис ТИХОМИРОВ

Доцент кафедри теорії держави та права

кандидат юридичних наук,

доцент

Ольга СТАРИЦЬКА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

АКТ

про впровадження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження Товпиги Ліни Миколаївни на тему «Діяльність поліції: порівняльно-правове дослідження» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 081-Право

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу НАВС, кандидата юридичних наук, підполковника поліції Станіслава Колодейчак (голова комісії), завідувача кафедри теорії держави та права, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Максим Пендюри, доцента кафедри теорії держави та права, кандидата юридичних наук, доцента Ольги Старицької, доцента кафедри теорії держави та права, кандидата юридичних наук, доцента, майора поліції Юрія Кривицького.

Цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Товпиги Ліни Миколаївни на тему «Діяльність поліції: порівняльно-правове дослідження» у частині щодо поняття і механізму діяльності поліції, а також принципи взаємодії з населенням та місцевими громадами на засадах партнерства за зразком «Community Policing», використовується у процесі викладання навчальних дисциплін таких як: «Теорія держави та права», «Поліцейська деонтологія», «Юридична деонтологія».

При підготовці навчально-методичного забезпечення проведення відповідних занять використовуються такі публікації:

1. Товпига Л. М. Інновації в поліцейській діяльності. Науковий вісник публічного та приватного права : *Збірник наукових праць*. Вип. 2. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 25-30.
2. Товпига Л. М. Methodology of research of legal regulation of police activity: *Knowledge, Education, Law, Management* №3 (31), 2020. С. 221-226.
3. Товпига Л. М. Компаративний аналіз поліцейської діяльності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Вип. 35, 2022 С. 59-64.
4. Товпиги Л. М. Міжнародний досвід регулювання поліцейської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. Електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету. Вип. 1, 2023. С. 333-336.

5. Товпи́га Л. М. Методоло́гія дослідження правового регулювання поліцейської діяльності: KELM ISSN 2353-8406 *Knowledge, Education, Law, Management* № 3 (31), vol. 2, 2020. С. 221-225.

6. Товпи́га Л.М. Правова основа діяльності поліції: сучасний стан в Україні і досвід країн ЄС. *Електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету*. Вип. 3, 2023. С. 56-59. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/11.pdf

7. Lina M. Tovpyha; Igor D. Pastukh; Tetiana Yu. Tarasevych; Serhii V. Bondar; Oksana V. Ilina. Legal regulation of practices of the police as an entity in charge of preventing and combating corruption in Ukraine. Journal: *Cuestiones Políticas*. Видавництво: UNIVERSIDAD ZULIA, BOLIVARIAN REPUBLIC OF VENEZUELA. Political Science. Vol. 39 Núm. 69 (2021) (липень). *Políticas* 2022-03-07.

8. Товпу́ха, Л. Пendiura, M., Pylypenko, S., Serbina, N., Pluhatyr, M., & (2022) Legal regulation of the police: international aspects: Regulación legal de la policía: aspectos internacionales. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 125-144. *Cuestiones Políticas*. Видавництво: UNIVERSIDAD ZULIA, BOLIVARIAN REPUBLIC OF VENEZUELA. Vol. 40 Núm. 72. 2022-03-07.

Члени комісії:

Начальник навчально-методичного відділу НАВС

кандидат юридичних наук,
підполковник поліції

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Завідувач кафедри

теорії держави та права

кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції

Максим ПЕНДЮРА

Доцент кафедри теорії держави та права

кандидат юридичних наук,
доцент

Ольга СТАРИЦЬКА

Доцент кафедри теорії держави та права

кандидат юридичних наук, доцент,
майор поліції

Юрій КРИВИЦЬКИЙ

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5 e-mail: tistyk@rada.gov.ua, тел. (044) 255-42-29

Спеціалізована вчена рада Д 26.007.04
У Національній академії внутрішніх справ
пл. Солом'янська 1, м. Київ, 03680

Щодо впровадження результатів
 дисертаційного дослідження Товпиги Л.М.
 на тему «Правове регулювання поліцейської діяльності:
 компаративне дослідження»
 в діяльності Верховної Ради України

Даний документ засвідчує, що обґрунтовані висновки і положення Товпиги Ліни Миколаївни у межах її дисертаційного дослідження на тему «Правове регулювання поліцейської діяльності: компаративне дослідження» враховані в законодавчій діяльності Верховної Ради України. Так, висновки і пропозиції дисертантки були частково використані при розробці законопроекту Народним депутатом України 9-го скликання Ростиславом Тістиком при здійсненні законодавчої діяльності, що стосується змін до Закону «Про Національну поліцію».

Зокрема, даний законопроект має на меті частково запровадити:

- модель партнерської взаємодії поліції і громадянського суспільства на основі «Community Policing», «Community-oriented Policing», «Neighborhood Policing».
- модель «DRIVE» пов'язана з роботою стресу за потребами, ресурсами та індивідуальними ефектами.
- запровадити мультидисциплінарний підхід, за допомогою якого доцільним буде вживати різноманітні заходи безпеки, як превентивних, реактивних/репресивних, так і моніторингових з подальшим доопрацюванням.

Народний депутат України
Ростислав ТІСТИК

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
 Підписувач: Тістик Ростислав Ярославович
 Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000E8183100DD89B000
 Дійсний до: 23.01.2025 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
 107д9/10-2023/66493 від 31.03.2023

1152621

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5 e-mail: tistyk@rada.gov.ua, тел. (044) 255-42-29

Спеціалізована вчена рада Д 26.007.04
У Національній академії внутрішніх справ
пл. Солом'янська 1, м. Київ, 03680

Щодо впровадження результатів
 дисертаційного дослідження Товпиги Л.М.
 на тему «Правове регулювання поліцейської діяльності:
 компаративне дослідження»
 в діяльності Верховної Ради України

Даний документ засвідчує, що обґрунтовані висновки і положення Товпиги Ліни Миколаївни у межах її дисертаційного дослідження на тему «Правове регулювання поліцейської діяльності: компаративне дослідження» враховані та частково використані в законодавчій діяльності Верховної Ради України.

Так, висновки і пропозиції дисертантки були частково використані при розробці законопроекту Народним депутатом України 9-го скликання Ростиславом Тістиком при здійсненні законодавчої діяльності, що стосується змін до Закону «Про Національну поліцію».

Зокрема, даний законопроект має на меті частково запровадити пропозиції дисертантки, а саме запровадити на законодавчому рівні систему контролю за діями поліції, що включає в себе внутрішній контроль, здійснюваний відповідними службами, та зовнішній контроль, який забезпечується незалежними органами. Контроль за діями поліції здійснюється з метою забезпечення законності і прав людини. Поліція має дотримуватись прав людини та громадянських свобод під час виконання своїх функцій. У разі порушення прав людини поліція може бути притягнута до відповідальності.

Народний депутат України
Ростислав ТІСТИК

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
 Підписувач: Тістик Ростислав Ярославович
 Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000E8183100DD89B000
 Дійсний до: 23.01.2025 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
 107д9/10-2023/66492 від 31.03.2023

1152620